

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA MATEMATIKY, FYZIKY A TECHNICKÉ
VÝCHOVY

LIDOVÉ ZVYKY A TRADICE NA 1. STUPNI ZŠ
DIPLOMOVÁ PRÁCE

Tereza Příkazská
obor Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Vedoucí práce: Prof. PaedDr. Jarmila Honzíková, Ph.D.

Plzeň 2019

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 1.dubna 2019

.....
vlastnoruční podpis

DĚKUJI PROF. PAEDDR. JARMILE HONZÍKOVÉ, PH.D. ZA
PŘÁTELSKÝ PŘÍSTUP NEJEN KE MNĚ, ALE KE VŠEM STUDENTŮM,
A ZA LASKAVÉ VEDENÍ MÉ DIPLOMOVÉ PRÁCE.

ZDE SE NACHÁZÍ ORIGINÁL ZADÁNÍ KVALIFIKAČNÍ PRÁCE.

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK.....	6
ÚVOD	7
1 LIDOVÉ ZVYKY A TRADICE V KONTEXTU HISTORIE	8
2 IDENTIFIKOVÁNÍ LIDOVÝCH ZVYKŮ A TRADIC NA ÚZEMÍ ČESKÉ REPUBLIKY.....	10
2.1 PŘEDJAŘÍ	10
2.2 OD VELIKONOC K LETNICÍM.....	12
2.3 OD LETNÍHO SLUNOV RATU K ADVENTU	20
2.4 OD ADVENTU KE KONCI ROKU	27
2.4 SYMBOLY SVÁTKŮ.....	34
3 LIDOVÉ ZVYKY A TRADICE V RVP A ŠVP	36
3.1 HISTORICKÝ KONTEXT PŘEDMĚTU PRACOVNÍ VÝCHOVA.....	36
3.2 SOUČASNÁ ŠKOLA A PRACOVNÍ VÝCHOVA	37
3.3 LIDOVÉ ZVYKY A TRADICE NA 1. STUPNI ZŠ V RÁMCI ŠVP.....	40
3.4 LIDOVÉ ZVYKY A TRADICE NA 1. STUPNI ZŠ V TEMATICKÝCH PLÁNECH.....	43
4 SOUBOR NÁMĚTŮ PRO IMPLEMENTACI LIDOVÝCH ZVYKŮ A TRADIC DO VÝUKY PRAKTICKÝCH ČINNOSTÍ NA 1. STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY	60
4.1 MATERIÁLY PRO TVORBU VÝROBKŮ Z LIDOVÝCH ZVYKŮ A TRADIC	60
4.2 PRÁCE S ŽÁKY A JEJICH HODNOCENÍ V PRAKTICKÝCH ČINNOSTECH	62
4.3 NÁMĚTY PRO PODZIMNÍ OBDOBÍ.....	63
4.4 NÁMĚTY PRO ZIMNÍ OBDOBÍ.....	72
4.5 NÁMĚTY PRO JARNÍ OBDOBÍ	77
ZÁVĚR.....	84
RESUMÉ	85
SEZNAM LITERATURY	86
SEZNAM OBRÁZKŮ	89
PŘÍLOHY	I

SEZNAM ZKRATEK

AJ – anglický jazyk

ČAJS – člověk a jeho svět

ČJ – český jazyk

HV – hudební výchova

M – matematika

PČ – praktické činnosti

RVP – rámcový vzdělávací plán

Sv. – svatý/á

ŠVP – školní vzdělávací plán

TV – tělesná výchova

VV – výtvarná výchova

ZŠ – základní škola

ÚVOD

Hluboce zakořeněnou a velice cennou pamětí českého národa je jeho lidová kultura, která se s ním po staletí vyvíjela a nadále se vyvíjí. Jako moderní lidé jsme svědky dodržování jistých zvyklostí z dob minulých, ale také vytváření nových tradic, které se mísí či opouštějí tradice původní. Mnoho z nás dnes neví, jaký je důvod nebo původ té které tradice, či jaké události, okolnosti a legendy se k ní vážou.

Lidová slovesnost, písně, tance, koledy, pranostiky, zvyky a předměty jsou vzácným dědic-tvím, které může být zdrojem poznání, pochopení souvislostí a radosti.

Jako pedagogové máme v rukou prostor pro oživení a upevnění lidových zvyklostí v rámci základní školy. Zároveň ale díky dětem můžeme rozšiřovat a prohlubovat lidovou sloves-nost i mezi dospělou generací.

Školní rok nám nabízí širokou možnost při uplatňování lidových zvyků a tradic, a to v rámci téměř všech vzdělávacích předmětů a mezipředmětových vztahů. Vzdělávací předmět člověk a jeho svět nabízí žákům seznámení s historií, původem a pranostikami ke zvykům. Praktické činnosti přinášejí široké pole pro seznámení se s všemožnými postupy, materiály a řemesly a následně pak jejich uplatněním. Prostřednictvím českého jazyka je možné seznámit žáky s lidovými zvyky a tradicemi pomocí literárních, pohádkových postav příběhů i pohádek našich autorů. Hudební výchova přináší prostor pro zpěv a poslech koled, a vyzkoušení si hru, či dokonce výrobu tradičních hudebních nástrojů. Samozřejmě nezapomeňme na dramatickou a výtvarnou výchovu, v rámci jejichž časových dotací je rovněž mnoho příležitostí pro zařazení lidových obyčejů. V neposlední řadě uveďme projektové dny, nebo i méně obvyklé předměty, jako je matematika, tělesná výchova apod.

Smyslem této práce je přiblížit historii a původ vybraných lidových zvyků a tradic, zařadit je do školního vzdělávacího plánu a do tematických plánů a nabídnout některé tradiční i netradiční postupy pro výrobu lidových předmětů.

Práce je rozdělena do čtyř kapitol. V první kapitole se jedná o zařazení lidových zvyků a tradic do historického kontextu. Ve druhé kapitole jsou přiblíženy některé zvyklosti s jejich vývojem na území České republiky. Třetí a čtvrtá kapitola jsou zaměřeny na začlenění lidových tradic do školního prostředí. Na konci práce je v přílohách několik fotografií s náměty, na které je odkazováno v textu při navrhovaném využití tradičních lidových postupů.

1 LIDOVÉ ZVYKY A TRADICE V KONTEXTU HISTORIE

Lidové zvyky a tradice jsou pojítkem, které spojuje určitý národ a kulturu. Některé zvyky máme s jinými kulturami společné, některé jsou vlastní pouze té naší a jiné jsme převzali. Tradice je to, co jest tradiční pro určitou oblast a v konkrétním období se dá očekávat, že většina lidí z daného místa bude tuto tradici více či méně dodržovat. Je to takový zvyk, dalo by se říci nepsané a dobrovolné pravidlo, které lidi v daném místě spojuje a stmeluje. Jsou založeny na dlouhodobém pozorování přírodních cyklů a jejich důležitých meznících, které se lidé nejrůznějšími rituály snaží buď změnit, anebo alespoň pozitivně ovlivnit jejich další budoucí dění.

Zvyky a tradice tu s námi ale nebyly odjakživa. První zmínky o zvyklostech jsou zaznamenány už z pohanských dob, kdy se dávní pastevcí a zemědělci snažili magickými rituály domněle ovlivňovat další chod přírodních cyklů. Většina dnešních tradic má svůj původ právě v těchto rituálech. Jako příklad uveďme např. pletení velikonoční pomlázky, pálení čarodějnic nebo řadu vánočních věštek. Po nástupu křesťanství byly stěžejní svátky spjaté s touto kulturou zachovány a strategicky umístěny do období původních pohanských slavností slunovratu, svátků plodnosti, až po dobu obětí za hojnost. S nástupem kalendáře byl cyklus církevního roku propojen s cyklem roku hospodářského. Dobrymi příklady pro vzájemné krytí obou těchto cyklů jsou svátky jako Velikonoce a Vánoce (Kukal, Vinduška, 2010, s 7).

V dnešní době bohužel již většina zvyků ztratila svůj magický charakter a stala se pouhou zábavou až folklorem. Avšak i v tomto případě se stále jedná o společenskou, tedy společnou událost a jsou tak tmelem, který spojuje tisíce osobností v komunitu.

Některé zvyklosti sice provádíme, víme o nich však povětšinou velmi málo a obvykle se je ani nesnažíme příliš pochopit. Jejich praktikování se tak často stává jenom takovou hrou, leckdy bez opravdového prožitku. Většina forem lidové obřadnosti bývala spjata s vírou lidí, s mýty a s přírodou. Vývoj civilizace, nutno podotknout, že v dnešní době zrychlený životním stylem, se na těchto zvycích bohužel podepsal. Mnohé tak byly potlačeny, zapomenuty a přečkaly jen ty, které jsou spojeny buď s jistou formou zábavy, nebo s komercí (Šottnerová, 2009, s 7).

Naopak původní magickou povahu si udržely jiné zvyky, ačkoli si to společnost již ani neuvědomuje. Vysoké platy politiků a manažerů mají asociovat jejich nadlidskou moc,

stejně jako tomu bylo dříve u faraonů, u kterých se věřilo, že jsou bohy (Kukal, Vinduška, 2010, s 7).

Jsou to ale především děti, pro které mají tyto tradice, jakkoli jsou podporovány obchodními řetězci, stále tu opravdovou kouzelnou moc. Dítě ve své mysli skutečně prožívá kouzelnou chvíli. Rozkrojení jablíčka pro něj skutečně může znamenat důležitou věštbu. Lodička ze skořápky v jeho světě fantazie opravdu doplňuje až na magický ostrov. V dětské mysli nejsou žádné hranice a kouzla fungují tak, jak by fungovat měla. Je proto důležité podpořit tento překrásně kouzelný svět a ukázat další generaci zvyky a tradice, aby věděla, proč nás už po staletí tyto okamžiky sbližují.

Na rozdíl od nás dospělých děti ještě nebyly vyhnány z nesvazujícího ráje cyklického času. Znamená to pro ně, že jejich dny se ještě nedělí na hodiny, a i když znají názvy měsíců, nic víc pro ně tato slova neznamenaají. Pro děti jsou důležité významné mezníky, jako že dnes půjdou domů „poo“, místo středy a pátku mají kroužek keramiky a návštěvu babičky. Stále čekají na třešně a na jahody, na Ježíška, a co víc, umějí se na tyto významné dny bezelstně těšit (Kukal, Vinduška, 2010, s 8).

Celý rok a tradice i svátky v něm můžeme rozdělit na několik období, a to pro lepší orientaci. Blíže se jimi budeme zabývat v následující kapitole, nyní jen stručně pro vymezení.

České obyčeje a tradice jara shromažďují lidové projevy na pozitivní ovlivnění očekávaných změn v přírodě, zahájení jarních prací, růst rostlin a ochranu zvířectva. Rituální přechod k novému období je vyjádřen ve vynášení smrti a přinášení nového léta. Obnovu životních sil provázejí obyčeje v čase Velikonoc (Večerková, 2015, s 79).

Výraz léto znamená podle etymologů teplou část roku. Astronomicky začíná letním slunovratem a končí podzimní rovnodenností a je to především čas pro vegetační klid a zrání obilovin. Pro mnoho lidí, zejména poté těch z vesnic a katolicky věřících, znamenalo léto a především červenec, čas poutí na často vzdálená místa. Konec léta a podzim je pak čas hospodářské sklizně, přičemž se úroda hodnotí v dožínkách, ve vinobraní, v posvícení a hodování. Symbolem podzimu jsou dnes létající draci v rukou dětí, prastarý zvyk pocházející z Číny, u nás rozvinutý asi až od konce 19. století. Z pohledu církevního kalendáře po letnicích začíná druhé liturgické období, které provází mnoho významných dnů (Večerková, 2015, s 247).

Zimní období nám rovněž nabízí širokou škálu obyčejů a zvyků. V čase adventu se uctívá mnoho svatých a celé dny jsou protkané atmosférou plnou očekávání.

2 IDENTIFIKOVÁNÍ LIDOVÝCH ZVYKŮ A TRADIC NA ÚZEMÍ ČESKÉ REPUBLIKY

Obyčeje, v etnologické literatuře chápané jako obřady a zvyky, ale i slavnosti a svátky, spojené s životním cyklem Ježíše Krista a světců, plní různé funkce – komunikační, socionormativní, zábavné a kdysi i utilitární a ochranné, realizované povětšinou na principu magie. Jejich původním cílem bylo zabezpečení hospodářské prosperity a vitálních sil člověka. Způsob jejich oslav je dnes různý, s většími či menšími odchylkami, podle regionu, kde se slaví. Všude je však příznačné křesťanské učení propojené s lido-vým pojmáním, v němž světci mají moc zabezpečit lidem zdraví, ochránit úrodu a dále i jinak pomáhat lidem v různých oblastech jejich života. Badatelé proto hovoří o tzv. „selském náboženství“. Hlavním atributem obyčejů a slavností je tradičnost, která znamená trvání v čase. Lidové zvyky se vyznačují poměrnou stabilitou a předávaly se v podobě tradice, což vedlo k jejich zachování, i když současně vnímáme i vlivy opačné, vedoucí k jejich změnám (Večerková, 2015, s 11-13).

Některé tradice a zvyky již zanikly úplně, některé se obměnily, jiné na naše území přišly nově, další jsou dnes převážně spojeny s komercí. Dále jsou uvedeny některé vybrané zvyky, které jsou, podle mého názoru, stále či ještě všeobecně známy a je možné se s nimi setkat na území České republiky.

2.1 PŘEDJAŘÍ

Tři králové – 6. 1.

Šestý leden je završením vánočního svátečního okruhu a jedná se o zastření původního svátku Zjevení Páně, kdy se slavil jeho křest v řece Jordán a zjevení jeho božství. Do popředí lidového svátku se dostali tři mudrcové, jakožto pomocníci v nouzi, po přenesení jejich ostatků v roce 1164 z Milána do Kolína nad Rýnem. Předvečer svátku je provázen zvláštní mocí spojenou s dodržováním půstu a obyčejů. Je zastoupen symboly kříže, svící a svěcené vody a je posledním ze 12 osudových nocí. V předvečer a v den svátku se hoši oblékali do bílých šatů, přepásaných stuhou. Na hlavě nosili papírovou korunu a v ruce pak drželi tyč s betlémem nebo papírovou zlatou hvězdou. Jeden z nich (ten černý) si sazemi začernil obličej a společně poté obcházeli chalupy za drobnou koledu, když vinšovali štěstí a zdraví

a na znamení toho psali na dveře posvěcenou křídou své iniciály K + M + B + letopočet (Večerková, 2015, s 473-482).

Podle některých interpretací může znamenat tento nápis také „Christus mansionem benedicat“, v překladu „Ať Kristus požehná tento dům“. Tímto dnem je dnes také završeno vánoční období (Kukal, Vinduška, 2010, s 12).

Po roce 1989 se smysl od individuální koledy přesunul spíše ke sbírkám pro Charitu a její účely (Večerková, 2015, s 473-482).

Hromnice – 2. 2.

Jedná se o lidové pojmenování katolického svátku Uvedení Páně do chrámu, kde se svatá rodina setkala se Simeonem, který Ježíše nazval světlem k osvícení národů a z tohoto proroctví o Ježíši-světle se ujalo procesí se svícemi. V původním významu je slovo hromnice názvem pro posvěcenou svíci sloužící k Boží ochraně. Toto svěcení je doloženo do 10. století. Staří Čechové tento svátek proto původně nazývali svátek Svíčky nebo Den svíček. Když pak později byly svěcené svíce používané k ochraně domu před úderem blesku, dostaly jméno hromniční, hromnice. A tak se přenesl tento název na celý den i slavnost. Druhý únor byl původně dnem, kdy se odstrojovaly vánoční stromky a ukládaly se Betlémy. Den provázel také zákaz ženských prací, jako je šití, předení apod. Věřilo se, že kdo šije na Hromnice, toho hrom při první bouřce zabije a ten, kdo na Hromnice tancuje, umře beze světla (Večerková, 2015, s 16-17).

Tento den rovněž provází několik pranostik, které souvisí s letitým pozorováním přírodních cyklů našich předků.

Na Hromnice, o hodinu více.

Je-li o Hromnicích studeno, přijde brzy jaro.

Svítlí-li Slunce na Hromnice, bude zimy o šest neděl více. (Šottnerová, 2009, s 15)

Masopust – od Tří králů k Popeleční středě

V širším pojetí se jedná o dobu od svátku Tří králů až do Popeleční středy, v užším smyslu se jedná jenom o konec tohoto období, jenž je závislý na datu Velikonoc a končí v rozmezí od druhé poloviny února do začátku března. Masopustem se rovněž nazývá maskovaná postava, která vystupuje v nejrůznějších lidových hrách a obyčejích a záznamy o něm jsou

doložené již z dob Velkomoravské říše. Byl to čas zabijaček, oslav, zábav a bálů, poutí, maškar, namlouvání a svateb, ale také příprav na jarní polní práce. Uvolněný ráz masopustu vrcholil Popeleční středou (Večerková, 2015, s 15).

V uvolněné atmosféře dnes známého masopustu se objevují obyčeje dotýkající se genderových vztahů. Jedná se zejména o nejrůznější hry s rázem soupeření, za nimiž spatřujeme i projevy magie plodnosti. Uvedme například žertovné „holení“ mužů, což muži ženám opláceli „pucováním“ střevíčku. Oba tyto zvyky jsou zaznamenány zejména na Plzeňsku. Další všeobecně rozšířenou tradicí jsou tance na úrodu, taktéž se svým prazákladem na principu plodnosti, kdy měly zajistit dobrý vzrůst některých rostlin. Nesmíme zapomenout ani na oblíbené průvody masek, z nichž jsou asi nejznámější kůň (klibna), medvěd, nevěsta i samotná postava masopustu. A právě jeho symbolickým pochováním se zakončuje veselý čas a otevírá se nový hospodářský rok. Hry, kdy je postava masopustu v podobě tlustého Bakchuse odsouzena k smrti a následně je pochován, jsou známy již od 16. století. Podobně se pochovávaly i jiné tradiční masky (Večerková, 2015, s 62-74).

2.2 OD VELIKONOC K LETNICÍM

Popeleční středa

Nebo také Škaredá, dříve rovněž Černá, kterou se pro katolíky začíná předvelikonoční půst udělením popelce, kříže z popela na čelo na znamení pokání. Rozšířeným zvykem u mužů bylo zavést v tento den své ženy do hospody, krátce popít a pojíst, spláchnout popelec. Pilo se, aby se dařilo obilí. Zábavy se leckde protáhly na zbývající dny v týdnu (Večerková, 2015, s 74–76).

Černá, Liščí neděle

Začíná se s ní předvelikonoční postní období, k čemuž patřilo zdržení se požívání nejen masa, ale všech produktů živočišného původu. V rámci půstu se odříkalo také veselí a různé prožitky (Večerková, 2015, s 89).

Název Černá je podle smuteční barvy oblečení, kterou by matka měla v tento den nosit a zazpívat známou postní píseň na počest Krista Krále. Další název první postní neděle byl

také „liščí“. Ten se vyskytoval hlavně na západě Čech a nese s sebou průpovídku o tom, že liška v tento den nosí dětem preclíky (Večerková, 2015, s 90-91).

Pražná i Suchá neděle, Kýchavá neděle

Názvy druhé neděle spatřujeme v pražených postních jídlech, zejména hrachu. Pojmenování třetí neděle je odvozené od kýchání, tedy obranného reflexu při nachlazení, jenž přicházející jaro a nestálost počasí provází. (Večerková, 2015, s 91).

3. neděle postní nebo také Kýchavá získala svůj název už ve středověku, kdy se ve spisech můžeme dočíst o velkých a náhlých morových epidemiích, které se začaly projevat kýcháním, a proto si lidé navzájem po kýchnutí začali přát „Pozdrav Tě Pán Bůh“ nebo „Pomáhej Pán Bůh“ na znamení přání zdraví. Mezi našimi mladšími předky bylo všeobecnou pověstí, že kolikrát kdo kýchnul o kýchavé neděli, tolik let měl být ještě živ (Bestajovský, 2004, s 8-11).

Věřilo se, že „*Kdo na kýchavou neděli třikrát kýchne, po celý rok nezastůně*“ (Večerková, 2015, s 91).

Družebná neděle

Čechy nazývaná „družebná“ asi právě proto, že v tento den chodíval ženich s družbou do domu, kam chtěl o pomlázce přijít na námluvy za svou milou (Bestajovský, 2004, s 8-11).

Tento název pro čtvrtou postní neděli používali již naši předkové ve středověku a znamenal setkání dívek, družek, ke společnému pohoštění. Název se uchoval v názvu pečiva, koláčů družbanců (Večerková, 2015, s 92).

Smrtná neděle

Název páté neděle je poprvé doložen z 15. století a byl to den plný předzvěstí. V Orlických horách byla rozšířená představa, že si vodník vyžádá tři oběti. Další pověra z okolí Brna pravila, že se má na Smrtnou neděli pít kořalka, aby smrt lidi neudávila. V lidové tradici se k tomuto dni váže vynášení smrti a přinášení nového léta. Přinášení nového léta se objevuje v pramenech ze 16. století a předmětem pro vyjádření konání je zeleň ve smyslu obnovy vegetace, na Moravě zvaná i podle obřadního stromu jako májka. Smrtka poté mívala podobu Mařeny, tedy postavy ztělesňující vše zlé, která bývala nejčastěji vyhazována do vody

a následoval rituální útěk všech aktérů z místa. Nejstarší zprávy o tomto zvyku jsou dochovány již z počátku 14. století a v jistých proměnách je zvyk patrný dodnes, s většími či menšími regionálními odchylkami (Večerková, 2015, s 93-115).

Květná neděle

Otevírá Velikonoce ve znamení zelené ratolesti a její název sahá až k staroslověnským výrazům velkomoravského původu. Jedná se o šestou neděli postního období a zároveň o první den, kterým se otevírá Svatý nebo také Pašijový týden. Ten probíhal ve znamení příprav na velikonoční svátky a současně se k tomuto období váže mnoho lidových tradic a pověstí o otevírání pokladů, zvyku předení pašijových nití a vyrábění pašijového pometla z březového proutí. Obřad svěcení ratolestí je spojený s upomínkou na slavný vjezd Ježíše do Jeruzaléma, kdy mu lidé na počest házeli k nohám palmové větve. Kazatel ze 17. století spojuje se svěcenými ratolestmi pověrečný smysl s apelem zahánění d'ábla. Kvetoucí jívka byla už ve středověku přijata jako náhrada za palmové listí, které ve střední Evropě není k dostání, a vedle jednoduchých kytic se z ní tvořily spletené svazky zvané košťata, berani, ráhna apod. Tyto kytice dávali dohromady často sami chlapi. Ochranná síla narašené a posvěcené větve se rozšířila na člověka. Některé ratolesti se používaly i ke šlehání dobytka a lidí a to už na Květnou neděli. Na Rokycansku někteří z rodičů důkladně přetáhli své potomky po zádech, aby nebyli líní (Večerková, 2015, s 115-122).

Velikonoce

Staročeské pojmenování „veliká noc“ je doloženo do poloviny 14. století. Jedná se o nejstarší křesťanský svátek na oslavu zmrtvýchvstání Ježíše Krista a dříve také svátek obnovy života v přelomovém čase konce zimy a začátku jara. Lidové tradice obsahují projevy navazující na církevní obřady a obyčeje spojené s obnovou životních sil. Jako očištné a blahosklonné prostředky v nich působí voda, oheň, vejce a zeleň. Velikonoční doba trvá 50 dní a vrcholí slavnostním sesláním Ducha svatého, letnicemi (Večerková, 2015, s 122-123).

Dobou velikonoční miníme čas od Popeleční středy až po Velikonoční pondělí. Tento den však bývá každý rok v jiné datum. Datum Velikonoc připadá na první neděli po prvním jarním úplňku, nejdříve tedy 22. března a nejpozději 25. dubna. Celé toto období se poté může dále rozdělit na Postní dobu a Pašijový týden (Bestajovský, 2004, s 7). Avšak silnou tradici měly Velikonoce i před nástupem křesťanství, kdy se jednalo o svátek nomádských

pastýřů a souvisel s obětováním beránka jako symbolem vysvobození Židů z egyptského zajetí (Šottnerová, 2009, s 31).

Pašijový týden, jinak nazývaný také svatý nebo velký, začíná hned po Květné neděli. Podle zvyku by se mělo všude v domácnosti uklidit, umýt okna a připravit nové šaty. Na „Modré“ či „Žluté“ pondělí začínaly dětem jarní prázdniny. Na „Šedivé úterý“ vymetávaly hospodyně pavučiny. „Sazometná středa“ nese svůj název také od našich předků, kteří v tento den vymetali saze z komína. Pro tento den se také můžeme setkat s názvem „Škaredá středa“ na znamení toho, že v tento den zradil Jidáš Ježíše (Bestajovský, 2004, s 11-14).

Na Zelený čtvrtek se v obci opět vítali hříšníci, kteří byli rozvázáni ze svých trestů, tedy metaforicky se z uschlých ratolestí stali opět zelenými, svěžími ratolestmi. Český přívlastek zelený mohl vzniknout zkomolením německého názvu Greindonnerstag (lkavý čtvrtek) na Gründonnerstag (Zelený čtvrtek). Svůj název může nést i od židovského pokrmu ze zeleniny. Ohlasem tohoto výkladu je ona špenátová tradice, kterou však dnes již nahradily jiné zelené pokrmy, jako kopřivy, hrách a zelí. Dalším tradičním pokrmem dělaným v tento den je pečivo jidášky, které se nejčastěji dělají ve tvaru krouceného provazu, na němž se biblický Jidáš údajně oběsil. Dar k Zelenému čtvrtku v podobě obilného pokrmu, beránka, je doložen od 16. století. Liturgicky je Zelený čtvrtek předně vzpomínkou na Poslední večeři Páně. Při slavnostní mši v kostelech znějí naposledy zvony a varhany a mlčí až do Vzkříšení (bývá nahrazováno obchůzkami chlapců s řehtačkami). Toto mlčení zvonů sahá až do doby Karla Velikého (Večerková, 2015, s 123-126).

Jádrem lidových tradic Velkého pátku, tedy dne umučení a smrti Krista, jsou především přísný půst a provozování ochranných magických praktik, které mají zabránit působení zlých a škodlivých sil. Mimo jiné se objevují i zákazy dupání a tance na probouzející se zemi, protože do ní byl Ježíš pochován a zde se rodí nový život. Podle lidových tradic se v tento den, při hlase pašijí, otevírá země a zpřístupňuje své poklady. Kdo by však podlehl blyštění zlata a neodešel by včas, skála se po doznění pašijí uzavře a dotyčný by tak zůstal celý rok uvězněný. V brzkých hodinách měli lidé také zvyk umývat se v pramenité vodě, která má políbení prvními paprsky divotvornou a hojivou moc. Očistnými a hojivými účinky působila velkopáteční voda i na zvířata. Vodě, která se přinášela nemocným do stavení, se říkalo tichá, mlčavá, neboť ten, kdo ji nesl, po cestě nepoděkoval ani nepozdravil, aby voda neztratila svou moc. Tyto rituály jsou doloženy od sklonku 19. století (Večerková, 2015, s 126-130).

Na Bílou sobotu doznívají lidové tradice svatého třídění. Bílá podle roucha novokřtěnců, kteří bíle oděni přijímali křest. Peče se tradiční pečivo, dodnes známý mazanec ve tvaru bochníku, do něj hospodyně před upečením vykrojí znamení kříže. Řetízek mandlí kolem bochánku má symbolizovat Kristovu korunu. Od 19. století začal místo mazance zaujímat velikonoční beránek. Pečení beránka z piškotového těsta vystřídal starý zvyk pojídání skutečného beránka na Boží hod velikonoční (Večerková, 2015, s 131-136).

Vycházející Slunce na Boží hod velikonoční je podobenstvím zmrtvýchvstání Spasitele. Když prý Slunce vyjde nad obzor, zachvěje se a třikrát povyskočí, protože se raduje ze vzkříšení Ježíše. Šťasten bude člověk, který tento úkaz uvidí. K tomuto východu přicházela procesí, většinou kolem tří dřevěných křížů, a během cesty se poutník nesměl zastavit ani ohlédnout, stejně jako Máří Magdaléna cestou k hrobu Krista. Od středověku církve světi přinesené pokrmy. Lidé poté s nimi pospíchali z kostela s představou, že tím spíš budou s prací hotovi a tím dříve bude sklizeň. Dalším zvykem, objevujícím se v některých rodinách ještě dnes, je pojídání svčených vajec po příchodu z kostela ještě na lačno, a nakrájených na tolik dílů, kolik je stolovníků. Obyčej znamená soudržnost rodiny. Po obědě vycházeli sedláci do polí, aby je posvětili a zajistili si tak úrodu. Zemi bylo také zvykem věnovat kus pečiva nebo vejce (Večerková, 2015, s 131-136).

Dalšími tradicemi jsou honění Jidáše a dřevěné zvonění v době, kdy zvony mlčely, protože odletěly do Říma. Nesmíme zapomenout zmínit ani slavné Velikonoční jízdy, na našem území doloženy především v německých lokalitách, jež se konaly až do poloviny 20. století. Dodnes drženou tradicí je velikonoční prut (pomlázka) a velikonoční vejce. Nejstarší zpráva o mrskání prutem je zachycena v 15. století. Ve spisech italského lékaře z roku 1610 jsou vedeny záznamy o tom, jak v tento čas vídával mládence s dlouhými pletenými pruty, jak mrskají své ženy, aby od nich dostali velikonoční vejce. Přičemž bylo prestiží, pokud mládenci zastihli dívky ještě na lůžku. Výzkumy z poslední čtvrtiny 20. století zaznamenávají v tomto duchu hlučnou noční pomlázku na Slovácku. Jazykovědci vysvětlují pomlázku ke slovu pomladit, zmladit a to prostřednictvím jarní zeleně. Obyčej velikonočního mrskání patří středověké tradici, přičemž nejhustší výskyt je zaznamenán v českých zemích. Starou víru v životodárnou sílu ve vejci adaptovalo křesťanství ve smyslu zmrtvýchvstání Krista. Malovaná vejce se dávala, protože se z nich líhne malý ptáček a to vyobrazuje zmrtvýchvstání Ježíše. V barokní době bylo možné darovat i tzv. obrázková velikonoční vejce – tedy cokoli s motivem vejce a velikonočních symbolů. Staročeský výraz kraslice, kráslené vejce, je zaznamenán před rokem 1466. V obecné mluvě a v dětské

literatuře se výraz objevuje od 19. století. Ve 20. století dostaly kraslice významu výtvarného artefaktu a dnes je možné je spatřit na prestižních světových soutěžích. Základním zdobením je barvení na červeno, na památku prolité krve Ježíše Krista, s nádechem do zlatavé barvy, ve znamení jeho věčné slávy. Oba tyto tóny je možné zachytit v cibulových slupkách. Odtud se v Čechách a na Moravě označuje velikonoční pondělí jako červené (Večerková, 2015, s 137-170).

Známý a uchovaný zvyk vede dodnes rodiče k tomu, aby dětem uschovali vejce a další pamlsky po zahradě, aby si je samy našly s vysvětlením, že barevná vejce snáší jednou za rok kohout nebo velikonoční zajíc. Tento zvyk pochází z Německa a je zaznamenán od 17. století. V Čechách je vžit především od sudetských Němců, na Karlovarsku se vžil od roku 1900 (Večerková, 2015, s 174-175).

Vedle tradic a zvyků, k tomuto období se váže také mnoho pranostik:

Je-li Zelený čtvrtek bílý, tak je léto teplé.

Velký pátek deštivý – dělá rok žíznivý.

Prší-li v noci na Bílou sobotu, bude v létě nouze o vodu (Šottnerová, 2009, s 42).

Pálení čarodějnic a májové slavnosti – 30. 4., 1. 5.

V lidové obyčejové tradici je důležitá doba večera filipojakubské noci, do které se soustřeďují různé magické rituály především na ochranu zvířectva a úrody. Souvisejí s prastarou představou, že právě v této době pronikají zlé síly do života člověka (Večerková, 2015, s 185-194). Symbolem těchto sil byl Ďábel a jeho věrní pomocníci čarodějové a čarodějnice, kteří měli škodit lidem (Šottnerová, 2009, s 52-53). Postupů na zahánění zlých kouzel bylo nespočet. Tak například nejúčinnějším prostředkem k zahánění čarodějnic byla palčivost plamene, pro starší historii pálení ohňů ve večer 30. dubna, u nás známý zvyk od 19. století a dodnes udržovaným jevem ve smyslu společenské zábavy spojené s občerstvením, které vyrábějí lidé obvykle ze slámy a hadrů. Spálení má symbolizovat očištění přírody a lidí od zlé moci (Šottnerová, 2009, s 52-53). Tradiční vyhazování hořících košťat do vzduchu však kvůli tragickým událostem dnes vystřídal lampiony či odpalující se rachejtle. S koncem 19. století se rozšířilo vyhrávání muzikantů a vznikly nové zvyky spjaté s 1. květnem, s průvody a Svátkem práce (jehož původ sahá do roku 1866 do Chicaga,

kde demonstrovali dělníci za svá práva a jenž vyprovokovali policisty ke střelbě, což mělo za následek mnoho mrtvých a zraněných a jako upomínka v tento den se drží Svátek práce (Šottnerová, 2009, s 60)). Byl to také den vhodný na provádění žertovných kousků sousedům, pravděpodobně odvíjející se z původní představy o moci zlých sil. Po liturgické stránce je měsíc květen měsícem mariánské úcty. S tím je spojeno stavění májky (Večerková, 2015, s 185-194). Kořeny této tradice sahají pravděpodobně až do daleké minulosti, kdy souvisela s prastarou tradicí vítání jara, které je v tomto měsíci již v plném proudu. Ústředním zvykoslovným předmětem je májka – tedy mladý tenký stromek ozdobený barevnými stuhami a květinami, který má symbolizovat právě jaro a lásku a na stvrzení této lásky je zvykem políbit se pod rozkvetlým stromem (Šottnerová, 2009, s 58). Na jaře přivádí většina zvířat na svět svá mláďata a nejsilnější láska bývá právě ta mateřská. Možná právě proto je jaro spojováno s tímto citem. Dále i matka země probouzí k životu svá dítky – květiny, stromy a rostliny.

Májové pobožnosti sahají až do středověku a zasvěcení měsíce Panně Marii vychází z lidové zbožnosti 17.-19. století. Stavění máje patří mezi staré tradice, jsou o něm záznamy z Cách v roce 1224, kdy tehdejší farář nechal ve svém rozhořčení porazit okrášlený strom, kolem něhož lidé o svátku tancovali. To lid rozlítlo a navzdory duchovnímu nechali poražený strom znovu postavit. Stavění stromů nebo jejich částí na ochranu před zlými duchy znali však již staří Římané. Dnes se jedná o společenské veselí, kdy bývá prestiží, pokud si vesnice či okrsky navzájem májky pokácí. Samotné kácení máje je poté směřováno ke konci měsíce (Večerková, 2015, s 185-194).

Pověry a ochrany proti čarodějnicím jsou různé. Pozůstatkem dodnes, ačkoli to již mnoho lidí vlastně neví, je četnost šeríků, které se vysazovali zejména před dům nebo do zahrady, protože se věřilo, že odhání zlo (Šottnerová, 2009, s 53).

Den matek – druhá květnová neděle

Už v pravěku si naši předkové uvědomovali nepostradatelnost ženy a její přínos ve společnosti, protože jsou dárkyněmi života. Proto tedy také svátky, které vzdávají hold ženám, mají leckde po světě dlouhou tradici. Myšlenka na oslavu ženy a ženství byla znovu v novověku oživena obyvateli britských ostrovů kolem roku 1644, odkud pochází první zmínka o tzv. mateřské neděli. O oslavu tohoto svátku po celém světě se v 19. století zasloužila dcera protestanského kazatele z Philadelphie (Šottnerová, 2009, s 61).

Přesto, že tento svátek nemá náboženský ani pohanský podtext, i tak se dá tento den považovat za novodobou tradici. V naší zemi se začal slavit v roce 1923 zásluhou dcery tehdejšího prezidenta, Alice Masarykové. S příchodem komunistické vlády byl tento svátek nahrazen MDŽ (Mezinárodního dne žen) a znovu se začal slavit po roce 1989 (Šottnerová, 2009, s 61).

Letnice – Zelené svátky

Jedná se o období a s ním spojené svátky uprostřed bujarého jara, kdy je ale stále do léta ještě daleko. Podle pramenů se jedná o 50. den po Velikonocích, kdy Ježíš po svém ukřižování a zmrtvýchvstání opustil zemi a vstoupil na nebesa. Jeho učedníci, apoštolové, poté nevěděli, co dělat dál. Najednou se prý zvedl vítr (Duch svatý) a učedníci uměli mluvit několika jazyky, vyšli do ulic a začali šířit myšlenku křesťanství. Seslání Ducha svatého na apoštoly tedy považuje církev za den svého vzniku. A protože jsou Velikonoce svátky s pohyblivým datem, nemají ani tyto svátky své přesné datum – jedná se o rozmezí od 10. května do 13. června (tedy sedmá neděle od neděle Velikonoční) (Šottnerová, 2009, s 63-66). Tento čas provázejí bohaté a různorodé obyčeje, které se vážou především k zeleni a vodě. Vystupuje v nich mládež ve zvláštním ustrojení a v průvodech a určují svého krále a královnu (Večerková, 2015, s 208-209).

Svátky probíhají ve třech dnech. Prvním je sobota před Svatodušními svátky, kdy hospodyně v domech a jejich okolí pečlivě uklízely. Na Boží hod svatodušní (Neděle svatodušní) se v kostelech vyzdobovaly oltáře růžemi a konaly se slavnostní mše. Pondělí svatodušní bylo proslulé praktikováním různých lidových obyčejů, z nichž je asi nejznámější jízda králů. Tento zvyk však nemá z hlediska liturgického nic společného se Svatodušními svátky, a proto ho církev zakazovala. Historické prameny dokládají vznik tohoto obyčeje již ve středověku, kdy jízdy představovaly prastarý rituální obřad zasvěcující hochy mezi muže. Letnicím tedy předcházely různé předkřesťanské svátky, o jejichž potlačení se snažili Přemyslovci, zejména pak kníže Břetislav II. A protože některé zvyky neměly s těmito svátky z hlediska liturgického nic společného, docházelo k jejich potlačení, až na některých místech vymizely úplně. Dnes se u nás slaví již jen na několika místech, zejména na Moravě (Šottnerová, 2009, s 63-66).

Tento obyčej se v Čechách objevuje v různých krajových podobách a nejstarší svědectví o tomto obyčeji na našem území pochází z konce 17. století. Králem bývá nejčastěji nedospělý chlapec, často oděn do ženských šatů a v ruce držící palaš, právo, tedy atribut hodnosti. Krále

doprovází velká družina, dříve na ozdobených koních, aby krále bránila před chycením družiny z jiné vsi, neboť by ho poté museli vykoupit bečkou piva (Večerková, 2015, s 211-220).

Na venkově bývalo zvykem zdobit stavení kolem oken a dveří zelenými, obvykle lipovými ratolestmi, aby na ně mohl usednout Duch svatý v podobě holubice. Také v době letnic bylo třeba chránit se před silami čarodějnic, k čemuž rovněž sloužily zelené ratolesti a magické hlučení v podobě ran z pistolí a chrastění klíčů (Večerková, 2015, s 210).

Čištění studánek

Tento rituál byl svěřován vesnickým dívkám, pannám. Záznamy o něm máme z různých míst Čech od 19. století, avšak zatím nejstarší doložená zpráva pochází z roku 1697 z Bechyňska. Když dlouho nepršelo, sešly se za soumraku dívky a ze svého středu zvolily jednu (nejlépe osmiletou), která nahá vešla do studánky a vylévala z ní vodu, čímž svolávala vodu z nebe na osení. Tento proces fascinoval přítomného spisovatele Miroslava Bureše, který o něm složil *Píseň o studánce Rubínce* (Večerková, 2015, s 233-234).

2.3 OD LETNÍHO SLUNOVRATU K ADVENTU

Svatojánský svátek – 24. 6.

Jde o letní slunovrat, kdy je Slunce na svém vrcholu, a tedy nejdále od Země. Z tohoto důvodu pohané silně věřili, že Slunce ztrácí svou vládu nad magickými silami na Zemi. Na jeho podporu naši předkové zapalovali ohně, aby mu tímto teplem a světlem dodali potřebnou sílu. V tuto noc prý ožívají tajemné síly, které měly za úkol střežit skryté poklady země. Ze svých úkrytů vylézaly bludičky (bludná světýlka – světlušky, prý duše zemřelých nepokřtěných dětí) a lákaly hledače pokladů do bažin. Když na své cestě za pokladem překročili bludný kořen, navždy zabloudili. Postrachem pro lidi byly také divoženky, které vyměňovaly lidské děti za své. Pohanská tradice k oslavám této noci byla tak silná, že ačkoli se ji církev snažila zakázat, nakonec ji uznala a dala jí své jméno – Svatojánská noc. Tento název je odvozen od světce Jana Křtitele, jehož výročí narození se v tomto období slaví (Šottnerová, 2009, s 70-71).

Jedná se o protipól ke dni narození Ježíše, dnes svátek na počest sv. Jana Křtitele, který hlásal příchod Mesiáše a křtil lidi v řece, kde stejně tak pokřtil i Krista. Mnoho zvyků však již zaniklo. Připomeňme například víru v to, že na tento den má příroda tajemnou sílu a věřilo se, že bylinky a koření natrhané ve svatojánskou noc mají zvláštní moc. Dovedou prý léčit nemoci, přičarovat milého a ochránit před zlou mocí. Svatojánské ohně přetrvaly na Moravě a ve Slezsku do 21. století. Existuje mnoho výkladů o tomto zvyku. Oheň má být upomínkou na to, že s Janem Křtitelem „vyšlo světlo nového náboženství“ či že „Jan Křtitel rozžihl světlo víry hříšníků“ (Večerková, 2015, s 256-259).

Na Chodsku byla rozšířena víra v pražence, démona škodícího obilí, pravděpodobně související s požárem z roku 1442, kde děti v pondělí po sv. Janu Křtiteli pálily pražmu a svou neopatrností způsobily požár. Ačkoli se tento zvyk již také spíše neslaví, přesto jej uvádíme, protože je možné dodnes se setkat se samotným slovem pražmo, což je název pro jeden z nejstarších pokrmů právě z praženého obilí nebo ječmene (Večerková, 2015, s 262-263).

Cyril a Metoděj – 5. 7.

Bratři sv. Cyril a sv. Metoděj, hlavní patroni Moravy, byli povoláni do Českých zemí na přání knížete Rastislava, kde působili v letech 863-864 jako misionáři. Konstantin sestavil nové písmo - hlaholici, Metoděj sestavil první civilní zákoník. Středem barokního cyrilometodějství se stal klášter cisterciáků na Velehradě na Moravě, kam se konaly poutě třikrát do roka. První z nich byla 9. března, a proto se i svátek těchto dvou svatých původně připisoval na tento den. S jejich svátkem byla původně spjata i školní ocenění, kde žáci dostávali za své výkony obrázky a medaile věrozvěstů. Souvisel s nimi i prodej rozmanitých upomínkových předmětů, který je komerční záležitostí dodnes. Rozhodnutím Apoštolské stolice byl svátek přesunut na den 5.7. Od těch dob lidé věřili, že co byl svátek přesunut na letní den, bývá delší a větší zima a léta jsou škaredá, protože Cyril a Metoděj jsou zimní svatí (Večerková, 2015, s 269-271).

Památka upálení Mistra Jana Husa – 6. 7.

Tento svátek má své kořeny ve středověku z doby náboženské reformace. Kolem roku 1869 pochází záznamy o uctívání památky tohoto svatého v podobě zapalování ohňů, protože právě v ohni zemřel Hus za pravdu. Tyto „Husovy ohně“ měly mezi Čechy ráz

vlasteneckého vzdoru a zapalovaly se přes každoroční policejní zákazy. Letopisec zaznamenal toto pálení ohňů ve městech na mostě již v roce 1517, kdy však byly potlačeny protireformací. Oslavy se rozšířily po roce 1918, kde se po slavnostním průvodu u ohně připomínaly Husovy skutky pro naši zemi a u hořící hranice zaznívala píseň „Kdož jste boží bojovníci“. V roce 1925 byl uznán 6. červenec památným dnem a dovršila se proměna Husova svátku od protestní slavnosti k oficiálně uznávanému památnému dni. Slavnost se utvářela jako česká národní tradice a v pohraničí plály ohně jako projev Čechů, kteří věřili v semknutí národa (Večerková, 2015, s 272-275).

Anenské poutě – 26. 7.

Asi není všem známo, že podle legendy byla svatá Anna matkou Panny Marie, matky Ježíše. Anna a její muž Jáchym nemohli mít dlouho děti a svého štěstí dosáhli až poměrně v pozdním věku. Její slávu poté šířili řeholníci po celém světě (Šottnerová, 2009, s 79).

Kult sv. Anny, matky Panny Marie, sahá v západní církvi do 8. století a výrazně se rozvinul na sklonku středověku a v povědomí se zakořenil jako kult mateřství. Den památky byl slaven jako poloviční svátek a na jeho počest se pořádaly průvody na poutní místa. Kromě výročního svátku zasvětili lidé sv. Anně také jeden den v týdnu, a to úterý. Ten den byl považován za obzvláště vhodný pro vyslyšení modliteb a uzavírání sňatků. Křestní jméno Anna patřilo do nedávna k jednomu z nejoblíbenějších a s tím souviselo i vyhrávání muzikantů Annám (Večerková, 2015, s 279-280). Dříve na její počest patřovala tradiční Anenská pout' k největším a nejnavštěvovanějším poutím u nás (Šottnerová, 2009, s 79). Od 19. století se oblibě těší anenské slavnosti ve městech. Jsou doprovázeny tancem, zpěvy, hrami a večerním ohňostrojem a jako inspirace jim pravděpodobně posloužily anenské svátky Annenfeste ve Vídni (Večerková, 2015, s 279-280).

V lidovém povědomí byla svatá Anna spojována s narozením dítěte v podobě sudičky, která dávala do vínku dítěti to dobré a naopak, když měl někdo z tohoto světa odejít, Anna se mu prý zjevovala. Pověry říkají, že když někdo něco ztratil a pomodlil se ke svaté Anně, ztracenou věc znovu našel. Pranostika praví: *Svatá Anna – chladno z rána* (Šottnerová, 2009, s 79).

Mariánské svátky

Postava je velmi dobře známá z Bible, protože to byla právě ona, kdo jako čistá panna přivedla na svět Ježíše, Božího syna (Šottnerová, 2009, s 80). Svátkem Nanebevstoupení Panny Marie, tedy v pozdním létě dne 15. srpna, začínal čas mezi létem a podzimem, označovaným starým výrazem poletí, tedy časem po létě. Pranostika říká, že Matička boží odnáší léto s sebou do nebe. Lidové označení svátku Panny Marie Kořeněné souvisí s obřadem žehnutí bylin, kdy se církev snažila zahnat původní starý zvyk a převedla modlitbami účinek léčivých bylin na Boha a přímluvu Matky Boží a svatých. Tento den byl proto také nazýván Dnem bylin (Večerková, 2015, 282-283).

Jedna z nejstarších pranostik o víně zní, že *v den Nanebevstoupení Panny Marie pěkný čas přinese hojně dobrého vína*. Od tohoto data začínají vinaři pomalu sklízet své sady. Na Moravě tento zvyk končí vinobraním, v dnešní době turisty hojně vyhledávanou slavností vína spojenou s průvody, zábavou a hodováním, a to převážně v okolí Znojma.

S oslavou kultu Panny Marie souvisí hned několik dní v roce. Mimo výše uvedeného, jsou to 8. září – den jejího narození, a 25. březen – den Zvěstování, že se stane matkou (tedy 9 měsíců před narozením Ježíše) (Šottnerová, 2009, s 80).

Dožínky

V lidové tradici nesou tyto svátky mnoho názvů. Podstata je ale stejná, jedná se o oslavy sklizně obilí, které se pořádají koncem srpna a začátkem září. V dožínkách se odráželo sociální pozadí a vztah majitele statku ke svým dělníkům. Bývalo zvykem, že sedlák hostil své dělníky podle zámožnosti domu. Nemělo chybět pečivo, koláče a chléb z nové mouky. Tento obyčej poskytoval příležitost k rozvinutí dekorativní výzdoby, na velkostatecích bývalo zvykem připravovat několik věnců a kytic z obilí a kvítí. Ve staré tradici se věnec objevuje při mnoha obyčejových příležitostech, protože je mu přisuzována ochranná moc, což má kořeny ve staré víře v ochrannou sílu kruhu. Věnec uvitý z posledních klasů obilí a dalších květů a jeho následné předání majiteli statku je jádrem dožínkové slavnosti. Na Hané tyto slavnosti dostaly pojmenování „věnec“ (Večerková, 2015, 289-294).

Svátek svatého Václava – 28. 9.

Svatý Václav je historicky doloženou postavou. Společně se svým bratrem Boleslavem byli synové knížete Vratislava I. a jeho ženy Drahomíry. Po smrti svého otce byl vychováván svou babičkou Ludmilou, kterou byl také veden ke křesťanské víře, kterou velmi podporoval, a to vyvolávalo odpor v tehdy ještě pohanské šlechtě. Byl moudrým a vzdělaným vládcem a rovněž statečným vojákem. Mezi ním a jeho bratrem Boleslavem vznikl konflikt, mimo jiné také proto, že Boleslav toužil po moci. Dne 28. 9. 929 byl na popud svého bratra Boleslava zavražděn. Jeho ostatky byly odvezeny do Prahy, kde jsou dodnes uloženy v Chrámu sv. Víta na Pražském hradě. Pro svou oddanost a nebojácnost se stal patronem celé České země (Šottnerová, 2009, s 81).

Z 10. století pocházejí spisy s nejstaršími legendami o životě a smrti sv. Václava. Zobrazován bývá v brnění, na koni nebo s knížecí korunou. Na venkově byl tento den datem splátkového kalendáře. Svatý Václav byl v lidovém povědomí patronem babího léta, staročeského poletí. Večer 27.9. se pořádaly lampionové průvody k pomníku svatého Václava, kde se konaly modlitby a farníci byli nabádáni, aby narozeným dětem dávali světcovo jméno. Četnost a oblíbenost tohoto jména vedla k vyhrávání ku příležitosti hodování oslavenců (Večerková, 2015, s 299-301).

Legenda k tomuto praví, že v hoře Blaník je ukryto bájně vojsko v čele se svatým Václavem a až bude České zemi nejhůře, vyjede toto vojsko na pomoc. K dlouholetým tradicím patří také shromáždění Čechů pod sochou svatého Václava v Praze (Šottnerová, 2009, s 81).

Posvícení

Tradiční slavnost konaná převážně v období od sklonku léta do adventu, obsahuje jak světskou část, tak i rodinnou, společenskou a obecní. Posvícení zahrnují několik po sobě jdoucích dní, zpravidla od soboty do úterý s ústřední nedělí, kdy se konají bohoslužby. Dnes se často setkáváme s tím, že náplň posvícení, ke které patří veselí, poutě, tance a hodování, bývá zpestřována různými sportovními soutěžemi či vystoupeními zpěváckých a folklórních skupin (Večerková, 2015, s 302).

K těmto dnům si připomeňme dnes známou lidovou píseň *To je zlaté posvícení*.

Cyklus posvícenských slavností uzavírají Kateřinské hody – Kateřinský den (?) nebo neděle v jeho blízkosti (tedy nejbliže k datu 25.11.) - a jsou poslední příležitostí k zábavám. To vysvětluje mnoho pořekadel, jako například *svatá Kateřina zakazuje muziky*, nebo *Řekla Káča Barce, nechme toho tance* (Večerková, 2015, s 344).

Svátek všech svatých a Dušičky – 1. 11. a 2.11.

Prapůvod tohoto svátku sahá až do dob starých Keltů. Podle jejich kalendáře začínal nový rok 1. listopadu a jen v tento den se mohly duše zemřelých vrátit zpět. Proto byly v noci na 2. listopadu zapalovány ohně, aby zbloudilé duše našly cestu zpět. Jejich blízcí je očekávali u prostřených stolů, kde pro ně bylo nachystáno pohoštění. Dodnes je ještě na některých místech pozůstatek tohoto zvyku, kdy při Štědrovečerní večeři bývá u stolu prostřeno jedno prázdné místo. Po příchodu křesťanství byl v 7. st. n. l. zasvěcen v Římě chrám pohanských Bohů křesťanským svatým a Panně Marii, a v důsledku tohoto počátkem 8. století byl původní keltský zvyk potlačen svátkem Všechn svatých a časem byl posunut na 2. 11. Na zemřelé se vzpomíná a vzpomínalo především v kruhu rodinném. První veřejnou vzpomínkou a prvním uctěním všech zesnulých byla mše v klášteře Benediktů ve francouzském Cluny. V dnešní době je oslava tohoto svátku, dá se říci, téměř všude stejná (Šottnerová, 2009, s 99-100).

V lidové tradici převládaly postupy, jimiž živí mohou ulevit trpícím duším od muk. Lidé stavěli lampu s máslem k ohništi nebo na okno, aby si duše mohly potřít své rány. Také se věřilo, že pokud v tento den zůstane pila nebo nůž ostřím vzhůru, musí duše v očištní dvakrát tolik trpět. Z domu se nesmělo vymetat smetí, aby se dušičky nevyplašily. Lidé měli myslet i na duše v nebi a péct koláče, aby měly dušičky posvícení. V lidových tradicích znamenal v tento den déšť, že duše oplakávají své hříchy. Dary jídla, zejména bezmocným, byly projevem milosrdenství a věřilo se, že tito bezmocní lidé – tedy děti a žebráci, jsou poslové nadaní schopností zprostředkovat kontakt mezi nebeským a pozemským světem. Dnešní vzhled hřbitovů v době listopadových svátků je zvykem poměrně novým a souvisí s vypravováním pamětníků o dívce, která začala prvně okrašlovat hroby a rozsvěcet na nich svíce. Tento zvyk se začal rozšiřovat od roku 1856 (Večerková, 2015, s 332-337).

Svatý Martin – 11. 11.

Svatý Martin rovněž patří mezi historicky doložené postavy. Narodil se ve 4. st. n. l. v Římě a jako velmi mladý muž na přání svého otce vstoupil nedobrovolně do císařské armády k jezdecku. Pověra praví, že jednoho velmi chladného dne projížděl na bílém koni městskou branou a u ní uviděl jen chudě oděného a promrzlého žebráka. Jelikož u sebe neměl nic víc, než svůj červený vojenský plášť, neváhal, rozřal jej mečem a žebrákovi daroval jeho polovinu. Tím mu daroval teplo. V noci měl poté vidění, kdy se mu zjevil Kristus s polovinou jeho pláště, a na popud tohoto vidění Martin ihned vystoupil z vojska, přijal křest svatý a žil skromným životem i přesto, že byl později zvolen biskupem v Tours ve Francii (Šottnerová, 2009, s 101).

K tomuto uveďme ještě zajímavost o vzniku slova „kaple“ (lat. capella), tedy malé svatyně. Legenda o Martinovi se stala podnětem k uctívání jeho pláště (lat. capa) a místa, kde rozřal svůj kabát, aby s ním zahrál žebráka (Večerková, 2015, s 339).

Martinský svátek byl ještě nedávno důležitým svátkem pro skládání činů a hodování. Tímto dnem vrcholily jak zábava, tak požívání mastných a tučných jídel. Přeneseně v tomto kontextu znamenalo slovo „martínek“ v 15.-16. století tolik co rozpustilý člověk (Večerková, 2015, s 339-341).

Martinská husa dnes bývá připravována v domácnostech i restauracích a je odvozována od legend, kdy husy svým kejháním sv. Martina prozradily v jeho úkrytu a musí teď za to zaplatit. Zvyk má však i racionální důvod – před zimou je potřeba vyřazovat drůbež určenou k chovu. Mnohé další obyčeje spojené s tímto dnem však na počátku 20. století zanikly. V poslední době se však začínají pořádat v některých městech průvody se svatým Martinem jedoucím na svém bílém koni a ochutnává se první letošní víno, zvané Svatomartinské, z čehož vychází patronát sv. Martina k vínu, protože podle legend prý zasadil v Tours zázračný vinný keř (Večerková, 2015, s 342-343).

Na konec uveďme ještě pár pranostik k tomuto dni:

Říká se, že Martin přijíždí na bílém koni a veze s sebou sníh.

Přijede-li Martin na bílém koni, metelice za metelici se honí.

Martin a Kateřina na blátě – Vánoce na ledě.

O Martinu po ledu – o Vánocích na blátě (Šottnerová, 2009, s 102-103).

Svatá Kateřina – 25. 11.

Kateřina patří mezi další historicky doložené postavy. Žila na rozmezí 3.- 4. st. n. l. v Egyptě a vyznávala křesťanskou víru, na rozdíl od císaře. Veřejně ho vyzvala, aby uctíval jednoho Boha, a za tuto svou odvahu byla zavřena do vězení, kde byla souzena a své postoje obhajovala před mnoha učenci. A protože byla moudrá a vládla slovem, všechny učence získala pro svou víru, za což byli všichni souzeni a Kateřina byla později popravena mečem. Pro svou moudrost se stala patronkou studentů a učenců (Šottnerová, 2009, s 106).

Svatý Ondřej – 30. 11.

Postava tohoto světce je sice důležitá pro církev, protože Ondřej byl prvním učedníkem Ježíše, avšak k tomuto dni se v dnešní době již neváží žádné doložené zvyklosti. Dnem jeho svátku v minulosti začínal nový liturgický rok, a to již v 6. století. Zajímavostí také je, že nedlouho poté, co se stal Ondřej apoštolem Ježíše, ho následoval také jeho bratr Šimon, který později přijal jméno Petr a z Bible je znám tím, že Ježíše třikrát zapřel. Podobně jako většina věřících, byl i Ondřej po Ježíšově smrti pronásledován, následně vězněn a ukřižován jako Kristus, avšak na kříži ve tvaru písmene X, s nímž bývá vyobrazován (Šottnerová, 2009, s 108).

2.4 OD ADVENTU KE KONCI ROKU

Advent

Slovo „advent“ pochází z latinského „adventus“ a znamená „příchod“. V naší křesťanské společnosti je toto odvozeno od čekání na příchod spasitele, Krista. Jedná se o období dlouhé zhruba 4 týdny (začíná první nedělí po svátku sv. Ondřeje a končí poslední nedělí před 25. prosincem) a vrcholí na Štědrý den 24. 12. (období tedy může trvat 22 až 28 dní. Někdy se také stává, že advent končí 24.12., pokud tento den připadá na neděli, a celé období tak může trvat jen tři týdny) (Šottnerová, 2009, s 97). Dříve se v rámci tohoto období jednalo o pohanské slavnosti slunovratu (Honzíková, 2005, s 5-6).

Advent byl v 6. století ustanoven církví jako doba příprav k oslavě narození Krista. Tradičním symbolem adventu se stal voskový sloupec – svíce, jímž si lidé v potměšlém kostele svítili. V poslední době se u nás rozšířil adventní věnec se 4 svícemi, z nichž každá

zastupuje jednu adventní neděli. Věnc má původ v protestantském Německu, podobně jako osvětlování oken obloukovými svícný. V lidových tradicích adventu se tak protínají zvyky různého původu, stáří a charakteru. Třetí adventní neděle je ve znamení gaudete (radujte se!) a dovoluje růžovou barvu – také proto se na současném adventním věnci objevuje růžová barva (Večerková, 2015, s 350-356).

Svatá Barbora – 4. 12.

Některé dny v adventu jsou rovněž zasvěceny křesťanským světcům a začíná se dnem svaté Barbory. Do současné doby se udrželo věštění na vдавky, budoucí život a splněná přání v příštím roce z nařezaných ovocných stromů, zvaných barborek. Pokud se zazelenají či vykvetou do Štědrého večera, přání by se mělo splnit (Večerková, 2015, s 354-355).

Avšak i tento na pohled „jednoduchý“ zvyk má svá přísná pravidla. Utržené větvičky by měly totiž přejít mráz, aby uvolnily blokační látky v květních pupenech. Pokud se tomu tak nestane venku, je potřeba dopomoci tak, že větvičky uložíme asi na dva dny do mrazáku. Takto mrazem ošlehané větve se mají co nejdříve seříznout a na chvíli ponořit do vody, která má asi 60 °C, a pak na 6 hodin ponořit celé proutky do vany o teplotě 40°C. Do vázy poté dáme vlažnou vodu s čajovou lžičkou cukru a necháme ji na světlém místě. Vodu měníme třikrát týdně a pokaždé větvičky trochu seřízneme (Šottnerová, 2009, s 111).

Svátek je prvním dnem obchůzek maskovaných postav, tzv. Barborek. V průběhu století však tradice postupně vyhasínala a dnes se udržela jen v několika málo okrscích. Jmenujme například současné Barborky na Třebíčsku, jedny z mnoha variant zimních ženských postav v bílém odění a s maskovaným, povětšinou bíle zahaleným obličejem (Večerková, 2015, s 356-360).

Svatý Mikuláš – dárce, patron vod a školáků

V případě svatého Mikuláše se opět jedná o historicky doloženou postavu. Žil na přelomu 3. a 4. století n. l. a celý svůj život zasvětil víře. Po smrti svých rodičů rozdal veškerý svůj majetek a vydal se na cestu do Malé Asie, kde se stal biskupem. Pro svou nesmírnou štedrost a milosrdnost získal oblibu u lidí, kteří ho později prohlásili za svatého (Šottnerová, 2009, s 113).

K nejstarším kultům sv. Mikuláše patří patronství vod, o čemž svědčí řada kostelů zasvěcených tomuto světcovi, postavených v blízkosti břehů řek na ochranu před povodněmi. Dalším kultem přetrvávajícím v katolickém prostředí západní a střední Evropy je sv. Mikuláš jako přítel dětí a dárce, což má své zdroje ve dvou legendách. V první nadělil věno třem chudým dívkám, což může být vzor pro dnešní nadílky. Ve druhé poté vzkřísil dva mladé katolické studenty, které usmrtil hostinský, což zřejmě iniciuje školský patronát sv. Mikuláše (Večerková, 2015, s 361-362).

U nás je oslavování tohoto světce datováno již od 13. století. Svou oblibu si získal zejména u dětí, kdy v předvečer svého svátku děti obdarovává (Šottnerová, 2009, s 113).

Mikulášská nadílka má v české lidové tradici dvě formy. Starší, vytvořená asi v 15. století, pojednává o sv. Mikuláši jako o neviditelném dárci. Svátek byl tradiční příležitostí pro kmotry, aby obdarovali své kmotřence – říkalo se posílat svatého (ovoce, pečivo, hračky). Druhá forma mikulášské nadílky, v záznamech doložena od 17. století, má viditelného dárce a je spjata s obchůzkami maskovaných postav a hlučnými průvody. Mikuláš rozdával dárky, ale také je se svou družinou přijímal. Samotná postava Mikuláše (biskupa) je personifikací dobroty a štědrosti, kterou provází anděl a ve své opozici čertovský průvod představující zlé síly, které byly křesťanským světce zroceny. V průvodech se může objevit i postava smrti. Mikuláš se v českém prostředí dostal do povědomí oděn v biskupa. Neodmyslitelně tak k němu patří bílá sukně a košile, dlouhé vousy, vysoká koruna a berla. Mikulášská tradice od 20. století se vyznačuje zábavami a besídkami spojenými s obdarováním dětí, do jehož symboliky patří perník a kromě metliček ověšených sladkostmi a čertů ze švestek jsou k vidění i náročnější konstrukce spočívající v zastrkávání špejlí s dobrotami a sušeným ovocem do jablka (Večerková, 2015, s 362-376).

Svatá Lucie – 13. 12.

Památka této světice a mučednice, patronky slepců a příslušníků řemesel závislých na dobrém zraku, byla stanovena na den 13. prosince. Podle legendy totiž darovala své oči na míse mládenci, kterého odmítla a který ji poté udal jako křesťanku. Jméno je odvozené od latinského lux (světlo) a zřejmě proto se její svátek slaví v tento den, protože až do zavedení kalendářní reformy byl považován za nejkrásnější den roku. Lucie se stala ochranitelkou proti čarodějnicím. Protože se jedná o nejkratší den v roce, ze tmy tak mají více příležitostí

vystoupit zlé postavy. Prostředky užívané proti nim nesou její jméno (Večerková, 2015, s 382-383).

Pranostiky o ní říkají, že *svatá Lucie – noci upije, ale dne nepřidá* a jaké jsou dny na svatou Lucii a Boží hod, takové jsou dny v následujícím roce (12 dní = 12 měsíců). Lidové pověry a zvyky jsou i s touto světící spojené s obchůzkami, které držely ženy nebo dívky oděné v bílém, s dlouhým klapajícím zobákem, který jim zakrýval tvář. Vcházely mlčky do domů, kde kontrolovaly, jak má hospodyně uklizeno (Šottnerová, 2009, s 119).

Vánoce

V církevním kalendáři trvá vánoční období od 24. 12. do 6. 1., dříve se však toto období drželo až do 2. 2. V bezprostřední blízkosti k Vánocům je řada svátků svatých, jakožto čestné družiny Ježíše. České slovo Vánoce pochází ze staroněmeckého slova Winahten (Weihnachten, svaté noci). Utváření vánočních tradic na našem území ovlivnilo hned několik skutečností – zařadíme mezi ně prolínání starých slavností znovuzrození Slunce, s křesťanskými legendami a obřady. Křesťanskou vrstvu tradic zastupují hry, koledy a výtvarné artefakty – především jesličky. Novodobou formou je tzv. živý betlém, který má své předchůdce v první polovině 20. století (Večerková, 2015, s 394-396).

I zde uvedeme několik pranostik:

Na Adama a Evu můžeš čekat oblevu.

Na Štědrý večer hvězdičky, ponosou vajíčka slepičky.

Když na Štědrý den sněží, na pytle se chmel těžší (Šottnerová, 2009, s 131).

Štědrý den

V názvu stojí jméno štědrý, tedy přející a hojný. Štědrost je spatřována v daru. Darování mělo přinést požehnání dárci na základě magické představy dar za dar. Dar Štědrého večera byl zakotven v městské české tradici, lidé si mezi sebou dávali vánočku (Večerková, 2015, s 420-421).

V tento den se slaví památka Adama a Evy, tedy podle Bible prvních lidí. Tradice Vánoc je však také spjatá s původním pohanským zvykem, kdy se tehdejší lidé řídili Sluncem, které je symbolem životodárné síly. V době, kdy ještě nebyl kalendář, byl zimní slunovrat

přirozeným začátkem nového roku. S tím tedy souviselo patřičné veselí a vzdávání holdu Slunci a veškeré oslavy, zvyky a pověry byly spojovány s touhou a vírou v lepší život. S nástupem křesťanství došlo k postupnému potlačení těchto pohanských zvyků a asi ne nadarmo je narození Ježíše právě v této době, která již dříve symbolizovala nový, lepší život. Ačkoli dnešní společnost obecně chápe Štědrý den jako den narození Ježíše, není tomu tak. Kristus se narodil až o den později, tedy v první svátek vánoční, dne 25. 12. Štědrý den byl spojen s velkým očekáváním a příchodem Spasitele. K Betlému se ze všech koutů světa v tento den sešli lidé se svými dary, aby uvítali jeho příchod. V hlubším pohledu připomíná název „Štědrý den“ štědrost Boha Otce, který nám sem seslal svého syna (Šottnerová, 2009, s 121-124).

Je vnímán jako polosvátek, jeho denní část spočívá v úklidu a přípravách k štědré večeři a nastávajícím svátkům. Pevnou hranicí mezi pracovním a svátečním časem je usednutí rodiny ke štědrovečernímu stolu, který platil v čase očekávání narození Spasitele za požehnaný, a vše na něm, pod ním i kolem něj nabývalo zvláštní síly. Také se na stůl dávalo od všeho, co se urodilo, zejména obilí a chléb, který ztělesňuje úrodu. Zvykem bylo také klást pod ubrus pod talíř každého člena rodiny peníz, aby se rodiny drželo bohatství. Dbalo se na to, aby počet osob u stolu byl sudý, a proto si některé rodiny mezi sebou vypůjčovaly členy rodin. Všeobecně přijatou zásadou bylo, že hospodyně nesměla vstát od štědrovečerního stolu dříve, než všichni dojí, aby jí drůbež dobře seděla na vejcích, a proto nanosila všechny chody večeře na stůl najednou. Čas od Štědrého dne až do Tří králů je obdobím obchůzek a koledování, leckdy i her. Asi nejznámější jsou pastýřské hry na náměty biblických pastýřů probuzených hlasem anděla zvěstujícího narození Krista. Noc před narozením Páně je považována za zázračnou, svatou a mocnou. Vztahuje se k ní mnoho vyprávění oplývající zázraky, nejčastěji o vodě měnící se ve víno a o zvířatech, která mezi sebou mluví o budoucnosti svého pána (Večerková, 2015, s 397-406).

Lidová tradice vytvořila zlatá prasátka, která se dětem o Vánocích dávala s připomínkou půstu. Nesměly se jíst pokrmy ze zvířat, s výjimkou vodních živočichů. Zvláštní síla byla přikládána také vánočnímu pečivu, zejména chlebu a vánočce, a to již při přípravě. Druhá polovina Štědrého dne totiž patřila k osudovým dnům, kdy bylo možné nahlédnout do budoucna a ovlivnit běh života. Široké zastoupení mají věštby spjaté s jablkem a ořechy. Dodnes se věří, že kdo najde v rozkrojeném jablku z jader hvězdu, bude po celý rok zdravý (Večerková, 2015, s 408-419).

Věřilo se, že pokud připadne Štědrý den na pondělí, bude v příštím roce dostatek medu a dobrá úroda. Pokud by se jednalo o úterý, byla to předzvěst dobré úrody obilí a vína. Ráno dostávaly děti chléb s medem, aby byly sladké (hodné) po celý nastávající rok, a říkalo se, že se v tento den nesmí chodit do hospody nebo hrát karty. Během dne se nedoporučovalo prát prádlo, protože by to prý přineslo neštěstí do domu a ke štědrovečernímu stolu bylo zvykem zasedat ve svátečním oblečení (Šottnerová, 2009, s 133).

Koleda

Výraz koleda, latinsky calendae, znamená první den měsíce s různými kulturními významy. Nejstarší doklady o ní jsou dochovány z dob Velkomoravské říše. V té době to byl církví zapovězený jev, který se přísně trestal. V lidových vánočních obyčejích je koleda známá v širším pojetí, jako obchůzky, píseň, dar nebo odměna za službu, a to jak člověku, tak zvířeti. Koledními obchůzkami se upevňovaly sousedské a kmotrovské vztahy (Večerková, 2015, s 421-425).

Nadílka a vánoční strom

Obdarovávání dětí mělo různé formy a než se přeneslo k vánočnímu stromu, bylo u štědrovečerního stolu. Dárky rozdával otec rodiny a na Horácku dostávaly děti pamlsky od zlatého prasátka, v západních Čechách přinášel dárky zlatý koník. Vedle toho se v našem českém prostředí v 17. století rozšířila nadílka od „Ježíška“, která vyšla od neviditelného dárce Mikuláše. Postava Ježíška jako dárce je vnímána hlavně od 19. století, a to ve spojitosti s vánočním stromkem. Slovo Ježíšek může znamenat i vánoční dárek – říká se, mám pro tebe Ježíška. Stejně jako barboroky, tedy pastýřské pruty a kvetoucí větve, tak i vánoční strom je součástí zimní zeleně a symbolizuje zdar a hojnost. Stromek ozdobený jablky jako představa rajskeho stromu figuroval ve středověkých hrách o Adamu a Evě, které se prvně předváděly v kostelech a později i ve venkovských světnicích, a již v roce 1844 psaly Pražské noviny o tom, jak si lidé na mnohých místech kupují stromek, zvaný Kristův strůmek, na který zavěšují dárky a hoří na něm svíčky. Jablka a ořechy, prvotní ozdoby na stromku, znamenaly hojnost a plodnost. Později se barvily na zlato, jako symbol boží slávy, což určilo vzhled stromku. Tyto plody přírody se postupem času přenesly do tvarů skleněných ozdob. Cukroví na stromku se ve větší míře rozšířilo až po 1. světové válce a vzešlo také od bohatších měšťanů. Čokoládové figurky získaly na oblibě po 2. světové

válce. Místo svíček se i z bezpečnostního důvodu rozšířilo elektrické vánoční osvětlení. Na vrcholku stromu byl k vidění anděl nebo hvězda, jako propojení stromku s oslavou Božího narození. Původně byl vánoční stromek považován za panský zvyk a bohaté rodiny k němu zvaly své blízké i přátele. V průběhu 20. století se již stal vánoční stromek tradičním symbolem Vánoc a udal ráz Štědrého večera. V poslední době byla zaznamenána obliba živých vánočních stromků, které se kupují v květináčích a zjara se vysazují do volné přírody (Večerková, 2015, s 429-440).

Boží Hod – 25. 12.

Svátek Božího narození míval a dodnes má ráz tichého a rodinného klimatu. V lidové tradici platil zákaz veškerých prací a hlučných projevů a návštěvy měly obřadní smysl. Věřilo se, že první návštěva ovlivní svým věkem i pohlavím chod hospodářství. Najdeme záznamy o tom, že chlapec či mladý muž, nebo dítě, přináší do domu zdar a štěstí, kdežto žena neštěstí (Večerková, 2015, s 445-446).

Svatý Štěpán – 26. 12.

Tento den se slaví na počest velkého kazatele, který zvěstoval příchod Spasitele, a byl za to židy ukamenován. Jeho zvěstování je spojeno s obchůzkami, a proto bylo v tento den zvykem, že koledníci obcházeli chalupy (Šottnerová, 2009, s 125).

Silvestr a Nový rok – 31. 12. a 1. 1.

Poslední den v roce má svátek svatý Silvestr, původně papež Silvestr I. V minulosti se v kostelech tento den konaly děkovné mše za uplynulý rok. Až nový věk přinesl potřebu lidí řádně a obřadně se rozloučit se starým rokem a přivítat rok nadcházející s nadějí, že další rok bude lepší než ten předešlý. Také stojí za zmínku to, že nový rok nezačínal vždy a všude datem 1. ledna. Naši předci se po staletí řídili zákonitostmi přírody a nový rok pro ně začínal 25. prosincem, tedy v den zimního slunovratu – kdy se příroda začíná probouzet k životu. Až na začátku 15. století se pro většinu Evropy ustálil datum 1. ledna a z praktických důvodů byl pro větší část světa uznán kalendář, který vytvořila křesťanská kultura (Šottnerová, 2009, s 8).

Lidové zvyky a tradice patřící k těmto dvěma dnům jsou různorodé a mají své kořeny v předkřesťanských dobách. Patří k nim magie prvního dne, hlučení a zapíjení a činnosti k zajištění pozitivního běhu života. Silvestrovská noc je svatvečerem (vigilií) Nového roku a stejně jako Štědrý den se stala magickou, osudovou nocí se zvláštní atmosférou. Veselé oslavy, jež jsou součástí české tradice od 20. a 21. století, patří městské tradici a jedná se vlastně o zápas starého roku s novým. Nový rok se řídil přísnými tradicemi, které věřily, že nepříznivým chováním by se mohlo ovlivnit veškeré počínání nadcházejícího roku. Tak například se nesmělo věšet prádlo, protože by to znamenalo pro hospodyně neštěstí po celý nový rok. Dále bylo zakázáno jíst maso z pernaté zvěře, protože se věřilo, že uletí štěstí, a nejedla se ani ryba, aby štěstí neuplavalo. Naopak se podávalo vepřové maso, protože prase je pradávným symbolem plodnosti a blahobytu. Nový rok je také dnem dobrých předsevzetí a vázaly se k němu kolední obchůzky, podobně jako o vánočních svátcích (Večerková, 2015, s 461-472).

2.4 SYMBOLY SVÁTKŮ

Symboly jarních svátků

Když se řekne jaro, asi každý si představí první květiny, mláďata, beránka a zajíčka a Velikonoce, k nimž neodmyslitelně patří pomlázka. Dnes se již dá koupit mnoho druhů i velikostí, dříve si ji však mládenci sami zaplétali. Ženy oproti tomu zdobily kraslice. Původně se malovala jen plná a vařená vejce a byla dávana chlapcům za šlehání s omlazujícím účinkem a krásnou koledu. Prázdná vyfouklá vejce se začala zdobit ve 20. století spíše jako dekorace a existuje mnoho technik k jejich krášlení. Jmenujme například reliéfní voskování, batikování, vyškrabování, zdobení rostlinkami, vypichování, prořezávání skořápek a mnoho dalších (Bestajovský, 2004, s 35-42).

Symboly léta

V létě se často setkáváme se sběrem bylinek, a to pro jejich další zpracování. Byliny se poté suší, nakládají se do různých olejů, vaří se z nich čaje či se konzumují a jinak upravují čerstvé. Dále jmenujme med a výrobky ze včelího vosku, ovoce a jeho další zpracování. Na poutích je vždy k zakoupení perník, ale také sem neodmyslitelně patří další produkty

z obilí, jako koláče a chléb a samozřejmě nezapomeňme připomenout chmel a výrobky z něj, především pivo (Bestajovský, 2004, 24-29).

Symbyly podzimu

S přicházejícím podzimem začíná školákům nová etapa. Škola, ačkoli ne symbol jako takový, ale co se týká podzimu, patří k němu ve znamení nového školního roku. Dále jmenujme plody, a to jak lesní, jako houby, tak ovocné, zejména jablka, hrušky, hroznové víno a švestky a produkty z nich, tak i zeleninu – dýně, brambory a další. Také šípky a ořechy a v neposlední řadě draci, které děti chodí pouštět a o nichž první zmínky pocházejí již ze 4. století z Číny (Bestajovský, 2004, 24-35).

Symbyly zimních svátků

Mezi dnešními tradičními symbyly spojovanými se zimou a zimními svátky můžeme jmenovat adventní věnec, patřící k řadě mladších vánočních symbolů, ale těšící se stále větší oblibě. Jeho kruhový tvar vyjadřuje jednotu lidí s Bohem. Dalším z mnoha je adventní kalendář, tedy způsob, jak si dnes děti krátí své čekání na Štědrý den tím, že na ně v kalendáři každý den čeká pamlsek nebo drobný dáreček. První takový malovaný kalendář byl výtvozem Němce G. Langa z počátku 20. století. Dále dnes již na úkor mobilních telefonů, sociálních sítí a emailů utlačovaný, leč stále oblíbený zvyk, a to posílání vánočních pohledů, kde záznamy o prvních takových sahají do Skotska do roku 1841. Nezapomeňme zmínit také jmelí, z jehož větvi prý vyřezal Josef kolébku pro Ježíše a z jehož kmenu pro něj prý také Římané postavili kříž, na němž ho ukřižovali. Jmelí poté seschlo jen do malých keříků a stejně jako jsou lidé živi z Kristova těla, tak také jmelí je dnes živo z těl stromů. Dnes se jmelí zavěšuje do domácností a čím více je na jeho zelených větvičkách bílých bobulí, tím více štěstí to do domu přinese. Další zvyk pochází z Anglie a praví, že má muž pod jmelím políbit každou ženu, kterou zde zastihne, a poté utrhnout jednu bílou kuličku až na tu poslední, která tam má zůstat do příštích Vánoc, aby se v domě držela láska. Také připomeňme zlaté prasátko, rybu – která bývala dříve pro svou dostupnost masitým jídlem pro chudé, betlémy a jesličky, tradiční vánoční koledy – které byly nedílnou součástí oslav malého Ježíška, vánoční stromeček a vánoční vůně, jako purpura a potpourri, dárky a P.F. – tedy novoroční přání, což znamená Pour féliciter (Pro štěstí) (Bestajovský, 2006, s 29-35).

3 LIDOVÉ ZVYKY A TRADICE V RVP A ŠVP

S lidovými zvyky, tradicemi a obyčejí se setkáváme neustále. Ať se již jedná o vlastní přičinění, přesvědčení, záměr či náhodu, jsou tu tyto magické rituály neustále s námi a mezi námi. Děti se s některými z nich setkávají také ve školním prostředí, avšak většinu z nich znají již z prostředí domácího. Školní nástěnky a výstavky i naše domovy poté zdobí překrásné dětské výrobky, kterým dětské ručky věnovaly mnohé úsilí a pílí při pracovních činnostech a výtvarné výchově. Než se však tento neméně důležitý předmět pracovní výchovy dostal do školních osnov, prošel si dlouhou historií.

3.1 HISTORICKÝ KONTEXT PŘEDMĚTU PRACOVNÍ VÝCHOVA

Myšlenka vychovávat děti k práci je stará snad jako lidstvo samo a patří k nejstarším úlohám výchovy vůbec. Ze záznamů je možné dozvědět se o tom, jak bylo dítě již v prvotní lidské společnosti vedeno k produktivní práci, a to od jeho nejútlejšího věku. Se změnou otrokářského řádu naštěstí dochází ke změnám nejen v charakteru práce, ale i ke změně chápání výchovy ve společnosti a od tohoto zlomu se postupně začíná více prohlubovat rozdíl mezi prací duševní a fyzickou. Z názorů Platóna například vyplývá, že tělesnou práci považoval za úděl nesvobodných lidí, k čemuž se po více než dvou tisících letech později přiklání také ruský pedagog K. D. Ušinskij, který práci považoval za trest vyplývající z prvotního lidského hříchu, ale zároveň ji vyzdvihuje jako nevyhnutelnou podmínku pro zdokonalování člověka, a to po všech jeho stránkách, kterážto je ve svém výsledku projevem štěstí a smyslu života (Honzíková, 2015, s 15–17).

Koncem 15. století vystupuje T. More se svými utopistickými názory a požadavky o tom, že by se každé dítě mělo naučit pracím v zemědělství, a kromě tohoto by mělo ovládat alespoň ještě jedno další lidové řemeslo (Honzíková, 2015, s 16).

Koncem 19. století byla škola poznamenána herbartovským učením, které odmítá veškerou pracovní výchovu a prosazuje paměťové učení. Herbartovi kritici toto však odmítají, neboť takové učení považují za uměle vytvářenou pasivitu žáků, a tak vzniká celá řada výchovných koncepcí, kde za nejvýznamnější lze považovat tu od německého pedagoga G. Kerschensteinera, který pracovní výchovu těsně spojuje i s dalšími předměty a zejména i s prvky technické výchovy. Od této myšlenky se poté pracovní výchova vyvíjela dále až do dnešních podob, kde se především dbá na dítě s jeho potřebami, zájmy a jemu vlastními

aktivitami (Honzíková, 2015, s 19-20). Kromě toho se v ní zaměřuje na osvojování či alespoň připomínání některých lidových řemesel a obyčejů vycházejících z lidových tradic. Podobně jako ve světě, prodělala i v Čechách pracovní výchova dlouhý proces vývoje až do své dnešní podoby. Od roku 1996 se začal zavádět stávající vzdělávací program „Základní škola“, kde má své místo předmět pracovní činnosti a jehož učivo je vymezeno jednotlivými tematickými celky. Vedle tohoto programu nabízí české školství ještě další dva programy, ve kterých jsou pracovní činnosti integrovány do ostatních předmětů. Osnovy z roku 1991 navrhuji společnou hodinovou dotaci pro všechna vyučování výchovy na 4 hodiny týdně, a to s možností volby (Bajtoš, Honzíková, 2004, s 18-19).

3.2 SOUČASNÁ ŠKOLA A PRACOVNÍ VÝCHOVA

Na stránkách Národního ústavu pro vzdělávání (2011-2019) se lze dočíst tyto informace: *„Na státní úrovni jsou zpracovávány rámcové vzdělávací programy (RVP) pro jednotlivé obory vzdělání. Tyto programové dokumenty konkretizují obecné cíle vzdělávání, specifikují klíčové kompetence důležité pro rozvoj osobnosti žáků, vymezují věcné oblasti vzdělávání a jejich obsahy, charakterizují očekávané výsledky vzdělávání a stanovují rámce a pravidla pro tvorbu školních vzdělávacích programů, včetně učebních plánů. Na základě rámcových vzdělávacích programů a pravidel v nich stanovených si jednotlivé školy vytvářejí své realizační programové dokumenty – školní vzdělávací programy.“* (www.nuv.cz)

Předmět pracovní činnosti je v rámcovém vzdělávacím plánu zařazen do oblasti Člověk a svět práce, kde se zaměřuje na širokou škálu a rozvoj těch pracovních dovedností, které je možné v praktickém životě uplatnit v nejrůznějších oborech lidského působení, čímž pomáhá s přípravou na budoucí povolání žáků (Honzíková, 2015, s 25), a zároveň je navrácí k činnostem našich předků, čímž napomáhá k uvědomění si národních hodnot a vlastenectví.

V páté kapitole rámcového vzdělávacího plánu v upraveném znění z roku 2017, který je volně přístupný na stránkách MŠMT, je možné se dočíst tyto další uváděné informace, týkající se oblasti Člověk a svět práce, které zde však nejsou uvedeny ve svém úplném znění a jsou vybrány pouze se zaměřením na lidové zvyky a tradice. Jiné jsou doplněné o stručné nápady a podněty vedoucích k osvojování některých postupů z lidových zvyků a tradic:

„Vzdělávací obsah této oblasti je na 1. stupni základní školy koncipována do čtyř částí:

- 1) *Práce s drobným materiálem*
- 2) *Konstrukční činnosti*
- 3) *Pěstitelské práce*
- 4) *Příprava pokrmů*

ČLOVĚK A SVĚT PRÁCE

Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru:

PRÁCE S DROBNÝM MATERIÁLEM

Očekávané výstupy

Žák

- *vytváří přiměřenými pracovními operacemi a postupy na základě své představivosti různé výrobky z daného materiálu*
- *využívá při tvořivých činnostech s různým materiálem prvky lidových tradic*
- *volí vhodné pracovní pomůcky, nástroje a náčiní vzhledem k použitému materiálu*
- *udržuje pořádek na pracovním místě a dodržuje zásady hygieny a bezpečnosti práce; poskytne první pomoc při úrazu*

Učivo

- *vlastnosti materiálu (přírodniny, modelovací hmota, papír a karton, textil, drát, fólie aj.)*
- *pracovní pomůcky a nástroje – funkce a využití*
- *jednoduché pracovní operace a postupy, organizace práce*
- *lidové zvyky, tradice, řemesla*

KONSTRUKČNÍ ČINNOSTI

Očekávané výstupy

Žák

- *provádí při práci se stavebnicemi jednoduchou montáž a demontáž*
- *pracuje podle slovního návodu, předlohy, jednoduchého náčrtu*
- *dodržuje zásady hygieny a bezpečnosti práce, poskytne první pomoc při úrazu*

PĚSTITELSKÉ PRÁCE

Očekávané výstupy

Žák

- *provádí jednoduché pěstitelské činnosti, samostatně vede pěstitelské pokusy a pozorování*
- *ošetřuje a pěstuje podle daných zásad pokojové i jiné rostliny*
- *volí podle druhu pěstitelských činností správné pomůcky, nástroje a náčiní*
- *dodržuje zásady hygieny a bezpečnosti práce; poskytne první pomoc při úrazu“ (www.msmt.cz)*

V návaznosti na toto učivo žáci poznávají pěstování některých rostlin, které byly a jsou nezbytné jak pro naše předky, od nichž vzešly na počest těchto rostlin některé z lidových tradic (např. dožínky, vinobraní), tak pro současného člověka.

„PŘÍPRAVA POKRMŮ

Očekávané výstupy

Žák

- *orientuje se v základním vybavení kuchyně*
- *připraví samostatně jednoduchý pokrm*
- *dodržuje pravidla správného stolování a společenského chování*
- *udržuje pořádek a čistotu pracovních ploch, dodržuje základy hygieny a bezpečnosti práce; poskytne první pomoc i při úrazu v kuchyni“ (www.msmt.cz)*

Zde si žáci vyzkoušejí některé z postupů a příprav tradičních lidových pokrmů – například pečení některého cukroví, velikonočního beránka, vánočky, přípravy salátů ze sklizní. To vše završí samotnou ochutnávkou.

3.3 LIDOVÉ ZVYKY A TRADICE NA 1. STUPNI ZŠ V RÁMCI ŠVP

V této kapitole jsou uvedeny některé z předmětů, ve kterých je možné se na 1. stupni ZŠ setkat s lidovými zvyky a tradicemi. Osnovy jsou vybrány ze ŠVP Základní školy 1. máje Karlovy Vary. Plány jsou poupravené tak, aby se v jejich obsahu jednalo pouze o zachycení problematiky, kterou se zabývá diplomová práce. Úplné znění školního vzdělávacího plánu je k dispozici na webových stránkách školy www.skoladvory.cz, v sekci dokumenty.

Výtvarná výchova

Tento vyučovací předmět je povinný a je proto realizován na I. i II. stupni základní školy. Vychází ze vzdělávací oblasti Umění a kultura a umožňuje žákům seznamování se světem, a to v jiné než racionální podobě, zejména poté prostřednictvím výtvarných činností a postupně se formujícího výtvarného myšlení. Cíle předmětu jsou zaměřeny na praktické osvojení potřebných výtvarných dovedností a technik, na rozvoj přirozené potřeby vlastního výtvarného vyjádření, dále na rozvoj fantazie a prostorové představivosti, smyslu pro originalitu a vlastní výraz. V rámci výtvarné výchovy je tedy možné různými výtvarnými technikami vypodobnit až nekonečné množství všeho kolem nás. Žákům je pomocí učitele přiblíženo, jak je možné určitou technikou zachytit potřebné, a rovněž je jim k dispozici i podrobný návod. Pokud se však budou při práci chtít řídit vlastní fantazií, učitel jim v tomto nebude bránit. Lidové zvyky a tradice nabízejí mnoho témat, které žáci mohou zachytit pomocí malby či kresby (www.skoladvory.cz).

Praktické činnosti

Školní předmět praktické činnosti je zaměřen na praktické pracovní dovednosti a návyky žáků a doplňuje celé základní vzdělávání o důležitou složku nezbytnou pro uplatnění člověka v dalším životě a ve společnosti. Svou povahou se tak odlišuje od ostatních vzdělávacích oblastí a stává se tak jejich protiváhou. Zakládá na tvůrčí myšlenkové spoluúčasti a při výuce předmětu jsou využívány takové formy a metody práce, které rozvíjejí klíčové kompetence všech žáků, čímž jim pomáhají při rozhodování o jejich profesním zaměření (www.skoladvory.cz).

Předmět je rozdělen na 1. stupni na čtyři tematické okruhy, jimiž jsou Práce s drobným materiálem, Konstrukční činnosti, Pěstitelské práce a Příprava pokrmů, a přináší tak takřka neomezenou škálu pro uplatnění četných postupů z lidových zvyků a tradic.

Při práci s drobným materiálem žák rozlišuje různé druhy materiálu, jeho vlastnosti a předvádí správné způsoby zacházení s ním. Zhotovuje jednoduché výrobky a dovede pracovat podle snadného pracovního postupu, který umí popsat. Seznamuje se tak s vlastnostmi materiálů (např. přírodniny, modelovací hmoty, papír a karton, textil, drát, folie a jiné) (www.skoladvory.cz). Obzvláště při práci s drobným materiálem zde nacházejí široké uplatnění lidové zvyky a tradice, kdy si žáci osvojují některé postupy a výrobní procesy z obyčejů. Jako příklad uveďme třeba masku z papír-mašé k masopustu (Přílohy, obrázek č. 23), výroby betlémů z tradičních i netradičních materiálů (Přílohy, obrázek č. 25), figurky z kukuřičného šustí (Přílohy, obrázek č. 2), dekorace ze slaného těsta (Přílohy, obrázek č. 32), jarní strom z drátků a korálků (Přílohy, obrázek č. 11), pletení pomlázky (Přílohy, obrázek č. 13), zdobení kraslic (Přílohy, obrázek č. 12, 29).

Samozřejmě i v rámci konstrukčních činností, kde žáci pracují s různými stavebnicemi, najdou uplatnění lidové zvyky – jmenujme například stavění Betlému (konstrukce města i salaše), stavění figur čerta, anděla a Mikuláše (jako konstrukce robotů, například z různých krabiček).

Při pěstitelských pracích můžeme v rámci lidových zvyků a tradic zařadit výsadbu a péči o jarní květiny – symboly jara, aranžování a zdobení větviček, květinových dekorací, sázení a pletení pomlázky, sázení kočičí trávy.

Příprava pokrmů je opět na místě. Žáci mohou vyzkoušet tradiční recepty a postupy, naučí se jednoduchému prostírání a poznají některé z obyčejů a srovnají zvyky, které se drží u nich v rodině, se zvyky z lidových tradic. Mohou tak prostřít vánoční stůl nebo stůl k různým příležitostem, připraví různá těsta, upečou a nazdobí perníčky, vánočky, velikonoční nádivku, vánočního kubu.

Člověk a jeho svět

Vzdělávací předmět Člověk a jeho svět napomáhá k vypěstování, pokud možno, stabilních vztahů ve vzorcích chování ke spolužákům i dospělým, učí úctě k druhým a vede k samostatnosti a správnému vystupování na veřejnosti. Dále pomáhá poznávat a chránit přírodu i nejbližší okolí, seznamuje se základními pravidly bezpečnosti silničního provozu, seznamuje s nebezpečnými situacemi, učí je zvládat a reagovat na ně, buduje správný režim

dne, učí využívat správně svůj volný čas a pěstuje vztah k vlasti a lidovým zvykům a tradicím. Žák tak pozná zvyky a tradice regionu – dovede je vyjádřit např. dramatizací, zná pověst o založení města, erb města. Při vycházce po městě se seznámí s významnými budovami, památkami, pomníky a navštíví některá důležitá místa. Dále se setkává s lidovými řemesly – různými povoláními, vyzkouší si některá z tradičních řemesel. Učitel může také zařadit některé ze zvyků a tradic v historickém kontextu – jejich původ, jak se slavily dříve a jak se slaví dnes. Může navázat na roční období a jejich vliv na život člověka v kontextu historickém – jak vznikly některé zvyky a tradice, v souvislosti s ročními obdobími, pranostiky. Žáci poznávají, jak dříve člověk uctíval přírodu – lidové zvyky a tradice, tradice související se zemědělstvím a zelení – vánoční strom, adventní věnec. V neposlední řadě se žák seznámí s historickými důvody státních svátků – dodržuje některé obyčeje, pracuje s kalendářem a denním režimem člověka dříve (v souvislosti s pověrami, zvyky a tradicemi), dovede srovnat s denním režimem dnes (www.skoladvory.cz).

Mezipředmětové vztahy

V rámci mezipředmětových vztahů lze lidové zvyky a tradice dále velmi pěkně zakomponovat i do dalších vzdělávacích předmětů a vytvořit tak dětem velmi pěkné a rozmanité projektové dny. Uveďme krátký příklad – projektové dny jsou dále podrobněji a tematicky rozepsány v následující kapitole, stejně jako některé náměty a návody k činnostem.

Český jazyk – báje a pověsti, regionální pověsti – četba, rozbor textu, porovnávání textů.

Dramatická výchova – inscenace některých scének, např. příchod Cyrila a Metoděje, jak probíhá štědrovečerní večere u nás doma apod.

Matematika – jednotky času, jak se slavily svátky v minulosti a dnes, jak se vyvíjel konkrétní svátek.

Hudební výchova – koledy.

Informatika – prezentace na vybrané téma, vyhledávání informací.

3.4 LIDOVÉ ZVYKY A TRADICE NA 1. STUPNI ZŠ V TEMATICKÝCH PLÁNECH

Lidové zvyky a tradice provázejí žáky v rámci průřezových témat ve více předmětech a během projektových dnů lze tyto zařadit také do vzdělávacích předmětů, kde by se mohlo zdát, že své uplatnění na první pohled nenajdou – jako je například předmět matematika, tělesná výchova apod. V předmětech, jako je výtvarná výchova, praktické činnosti či člověk a jeho svět je však seznamování dětí se zvyky a tradicemi naopak více než žádoucí a lze je také zařadit do výuky v rámci školní družiny. Během výuky českého jazyka se pak mohou žáci při čtení s některými sami obeznámit, nebo si mohou připravit referát o některém z nich a poté jej spolužákům prezentovat.

Dále jsou uvedeny některé tematické plány se zaměřením na zakomponování lidových zvyků a tradic.

	NAVRHOVANÉ PŘEDMĚTY: Praktické činnosti (dále PČ) Výtvarná výchova (dále VV) Člověk a jeho svět (dále ČAJS) + dle možností některé další předměty, jako je Tělesná výchova (dále TV), Hudební výchova (dále HV), Matematika (dále M) ROČNÍK: 1		
ČASOVÝ PLÁN	NÁMĚTY Z LIDOVÝCH ZVYKŮ A TRADIC K DANÉMU OBDOBÍ		DÍLČÍ VÝSTUPY
Září	Znova škola Svatý Václav	PČ, VV - Lampiony (průvod na sv. Václava). Výroba dárečků pro nové žáčky. ČAJS – Kdo byl sv. Václav.	Stříhá, ohýbá a lepí proužky papíru. Procvičuje jemnou motoriku. Poznává některé osobnosti z dějin.
Říjen	Posvícení	PČ – posvícenské pečivo, koláče (Přílohy, obr. č. 4).	Mačká, hněte, válí, tvaruje modelovací hmotu/těsto.

		<p>HV – To je zlaté posvícení.</p> <p>ČAJS – povídání o zvycích v době posvícení.</p>	<p>Zná text písňe a dovede ji zazpívat.</p> <p>Seznamuje se s pojmem posvícení.</p>
Listopad	<p>Sběr listí</p> <p>Pouštění draků</p>	<p>PČ – sběr a navlékání listí a bobulovin.</p> <p>Obrázek z mechu a přírodnin (<i>Přílohy, obr. č. 16</i>).</p>	<p>Sbírá listy a bobule, pracuje s nimi. Shromažďuje, navléká, spolupracuje s ostatními.</p> <p>Rozvíjí jemnou motoriku, pracuje s barvou a linií.</p>
Prosinec	<p>Advent</p> <p>Č+M+A</p> <p>Vánoce</p>	<p>VV – co bych chtěl od Ježíška.</p> <p>ČAJS – advent.</p> <p>ČJ – písmenka jako Č+M+A.</p> <p>HV – koledy.</p>	<p>Pracuje s barvou a využívá celou plochu papíru.</p> <p>Ví, co je to advent.</p> <p>Čte a pomocí fantazie dotváří některá písmena z abecedy.</p> <p>Zná některé lidové koledy.</p>
Leden	<p>Nový rok</p> <p>Tři králové</p>	<p>ČAJS – pranostiky o novém roce.</p> <p>HV – koleda My tři králové.</p> <p>PČ – tříkrálová koruna z papíru.</p> <p>Polazy – zdobení větvičky (<i>Přílohy, obr. č. 17</i>).</p> <p>Besídka ve třídě, výzdoba ve třídě.</p>	<p>Seznamuje se s pojmem pranostika, zná a chápe některé z pranostik.</p> <p>Zná text koledy a dovede ji zazpívat.</p> <p>Rozvíjí jemnou motoriku, dovede využívat různé materiály pro tvoření.</p>
Únor	<p>Sněhové vločky</p> <p>Masopust</p>	<p>Vystřihování vloček z papíru.</p> <p>ČJ – básnička k měsíci.</p> <p>Masopustní maska z balonku a papíru s čelenkou z bobulí.</p> <p>VV – malba/kresba masky.</p> <p>ČAJS – co je to masopust.</p>	<p>Stříhá, lepí, trhá, vybarvuje.</p> <p>Pracuje s jednoduchým rýmem.</p> <p>Seznamuje se s pojmem masopust.</p>

Březen	Velikonoční beránek Kraslice	PČ – pečení beránka. Zdobení vajíček skořápkami (<i>Přílohy, obr. č. 13</i>).	Připravuje jednoduché těsto, zná zásady hygieny a bezpečnosti v kuchyni. Zvládá jednoduchou techniku zdobení vyfouknutých vajec.
Duben	Velikonoce	ČAJS – Velikonoce, koledy. VV – velikonoční pohlednice	Seznamuje se s původem Velikonoc, zná některé koledy. Rozvíjí jemnou motoriku, dovede samostatně malovat na zadané téma.
Květen	Čarodějnice Den matek	ČAJS – filipojakubská noc, den matek. VV – přáníčko pro maminku.	Seznamuje se se zvyky a tradicemi filipojakubské noci, vypráví o svých zkušenostech.
Červen	Den dětí Vysvědčení	TV – soutěživé hry ke dni dětí. VV – vysvědčení pro paní učitelku.	Rozvíjí hrubou motoriku, soutěží, spolupracuje, rozvíjí koordinaci těla.

Ve druhém ročníku základní školy již žáci čtou a píší. Znaří také dobře školní systém, dokáží dodržovat režim dne a sami vyvozují některé souvislosti a navazují na své dosavadní poznatky a zkušenosti.

	NAVRHOVANÉ PŘEDMĚTY: Praktické činnosti (dále PČ) Výtvarná výchova (dále VV) Člověk a jeho svět (dále ČAJS) + dle možností některé další předměty, jako je Tělesná výchova (dále TV), Hudební výchova (dále HV), Matematika (dále M) ROČNÍK: 2	
ČASOVÝ PLÁN	NÁMĚTY Z LIDOVÝCH ZVYKŮ A TRADIC K DANÉMU OBDOBÍ	DÍLČÍ VÝSTUPY
Září	Znova škola Svatý Václav	PČ – kornout pro kamaráda prvňáčka. Rozvíjí jemnou motoriku, dbá na estetiku a přesnost práce. Prokáže znalost vztahů v rodině, zná legendu o sv. Václavovi.

		<p>ČAJS – rodina a vztahy, jak to bylo se sv. Václavem.</p> <p>VV – omalovánka sv. Václav</p>	
Říjen	<p>Posvícení</p> <p>Podzimní příroda, práce na podzim</p>	<p>PČ – razítka z brambor (<i>Přílohy, obr. č. 18</i>).</p> <p>ČJ – básnička Posvícení.</p> <p>ČAJS – proměny přírody na podzim, práce lidí na podzim</p>	<p>Pracuje podle pokynů, zná pravidla bezpečné práce s nástroji.</p> <p>Recituje z paměti.</p> <p>Chápe souvislosti ročního období s přírodou, zná povinnosti lidí s ohledem na roční období.</p>
Listopad	<p>Sběr listí</p> <p>Pouštění draků</p>	<p>PČ – zápich do květníku, drak z listí.</p> <p>VV – malba do mokrého podkladu, pouštění draků.</p>	<p>Rozvíjí jemnou motoriku, pracuje s přírodninami, sbírá přírodniny, pracuje s barvou.</p> <p>Poznává některé tradice z lidových obyčejů.</p>
Prosinec	<p>Advent</p> <p>Č+M+A</p> <p>Vánoce</p>	<p>PČ – zahrádka z jablek a sušeného ovoce (<i>Přílohy, obr. č. 19</i>).</p> <p>VV – vánoční stromeček, inkoust a zmizík.</p> <p>HV – koledy.</p> <p>ČAJS – zvyky a tradice v rodině.</p> <p>Besídka ve třídě, výzdoba ve třídě.</p>	<p>Vytváří funkční dekorace, poznává význam pamlsků pro děti dříve a dnes.</p> <p>Pracuje s pomůckami denního života.</p> <p>Vypráví o rodinných tradicích, naslouchá ostatním, respektuje druhé.</p>
Leden	<p>Nový rok</p> <p>Tři králové</p>	<p>PČ – prasátko pro štěstí z plat od vajíček (<i>Přílohy, obr. č. 20</i>).</p> <p>HV – koleda.</p> <p>M – tematické slovní úlohy.</p>	<p>Pracuje s barvou a štětcem, dbá na čistotu práce, stříhá, lepí.</p> <p>Zná text a melodii lidové koledy.</p> <p>Pracuje ve skupině, rozvíjí kooperaci, pracuje systematicky.</p>
Únor	<p>Hromnice</p> <p>Masopust</p>	<p>PČ – kůň (klibna) z keramické hmoty.</p> <p>ČAJS – Co jsou to hromnice.</p>	<p>Hněte, válí, tvaruje, vykrajuje.</p> <p>Uklízí pracovní plochu.</p> <p>Zná původ některých lidových zvyků a tradic.</p>

		Povídání o masopustu.	
Březen	Velikonoční pečení Velikonoční vajíčka	PČ – zajíček ze slaneého těsta (<i>Přílohy, obr. č. 21</i>). Zdobení vajec slupkami od cibule.	Hněte, válí, tvaruje, vykrajuje. Pracuje s přírodninami, dbá na bezpečnost práce. Uklízí pracovní plochu.
Duben	Velikonoce Filipojakubská noc	ČAJS – pranostiky, koledy. Co jsou Velikonoce, Filipojakubská noc. PČ – věneček z květin – májka.	Poznává některé pranostiky a koledy, poznává původ některých tradic. Práce s přírodninami, rozvoj jemné motoriky a trpělivosti, pracuje podle návodu.
Květen	Čarodějnice Den matek	PČ – malá čarodějnice z makovice a látek. Vázání kytičky pro maminku.	Pracuje s různým materiálem, dovede jej účelně kombinovat. Rozvíjí estetické citění. Dovede připravit drobný dárek.
Červen	Den dětí Vysvědčení	TV – soutěživé hry.	Rozvoj jemné i hrubé motoriky, rozvoj koordinace.

Třetí ročník bývá na základní škole zlomový. U dětí se vytrácí obliba školy, a velmi proto záleží nejen na učiteli, jeho práci s dítětem a motivací, ale také na rodinném zázemí žáka. Ten již dovede psát, číst a počítat, zná některé základy společenského soužití lidí, orientuje se v prostoru i čase.

	NAVRHOVANÉ PŘEDMĚTY: Praktické činnosti (dále PČ) Výtvarná výchova (dále VV) Člověk a jeho svět (dále ČAJS) + dle možností některé další předměty, jako je Tělesná výchova (dále TV), Hudební výchova (dále HV), Matematika (dále M).	
	ROČNÍK: 3	
ČASOVÝ PLÁN	NÁMĚTY Z LIDOVÝCH ZVYKŮ A TRADIC K DANÉMU OBDOBÍ	DÍLČÍ VÝSTUPY

Září	Znova škola Svatý Václav	ČAJS – sv. Václav jako patron České země, hora Blaník, jeho vyobrazení. VV – omalovánka sv. Václav. PČ – výroba záložky ke čtenářskému deníku.	Zná některé historicky významné osobnosti Českých dějin a místa, která se k nim pojí. Rozvíjí jemnou motoriku, poznává různá vyobrazení svatých. Plánuje a systematicky pracuje.
Říjen	Posvícení Podzimní příroda, práce na podzim	ČAJS – posvícení opakování, pranostiky a říkanky. Ochutnávky podzimní sklizně. HV – písničky k období. PČ – podzimní práce na školní zahradě. Vycházka do lesa, pozorování přírody, sběr a pojmenování podzimních plodů. VV – svícen z dýně.	Zná některé pranostiky k období, chápe jejich význam. Zpívá. Pracuje ve skupině i samostatně, chápe význam práce. Zná a ochutnává plody z podzimní sklizně a ví, k jakému dalšímu zpracování je lze využívat. Seznamuje se s podzimní přírodou, vnímá její proměny. Rozvíjí jemnou motoriku, pracuje se svou fantazií.
Listopad	Dušičky sv. Martin Pouštění draků	ČAJS – povídání o dušičkách, hry dětí na podzim, práce a zvyky lidí na podzim, pranostiky. sv. Martin – seznámení s jeho postavou. PČ – aranžmá na hřbitov (<i>Přílohy, obr. č. 3</i>). Výroba figurky koně z keramické hlíny. husa – kombinovaná technika (ke sv. Martinovi).	Seznamuje se se zvyky v daném období, zná některé historické postavy. Rozvíjí estetické cítění a jemnou motoriku. Pracuje s různým materiálem. Udržuje čistotu a pořádek pracovní plochy.
Prosinec	Advent Svatí v období adventu	ČAJS – kdo byl sv. Mikuláš, legenda.	Zná pranostiky, zvyky, obyčeje a tradice v daném období.

	Č+M+A Vánoce	<p>Pranostiky a zvyky v období adventu, co je to advent.</p> <p>Adam a Eva a jejich příběh.</p> <p>HV – koledy.</p> <p>Vycházka – pozorování přírody, trhání barborek.</p> <p>VV – zimní ozdoba, koule s ptáčkem.</p> <p>PČ – Č+M+A na ruličkách.</p> <p>Cukroví – perníčky.</p> <p>Besídka ve třídě, výzdoba ve třídě.</p>	<p>Aktivně se zapojuje do diskusí, přijímá názory ostatních.</p> <p>Zkouší některé postupy a zvyky z tradic.</p> <p>Poznává zimní krajinu.</p> <p>Rozvíjí jemnou motoriku, zapojuje fantazii.</p> <p>Dbá na čistotu a preciznost práce, udržuje pořádek pracovní plochy.</p> <p>Sdílí pohodu a veselí období s ostatními spolužáky, podílí se na výzdobě třídy.</p>
Leden	Nový rok Tři králové	<p>ČAJS – Nový rok, vznik a historie kalendáře.</p> <p>Kdo byli 3 králové, legenda, jejich jména a zápis nade dveřmi, obchůzky.</p> <p>HV – koleda, písničky k období.</p> <p>ČJ – pranostiky k období, jejich rozbor a význam.</p>	<p>Zná zvyky a tradice na Nový rok, srovnává zvyky ve své rodině a u ostatních spolužáků.</p> <p>Zná některé postavy z daného období.</p> <p>Zpívá, recituje.</p> <p>Rozumí významu některých pranostik.</p>
Únor	Hromnice Masopust	<p>ČAJS – zvyky a tradice v měsíci, pranostiky.</p> <p>Co jsou hromnice, jejich význam pro lidi v minulosti a dnes.</p> <p>PČ – výroba masky (<i>Přílohy, obr. č. 22</i>).</p> <p>VV – rej masek.</p>	<p>Zná zvyky v daném měsíci.</p> <p>Srovnává význam tradic v minulosti a dnes.</p> <p>Rozvíjí jemnou motoriku.</p> <p>Připravuje jednoduché pokrmy.</p> <p>Rozvíjí estetické cítění, pracuje se svou fantazií.</p>
Březen	Jaro Velikonoce	<p>ČAJS – pranostiky a zvyky v období Velikonoc a na jaře.</p> <p>První jarní den.</p>	<p>Zná tradice, zvyky a obyčeje v jarním období a v období Velikonoc.</p> <p>Seznamuje se s názvy a zvyklostmi dnů v Pašijovém týdnu.</p>

		<p>Pašijový týden – dny a zvyky v něm.</p> <p>Význam kočiček-větvíček.</p> <p>PČ – pašijové pometlo.</p> <p>Vycházka – pozorování jarní přírody, trhání „kočiček“.</p>	<p>Vnímá krásu a proměny jarní přírody.</p> <p>Rozvíjí jemnou motoriku, pracuje s různým materiálem.</p>
Duben	<p>Apríl</p> <p>Velikonoce</p> <p>Filipojakubská noc</p>	<p>ČAJŠ – FJ noc, magické síly v ní, pověry, zvyky a tradice, pranostiky.</p> <p>Apríl – zvyky.</p> <p>PČ – pečení velikonočního copu, barvení vajec natvrdo (<i>Přílohy, obr. č. 13</i>).</p> <p>Styly a techniky barvení vajec dříve a dnes.</p> <p>Význam barvení vajec slupkami od cibule.</p>	<p>Seznamuje se s pověrami, tradicemi a zvyky v daném období.</p> <p>Poznává některé z tradičních technik.</p> <p>Rozvíjí jemnou motoriku, udržuje čistotu pracovního místa, dbá na estetickou hodnotu výrobků.</p>
Květen	<p>Čarodějnice</p> <p>Den matek</p> <p>Sv. Jan</p> <p>Otevírání studánek</p>	<p>ČAJŠ – zvyky, tradice, pranostiky a pověry v období, mláďata zvířat.</p> <p>Vznik a původ zvyku otevírání studánek, pranostiky a zvyky v období.</p> <p>Měsíc lásky – květen.</p> <p>Kdo byl sv. Jan.</p> <p>Proč se slaví den matek.</p> <p>PČ - Čarodějnice – obraz, kombinace technik a materiálů.</p> <p>Přáníčko pro maminku.</p> <p>VV – mláďata zvířat.</p> <p>Dramatizace – hra otevírání studánek.</p> <p>ČJ – rozbor básně <i>Píseň o studánce Rubínce</i>.</p>	<p>Zná některé z tradic, zvyků a obyčejů v měsíci.</p> <p>Seznamuje se s některými historickými postavami a jejich osudy.</p> <p>Zná významy některých svátků.</p> <p>Rozvíjí jemnou motoriku a fantazii.</p> <p>Rozvíjí sebe prezentaci, recituje a přednáší, spolupracuje s ostatními spolužáky.</p>

Červen	Den dětí	ČAJS - Letnice – seznámení s obdobím, tradice v období, výzdoba oltářů růžemi.	Seznamuje se s tradicemi v měsíci.
	Letnice	Svat. noc – seznámení se zvyky, pověry.	Rozvíjí jemnou a hrubou motoriku.
	Svatojánská noc	PČ – obrázek, herbář (<i>Přílohy, obr. č. 23</i>).	Soutěží, sportuje, hraje si.
	Vysvědčení	VV – malba růže. TV – soutěživé hry ke dni dětí.	Rozvíjí kolegiální, spolupráci.

Čtvrtý ročník je již pro děti jakousi rutinou. Děti se cítí jako školáci a uvědomují si, že jsou školou povinné, což s sebou často nese i jistou nelibost. Vyučované předměty zahrnují více informací – některé z nich jsou zcela nové, u dalších se jedná o rozšíření již známého. Přesto mnoho žáků docházka vesměs těší a jejich každodenní příchod do školního prostředí je provázen zvědavostí a očekáváním.

	NAVRHOVANÉ PŘEDMĚTY: Praktické činnosti (dále PČ) Výtvarná výchova (dále VV) Člověk a jeho svět (dále ČAJS) + dle možností některé další předměty, jako je Tělesná výchova (dále TV), Hudební výchova (dále HV), Matematika (dále M) ROČNÍK: 4		
ČASOVÝ PLÁN	NÁMĚTY Z LIDOVÝCH ZVYKŮ A TRADIC K DANÉMU OBDOBÍ	DÍLČÍ VÝSTUPY	
Září	Znova škola Svatý Václav	ČAJS – legenda, historie sv. Václava, jeho vyobrazení, hora Blaník a blaničtí rytíři. Povinná školní docházka – její vznik a vývoj HV – píseň <i>sv. Václave</i> . Svěrák – píseň <i>Září, září</i> .	Zná některé historicky významné osobnosti Českých dějin a místa, která se k nim pojí. Plánuje a systematicky pracuje, spolupracuje se spolužáky. Zpívá, chápe významy textů uvedených písní.

		<p>ČJ – rozbor textu písně <i>sv. Václave</i>.</p> <p>VV – moje prázdniny.</p>	<p>Chápe význam povinné školní docházky.</p>
Říjen	Posvícení	<p>ČAJS – zvyky, tradice, pranostiky v měsíci.</p> <p>Pranostiky.</p> <p>Práce lidí na podzim, zemědělství.</p> <p>HV – písně k období.</p> <p>PČ – podzimní paleta z přírodnin.</p>	<p>Zná některé pranostiky k období, chápe jejich význam.</p> <p>Seznamuje se s některými tradicemi z historického pohledu.</p> <p>Rozvíjí jemnou motoriku, pracuje se svou fantazií, zpívá.</p>
Listopad	Dušičky sv. Martin	<p>ČAJS - zvyky, tradice, pranostiky v měsíci.</p> <p>sv. Martin – legenda, proč se pečou husy.</p> <p>Dušičky – opakování z měsíce října.</p> <p>PČ – metlička do kuchyně z husích brk.</p> <p>Výroba malé svíčky.</p>	<p>Seznamuje se se zvyky v daném období, zná některé historické postavy a seznamuje se s jejich osudy.</p> <p>Rozvíjí estetické cítění a jemnou motoriku.</p> <p>Pracuje s různým materiálem.</p> <p>Udržuje čistotu a pořádek pracovní plochy.</p>
Prosinec	Advent Svatí v období adventu Č+M+A Vánoce	<p>ČAJS - zvyky, tradice, pranostiky v měsíci.</p> <p>sv. Barbora – seznámení s její osobou, obchůzky.</p> <p>Vycházka – pozorování přírody, trhání větvíček.</p> <p>sv. Mikuláš – jako dárce, patron vod a školáků, obchůzky.</p> <p>Průvod masek Č+M+A.</p> <p>PČ – výroba betlému z klacíků od nanuků (<i>Přílohy, obr. č. 24</i>).</p> <p>Vonný pomeranč (<i>Přílohy, obr. č. 10</i>).</p> <p>Pečení – Vánočka (<i>Přílohy, obr. č. 25</i>).</p> <p>Linecké cukroví (<i>Přílohy, obr. č. 26</i>).</p>	<p>Zná pranostiky, zvyky, obyčeje a tradice v daném období.</p> <p>Seznamuje se s některými historickými postavami, zná jejich jména a osudy.</p> <p>Aktivně se zapojuje do diskusí, přijímá názory ostatních.</p> <p>Srovnává tradice dříve a dnes, srovnává zvyklosti mezi spolužáky.</p> <p>Zkouší některé postupy a zvyky z tradic.</p> <p>Poznává zimní krajinu.</p> <p>Rozvíjí jemnou motoriku, zapojuje fantazii.</p> <p>Dbá na čistotu a preciznost práce, udržuje pořádek pracovní plochy.</p>

		<p>HV – koledy.</p> <p>AJ – poslech koled, Vánoce u nás a v anglicky mluvících zemích.</p> <p>ČJ – básničky.</p> <p>Besídka ve třídě, výzdoba ve třídě.</p>	<p>Zpívá, recituje.</p> <p>Seznamuje se s koledami a zvyklostmi období v anglicky mluvících zemích.</p> <p>Sdílí pohodu a veselí období s ostatními spolužáky, podílí se na výzdobě třídy.</p>
Leden	<p>Nový rok</p> <p>Tři králové</p>	<p>ČAJS - zvyky, tradice, pranostiky v měsíci.</p> <p>Tři králové – kdo byli, legenda, jejich jména a zápis nade dveřmi, jaké dary přinesli, obchůzky dříve a dnes.</p> <p>HV – koledy, písně.</p> <p>ČJ – rozbor textu písně <i>My tři králové</i>.</p>	<p>Zná zvyky a tradice na nový rok, srovnává zvyky ve své rodině a u ostatních spolužáků.</p> <p>Zná některé postavy z daného období.</p> <p>Zpívá, recituje.</p> <p>Rozumí významu některých pranostik a písní.</p>
Únor	<p>Hromnice</p> <p>Masopust</p>	<p>ČAJS - zvyky, tradice, pranostiky v měsíci.</p> <p>Hromnice – proč se zapalovali svíce, podobenství mezi svící a Kristem.</p> <p>Masopust – charakteristika období, od kdy do kdy trvá, význam dnů v něm, průvody.</p> <p>PČ – výroba masek z papír-maše (<i>Přílohy, obr. č. 22</i>).</p> <p>Svíce ze včelího vosku – namáčením.</p> <p>VV – hromy, zapouštění barev do mokrého podkladu.</p>	<p>Zná zvyky v daném měsíci.</p> <p>Srovnává význam tradic v minulosti a dnes.</p> <p>Poznává významy podobenství.</p> <p>Rozvíjí jemnou motoriku.</p> <p>Připravuje jednoduché pokrmy.</p> <p>Rozvíjí estetické cítění, pracuje se svou fantazií.</p> <p>Pracuje s různými materiály.</p>
Březen	<p>Jaro</p> <p>Velikonoce</p>	<p>ČAJS - zvyky, tradice, pranostiky v měsíci.</p> <p>Velikonoce – velikonoční neděle, pašijový týden a dny v něm, zvyky, tradice a pověry v období Velikonoc, proč jsou</p>	<p>Zná tradice, zvyky a obyčeje v jarním období a v období Velikonoc.</p> <p>Seznamuje se s názvy a zvyklostmi dnů v Pašijovém týdnu a</p>

		<p>svátky vždy v jiný datum, mlčení zvonů.</p> <p>PČ – pečení jidášků, velikonoční vajíčka (<i>Přílohy, obr. č. 27</i>).</p> <p>Pomlázka (<i>Přílohy, obr. č. 13</i>).</p> <p>ČJ – koledy, říkanky, básničky.</p>	<p>s názvy a zvyklostmi velikonočních nedělí.</p> <p>Rozvíjí jemnou motoriku, pracuje s různým materiálem.</p> <p>Připravuje jednoduché pokrmy.</p> <p>Recituje, přednáší, čte.</p>
Duben	<p>Apríl</p> <p>Velikonoce</p> <p>Filipojakubská noc</p>	<p>ČAJS - zvyky, tradice, pranostiky v měsíci.</p> <p>Apríl – vznik, původ, co je to novinářská „kachna“ – hoax.</p> <p>FJ noc, magické síly v ní, pověry, zvyky a tradice, pranostiky.</p> <p>PČ – barvení vajec, styly a techniky, dříve a dnes (<i>Přílohy, obr. č. 28</i>).</p> <p>VV – malovaná vejce, lampionový průvod.</p> <p>ČJ – pohádka o otevírání pokladů.</p>	<p>Seznamuje se s pověrami, tradicemi a zvyky v daném období.</p> <p>Poznává některé z tradičních technik.</p> <p>Rozvíjí jemnou motoriku, udržuje čistotu pracovního místa, dbá na estetickou hodnotu výrobků.</p> <p>Rozvíjí jemnou motoriku.</p> <p>Relaxuje, naslouchá.</p>
Květen	<p>Čarodějnice</p> <p>Májka</p> <p>Den matek</p> <p>Sv. Jan</p> <p>Otevírání studánek</p> <p>Svátek práce</p>	<p>ČAJS - zvyky, tradice, pranostiky v měsíci.</p> <p>Mariánské slavnosti, povídání o zvycích v měsíci.</p> <p>Den matek – historie, kult matky v pravěku.</p> <p>Studánky – vznik, původ svátku.</p> <p>Svátek práce – vznik, význam.</p> <p>Vycházka do přírody, trhání šeríků.</p> <p>PČ – věneček z květin.</p> <p>Věstonická Venuše z keramické hlíny.</p> <p>VV – malba šeríků.</p>	<p>Zná některé z tradic, zvyků a obyčejů v měsíci.</p> <p>Zná významy některých svátků.</p> <p>Dovede srovnávat zvyklosti dříve a dnes.</p> <p>Rozvíjí jemnou motoriku a fantazii.</p> <p>Vnímá proměny a krásy jarní přírody, pohybuje se venku.</p> <p>Pracuje s různými materiály.</p>

Červen	Den dětí	ČAJŠ - zvyky, tradice, pranostiky v měsíci. Letnice – období letnic, svatodušní svátky, jízdy králů, výzdoby oltářů.	Seznamuje se s tradicemi v měsíci. Rozvíjí jemnou a hrubou motoriku.
	Letnice	SJ noc – letní slunovrat, o noci, pověry a zvyky, bludičky.	Seznamuje se s okolím školy.
	Svatojánská noc	PČ – aranžmá z růží. Mapa okolí školy.	Dovede vybrat podstatné body v místě a zpracovat je do mapy.
	Vysvědčení	M – mapy, měřítko (ve spojitosti s bludnými kořeny). TV – soutěživé hry ke dni dětí.	Soutěží, sportuje, hraje si. Rozvíjí kolegiální spolupráci.

Pátý ročník je pro žáky posledním ročníkem na prvním stupni. Na děti jsou kladeny vyšší požadavky a jsou připravovány na přechod na druhý stupeň základní školy, případně na přijímací řízení na víceletá gymnázia. Učivo se stává obsáhlejší, informace jsou postupně i nadále propojovány.

	NAVRHOVANÉ PŘEDMĚTY: Praktické činnosti (dále PČ) Výtvarná výchova (dále VV) Člověk a jeho svět (dále ČAJŠ) + dle možností některé další předměty, jako je Tělesná výchova (dále TV), Hudební výchova (dále HV), Matematika (dále M) ROČNÍK: 5	
ČASOVÝ PLÁN	NÁMĚTY Z LIDOVÝCH ZVYKŮ A TRADIC K DANÉMU OBDOBÍ	DÍLČÍ VÝSTUPY
Září	Znova škola Svatý Václav	ČAJŠ - zvyky, tradice, pranostiky v měsíci. Postava sv. Václava – legenda, historie, rodinné konstelace, panovníci. Zná některé historicky významné osobnosti Českých dějin a místa, která se k nim pojí. Seznamuje se s některými panovníky České země.

		<p>Divadelní záznam/návštěva divadla – Z. Svěrák – Blaničtí rytíři.</p> <p>Povinná školní docházka – historie, vznik, vývoj.</p> <p>Docházka ve světě a u nás.</p> <p>ČJ – dokument o školách ve světě.</p> <p>Ukázky u filmu Z. Svěráka – Obecná škola.</p> <p>Dramatizace – legenda o Blan. rytířích.</p>	<p>Plánuje a systematicky pracuje, spolupracuje se spolužáky.</p> <p>Rozvíjí sebe prezentaci, recituje.</p> <p>Chápe význam povinné školní docházky.</p>
Říjen	Posvícení	<p>ČAJŠ – zvyky, tradice, pranostiky v měsíci.</p> <p>Pranostiky.</p> <p>Práce lidí na podzim, zemědělství.</p> <p>HV – písně k období.</p> <p>PČ – strom v květníku z přírodnin.</p>	<p>Zná některé pranostiky k období, chápe jejich význam.</p> <p>Seznamuje se s některými tradicemi z historického pohledu.</p> <p>Rozvíjí jemnou motoriku, pracuje se svou fantazií, zpívá.</p>
Listopad	<p>Dušičky</p> <p>sv. Martin</p> <p>sv. Kateřina</p> <p>sv. Ondřej</p>	<p>ČAJŠ – zvyky, tradice, pranostiky v měsíci.</p> <p>sv. Martin – legenda, slovo kaple, průvody, víno, husy, pranostiky.</p> <p>sv. Kateřina – patronka učenců, konec posvícení, pranostiky, pořekadla.</p> <p>sv. Ondřej – 1. apoštol Krista, další apoštolové, bratr Šimon.</p> <p>VV – bílý kůň.</p> <p>Omalovánka – svatí.</p> <p>PČ – věnec na hřbitov, obal na svíčku.</p>	<p>Seznamuje se se zvyky v daném období, zná některé historické postavy a seznamuje se s jejich osudy.</p> <p>Rozvíjí estetické cítění a jemnou motoriku.</p> <p>Seznamuje se s původem a významem některých slov.</p> <p>Pracuje s různým materiálem.</p> <p>Udržuje čistotu a pořádek pracovní plochy.</p>
Prosinec	<p>Advent</p> <p>Svatí v období adventu</p> <p>Č+M+A</p>	<p>ČAJŠ – zvyky, tradice, pranostiky v měsíci, období adventu a svatí v něm, 24.-26.12. zvyky, tradice, pořekadla.</p>	<p>Zná pranostiky, zvyky, obyčeje a tradice v daném období.</p> <p>Seznamuje se dalšími historickými postavami, zná jejich jména a osudy.</p>

	Vánoce	<p>sv. Mikuláš – legenda, patron, podoby tradice u nás.</p> <p>sv. Barbora – vycházka, legenda, pravidla trhání větvíček, o zvyku.</p> <p>Č+M+A opakování.</p> <p>sv. Lucie – legenda, zvyky, pranostiky.</p> <p>Adam a Eva – legenda o stvoření světa.</p> <p>sv. Štěpán – legenda, pořekadla, pranostiky.</p> <p>ČJ – rozbor některých pranostik, básně k období.</p> <p>HV – koledy.</p> <p>AJ – koledy, svátky v angl. mluvících zemích.</p> <p>PČ – adventní kalendář – hlava sněhuláka.</p> <p>Nepečené cukroví.</p> <p>Čertík ze sušených švestek (<i>Přílohy, obr. č. 9</i>).</p> <p>VV – andělský chór.</p> <p>Vycházka – do lesa, zdobení stromku pro zvířátka.</p> <p>Besídka ve třídě, výzdoba ve třídě.</p>	<p>Aktivně se zapojuje do diskusí, přijímá názory ostatních.</p> <p>Srovnává tradice dříve a dnes, srovnává zvyklosti mezi spolužáky.</p> <p>Zkouší některé postupy a zvyky z tradic.</p> <p>Poznává zimní krajinu.</p> <p>Rozvíjí jemnou motoriku, zapojuje fantazii.</p> <p>Pracuje s barvou.</p> <p>Dbá na čistotu a preciznost práce, udržuje pořádek pracovní plochy.</p> <p>Zpívá, recituje.</p> <p>Sdílí pohodu a veselí období s ostatními spolužáky, podílí se na výzdobě třídy.</p>
Leden	Nový rok Tři králové	<p>ČAJŠ – zvyky, tradice, pranostiky v měsíci.</p> <p>Tři králové – kdo byli, význam darů, zápis a význam zápisu v latině.</p> <p>Tříkrálová obchůzka po škole.</p> <p>HV – koledy.</p>	<p>Zná zvyky a tradice na Nový rok, srovnává zvyky ve své rodině a u ostatních spolužáků.</p> <p>Zná některé postavy z daného období.</p> <p>Zpívá, recituje.</p> <p>Rozumí významu některých pranostik.</p>
Únor	Hromnice	<p>ČAJŠ – zvyky, tradice, pranostiky v měsíci.</p>	<p>Zná zvyky v daném měsíci.</p>

	Masopust	<p>Hromnice – dříve konec adventu, 40 dní po narození Krista, křtění.</p> <p>Masopust – charakteristika období, dny a tradice v něm, význam slova karneval.</p> <p>PČ – výroba masek.</p> <p>Průvod po škole/po okolí.</p> <p>Výroba svíce.</p> <p>Dramatizace – soud s opilcem Bakchusem.</p>	<p>Srovnává význam tradic v minulosti a dnes.</p> <p>Rozvíjí jemnou motoriku.</p> <p>Připravuje jednoduché pokrmy.</p> <p>Rozvíjí estetické cítění, pracuje se svou fantazií.</p> <p>Rozvíjí sebe prezentaci, spolupracuje s ostatními spolužáky.</p>
Březen	Jaro Velikonoce	<p>ČAJŠ – zvyky, tradice, pranostiky v měsíci.</p> <p>Velikonoce – období od Popeleční středy do Velikonočního pondělí, výpočet Velikonoc, velikonoční neděle, pašijový týden a dny v něm, zvyky a tradice, pověry.</p> <p>Velikonoce před a po nástupu křesťanství.</p> <p>První jarní den.</p> <p>PČ – Smrtná neděle – výroba Moreny.</p> <p>Pečení beránka.</p>	<p>Zná tradice, zvyky a obyčeje v jarním období a v období Velikonoc.</p> <p>Seznamuje se s názvy a zvyklostmi dnů v Pašijovém týdnu a s názvy a zvyklostmi velikonočních nedělí.</p> <p>Seznamuje se s významem Velikonoc před i po nástupu křesťanství.</p> <p>Vnímá krásu a proměny jarní přírody.</p> <p>Rozvíjí jemnou motoriku, pracuje s různým materiálem.</p> <p>Připravuje jednoduché pokrmy.</p>
Duben	Apríl Velikonoce Filipojakubská noc	<p>ČAJŠ - zvyky, tradice, pranostiky v měsíci.</p> <p>Apríl – vznik, původ, co je to novinářská „kachna“ – hoax.</p> <p>FJ noc, magické síly v ní, pověry, zvyky a tradice, pranostiky.</p> <p>PČ – barvení vajec, styly a techniky, dříve a dnes (<i>Přílohy, obr. č. 28</i>).</p> <p>Beránek z keramiky (<i>Přílohy, obr. č. 29</i>).</p>	<p>Seznamuje se s pověrami, tradicemi a zvyky v daném období.</p> <p>Poznává některé z tradičních technik.</p> <p>Rozvíjí jemnou motoriku, udržuje čistotu pracovního místa, dbá na estetickou hodnotu výrobků.</p> <p>Rozvíjí slohový projev, pracuje s důvtipem a fantazií.</p>

		<p>VV – malovaná vejce, lampionový průvod.</p> <p>ČJ – sloh – novinářská kachna.</p>	Dohledává a zpracovává potřebná fakta.
Květen	<p>Čarodějnice</p> <p>Májka</p> <p>Den matek</p> <p>Sv. Jan</p> <p>Otevírání studánek</p> <p>Svátek práce</p>	<p>ČAJS - zvyky, tradice, pranostiky v měsíci.</p> <p>Měsíc květen – mariánské slavnosti, měsíc lásky.</p> <p>Svátek práce – vznik svátku, průvody, veselky.</p> <p>Den matek x MDŽ, vznik, vývoj svátku. Kult matky v pravěku a vývoj pohledu na ženu napříč historií.</p> <p>PČ – hudební nástroje.</p> <p>Dárek pro maminku.</p> <p>VV – hudební nástroje (muzikantské průvody).</p> <p>ČJ – báseň Máj, ukázka díla, rozbor.</p>	<p>Zná některé z tradic, zvyků a obyčejů v měsíci.</p> <p>Zná významy některých svátků.</p> <p>Dovede srovnávat zvyklosti dříve a dnes.</p> <p>Rozvíjí jemnou motoriku a fantazii.</p>
Červen	<p>Den dětí</p> <p>Letnice</p> <p>Svatojánská noc</p> <p>Vysvědčení</p>	<p>ČAJS - zvyky, tradice, pranostiky v měsíci.</p> <p>Letnice – o období, 50. den po Zmrtvýchvstání, seslání Ducha svatého – vznik církve.</p> <p>Jízdy králů, ukázky.</p> <p>SJ noc – letní slunovrat, o noci, pověry a zvyky, bludičky</p> <p>PČ – přívěsek na klíče z korálků, holubice.</p> <p>TV – soutěživé hry ke dni dětí.</p> <p>Slavností rozloučení se s prvním stupněm ZŠ.</p>	<p>Seznamuje se s tradicemi v měsíci.</p> <p>Rozvíjí jemnou a hrubou motoriku.</p> <p>Soutěží, sportuje, hraje si.</p> <p>Rozvíjí kolegiální spolupráci.</p>

4 SOUBOR NÁMĚTŮ PRO IMPLEMENTACI LIDOVÝCH ZVYKŮ A TRADIC DO VÝUKY PRAKTICKÝCH ČINNOSTÍ NA 1. STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY

V následující kapitole je k dispozici několik témat včetně postupů a potřebných materiálů, které je možné v rámci výuky se žáky zrealizovat. Pro každé období jsou zde rovněž uvedeny návrhy na projektové dny.

4.1 MATERIÁLY PRO TVORBU VÝROBKŮ Z LIDOVÝCH ZVYKŮ A TRADIC

Vyučování předmětu pracovní činnosti na základní škole, a to na prvním i druhém stupni, nelze uskutečnit bez patřičného vybavení. Chceme-li dětem nabídnout co možná nejširší škálu činností, musíme být schopni zajistit potřebné vybavení. Ať se již jedná o učebnu, odbornou učebnu – dílnu, školní pozemek, nebo pomůcky, materiály a didaktické techniky, nářadí či nástroje. Vše musí být vybíráno s ohledem na věk a vývoj dítěte, jeho bezpečnost a v neposlední řadě je důležité mu tímto zprostředkovat aktivitu, která ho zaujme a motivuje.

Na prvním stupni se žáci setkávají s poměrně širokou škálou materiálu, se kterým se ve výuce učí zacházet a pracovat. Využívané materiály na základní škole můžeme rozdělit do těchto oblastí, přičemž nejvíce využívanou je oblast s drobnými technickými a přírodními materiály. Všechny uváděné materiály, a ještě mnohé další, je možné využít při realizaci projektů a výrobků v rámci lidových zvyků a tradic.

- Práce s modelovací hmotou

Do této kategorie zařadíme vše, co lze považovat za tvárnou hmotu. Jako je hlína, plastelína, modurit a modelit, jovi, terakota, vosk, sádra, těsta, fimo, atd. (Honzíková, 2006, s 31-33).

- Práce s papírem

Tuto oblast dále rozdělme na papír, což je stejnoměrná vrstva převážně rostlinných vláken o plošné hmotnosti do 150 g/m². Kartón tvoří přechod mezi papírem a lepenkou, s plošnou hmotností 150 až 250 g/m². A poslední lepenka, která je o vyšší plošné hmotnosti, tedy nad 250 g/m² (Honzíková, 2006, s 54).

4 SOUBOR NÁMĚTŮ PRO IMPLEMENTACI LIDOVÝCH ZVYKŮ A TRADIC DO VÝUKY PRAKTICKÝCH ČINNOSTÍ NA 1. STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY

- Práce s textiliemi

Zde se žáci setkávají podle původu vlákna s textilním materiálem přírodním, chemickým a hutnickým (Honzíková, 2006, s 35).

- Práce se dřevem a práce kombinované

Těmito pracemi vrcholí příprava žáků v pracovních činnostech na 1. stupni základní školy. Učitelé při výuce volí zejména prakticky využitelné výrobky, jako jsou potřeby pro domácnost, různé stojánky, brousítko na tužky, krabičky apod. Velmi oblíbenou činností je práce s proutím a podobnými materiály, kde žáci vytvářejí různé košíkářské výrobky (Honzíková, 2015, s 130).

- Práce s přírodními a technickými materiály

K drobnému přírodnímu materiálu řadíme vše, co je možné v přírodě nalézt a pohodlně z ní odnést. Ze široké škály uveďme například kaštiny, žaludy, šípky, jeřabiny, ořechy, šišky, pecky, nažky, makovice, kukuřičné šustí, listí, kůru, sušené květiny, ulity, mechy, kamínky a další (Honzíková, 2006, s 20).

Pod drobným technickým materiálem si představme vše, co vytvořila lidská ruka. Tedy kovy – kousky drátů, kovové fólie, kousky tenkého plechu, zátky. Dále plastické hmoty – plastové lahve a kelímky, polystyren, molitan atd. A také textilie – odštířky látek, juty, plsti a koženky a podobně (Honzíková, 2006, s 8).

- Práce montážní a demontážní

Konstrukční činnosti jsou mezi dětmi obecně velmi oblíbené. Žáci při nich pracují se slovním nebo papírovým návodem, předlohou a jednoduchým náčrtem (Honzíková, 2015, s 181).

Pro samotnou práci s těmito materiály lze využívat další potřebné pomůcky a nářadí. Na vyjmenování všech však není v práci prostor, proto uveďme jen některé.

Pro práci s modelovací hmotou nejčastěji používáme různé podložky, dráty, silonové vlasce s dřevěnými držadly, špachtle, válečky, nože se zaoblenou špičkou, modelovací očka a další. Při práci s papírem volíme nůžky se zaoblenou čepelí, lepidla, štětce, tužky, děrovačky, pravítka, šablony, sešívačky, nitě, gumy, lepicí pásky apod. Práce s textiliemi vyžaduje krejčovské křídly, nůžky, náprstky, různé druhy jehel, špendlíky, měřítko, nitě, bavlnky, knoflíky a tak dále. Práci se dřevem je vhodné provádět ve školní dílně, neboť při ní děti seznamujeme s různými pilami, noži na dřevo, pilníky, rašplemi, štípacími kleštěmi,

hřebíky, kladivy, vruty, brusným papírem, svěráky, barvami na dřevo a dalšími pomůckami. Montážní a demontážní práce bývají mezi dětmi velmi oblíbené a využíváme při nich zejména různé typy stavebnic, šroubováky, držáky, maticové klíče, lepidla, štětce, nože a nůžky se zaoblenou špičkou, krabičky různých tvarů a velikostí a jiné (Honzíková, 2015, s 108-109).

4.2 PRÁCE S ŽÁKY A JEJICH HODNOCENÍ V PRAKTICKÝCH ČINNOSTECH

Předmět praktické činnosti jde ruku v ruce s pojmy tvořivost, kreativita. Dlouhodobým cílem předmětu je tak rozvoj těchto schopností.

U žáků je rozvoj tvořivosti podmíněn především dobrou motivací. Jestliže se mají úspěšně a s chutí pustit do plnění zadání a tvoření, je nutné, aby vyučující vhodně navodil problematiku a žák dobrovolně přijal roli objevitele. Úlohou motivace je vyvolání zájmu o problém a udržení tohoto zájmu. Pedagog stojí před poměrně těžkou rolí, kdy by měl motivovat všechny žáky – nejen ty nadané, ale také ty méně nadané, kteří zadané úkoly buď neřeší, anebo je řeší s nelibostí, protože již předem předpokládají svůj neúspěch. Učitel by měl být schopen rozpoznat příčiny těchto neúspěchů u žáků a vybírat při zadávání úkolů různou obtížnost, aby měli všichni žáci možnost dosáhnout stejného úspěchu. Nadaní žáci však mohou odhalit, že jsou jejich úkoly složitější než úkoly méně nadaných žáků. I na toto musí být učitel připraven. Tvořivost lze ovlivnit určitou výchovou. Tvůrčí schopnosti jsou pak plodem intenzivního úsilí. Žáci, kteří jsou více tvořiví, by měl učitel podporovat a dále v nich tvořivost rozvíjet např. individuálními úkoly, které musejí být přiměřené jeho schopnostem (Honzíková, 2015, s 10-28).

V rámci praktických činností, ale samozřejmě i v jiných vzdělávacích předmětech, je učitel povinen žáky hodnotit. Hodnocení jako takové je intelektuálně vysoce náročnou dovedností, která umožňuje člověku na základě subjektivního hodnocení ve světě rozlišovat věci podstatné a nepodstatné, dobré a špatné. Hodnocení patří neoddělitelně k hodnotám, které jsou pro každého člověka jiné (Slavík, 1999, s 22). Jedná se o vlivy výchovy, kultury, prostředí a mnoho dalších, které každému z nás pomáhají sestavit individuální žebříček hodnot. Tímto hodnocením poté ovlivňujeme další osoby a v roli pedagoga proto musíme velmi citlivě a uvědoměle přistupovat k tomuto úkolu, neboť jím můžeme žáky poznamenat,

4 SOUBOR NÁMĚTŮ PRO IMPLEMENTACI LIDOVÝCH ZVYKŮ A TRADIC DO VÝUKY PRAKTICKÝCH ČINNOSTÍ NA 1. STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY

a to jak kladně, tak velmi negativně. Zejména hodnocení tvořivosti je poté obzvláště nesnadný úkol.

V nedávné minulosti začaly vyplívat spory v souvislosti se školským hodnocením, kdy šlo o kvantitativní hodnocení (pro nás běžné – klasifikace) a tzv. slovního hodnocení. V obou případech se ale jedná opět o hodnocení, jen by se měnila podoba závěrečného vysvědčení. Ani jeden z přístupů nemění nic na tom, že je žáky potřeba vhodně motivovat a hodnotit poté každého objektivně, bez srovnávání a podle jeho možností. Značnou roli hraje také způsob zadání a pochopení úkolu, jeho průběžná analýza, žákovo a učitelovo očekávání a zpětná vazba obou stran (Kolář, Vališová, 2009, s 175-185).

Při hodnocení v předmětu praktické činnosti by měl vyučující hodnotit především nápad a od něj se odvíjející dovednost jej zrealizovat, dále způsob a techniku provedení a využití materiálů ze strany žáka. Smyslem je také žáky na počátku vyučovacího bloku nebo jednotky informovat o tom, co a jakým způsobem bude hodnoceno – tedy uvést hned zpočátku cíle hodiny.

4.3 NÁMĚTY PRO PODZIMNÍ OBDOBÍ

Podzim s sebou přináší mnoho možností pro využití všemožných postupů a námětů z lidových zvyků a tradic. Je plný barev, přírodnin a nápadů. Děti jistě rády uvítají také možnost vycházky, kterou je možné spojit se sběrem materiálu i pozorováním přírody.

PODZIMNÍ DRAK

Tematický celek: Práce s drobným materiálem, práce s přírodninami.

Název výrobku: Podzimní drak z přírodnin. (Přílohy, obrázek č. 1)

Z lidových zvyků a tradic: Pouštění draků.

Ročník: od III.

Časová dotace: 45 minut.

Vyučovací cíl: Vytvořit z klacíků tvar kosočtverce. Naučit se základům práce s tavnou pistolí. Zvládnutí jednoduchého připevnění vícera předmětů k jednomu provázku.

4 SOUBOR NÁMĚTŮ PRO IMPLEMENTACI LIDOVÝCH ZVYKŮ A TRADIC DO VÝUKY PRAKTICKÝCH ČINNOSTÍ NA 1. STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Mezipředmětové vztahy: ČAJŠ – roční období, práce lidí a sběr přírodnin na podzim.

Nástroje, nářadí a pomůcky: Tavná pistole.

Materiál: Přírodniny – klacíky, barevné listy, žaludy, šišky a provázek.

Bezpečnost a hygiena: Proškolení o bezpečnosti práce s tavnou pistolí, práce pod dohledem.

Pracovní postup:

- 1) Na výrobu draka potřebuješ jeden delší a jeden kratší klacík, ze kterých pomocí tavné pistole vyrobíš kříž. Ten uprostřed ještě obvaž provázkem, aby se umocnil dojem, že je dráček vyrobený hlavně z přírodnin.
- 2) Teď si odměř vzdálenosti od spodního a horního okraje kříže ke konci jeho ramen. Budeš potřebovat 2 kratší a 2 delší klacíky, které tavnou pistolí přilepíš ke koncům kříže tak, aby ti vznikla konstrukce draka.
- 3) Na konstrukci postupně nalepuj jeden list za druhým, dokud nebudou klacíky zcela zakryté. Přechínající kousky listů ohni a přilep je na rub draka, aby nebyly vidět.
- 4) Ke spodní části draka připevni provázek, na který budeš namísto mašliček přivazovat malé listy. Můžeš je buď složit do harmoniky a uprostřed svázat, nebo je jen uprostřed pevně svaž a kraje listu se již samy rozevřou.
- 5) Nakonec dráčkovi vyrob obličej. Na líc nalep žaludy jako oči, stonky listů jako pusy a obočí, ze šišky můžeš udělat zuby... (Příkazská, 2016).

Závěr hodiny: Společná kontrola a ukázka prací, slovní hodnocení hodiny ze strany žáků i učitele, úklid pracoviště.

FIGURKA

Tematický celek: Práce s drobným materiálem. Práce s přírodninami.

Název výrobku: Panenka z kukuřičného šustí. (Přílohy, obrázek č. 2)

Z lidových zvyků a tradic: Práce na podzim, sklizeň – výroba figurek a hraček z kukuřičného šustí.

Ročník: od III.

Časová dotace: 45 minut.

Vyučovací cíl: Vytvoření jednoduché figurky z kukuřičného šustí podle instrukcí. Žák pochopí princip pletení copu – sám dovede uplést tři řady. Základy práce s jehlou a nití – navlečení nitě, jednoduchý uzlík. Objasnění techniky práce s tavnou pistolí.

Mezipředmětové vztahy: ČAJŠ – lidové zvyky a tradice, práce lidí na podzim.

Nástroje, nářadí a pomůcky: Jehla, nůžky, tavná pistole.

4 SOUBOR NÁMĚTŮ PRO IMPLEMENTACI LIDOVÝCH ZVYKŮ A TRADIC DO VÝUKY PRAKTICKÝCH ČINNOSTÍ NA 1. STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Materiál: Přírodniny – kukuřičné šustí, malé šišky. Vata, bavlnka, nit.

Bezpečnost a hygiena: Bezpečnost práce s jehlou, tavnou pistolí, úklid pracovní desky.

Pracovní postup:

- 1.) Než začneš pracovat, nejprve namoč kukuřičné šustí do teplé vody na 20 minut.
- 2.) Namoč kousek vaty a udělej z něj kuličku.
- 3.) Tuto kuličku vlož zhruba doprostřed jednoho z lístků.
- 4.) Obviň list kolem kuličky a pomocí nitě list pod kuličkou pevně svaž. Takto připravená kulička bude představovat hlavu panenky.
- 5.) Z jiného listu upleť copánek. List opatrně rozděl na tři stejně široké provázky a po upletení pevně obvaž cop po obou jeho stranách.
- 6.) Cop vlož pod hlavičku panenky tak, aby byl uvnitř přehnutých listů.
- 7.) Pod copem opět pevně obmotej nit. Nyní máš tělíčko panenky.
- 8.) Z dalšího listu udělej sukýnku. Obmotej s ním panenku od pasu dolů a opět vše zavaž nití.
- 9.) Sešij panence ručičky k sobě.
- 10.) Kolem prstů jedné ruky si několikrát obmotej bavlnku. To budou vlásky panenky.
- 11.) Poté bavlnku opatrně stáhni dolů a na jednom místě ji pevně svaž. Na protější straně bavlnu rozstříhni.
- 12.) Pomocí tavné pistole připevni vlásky k hlavičce.
- 13.) Stejným způsobem vyrob copánek, který také připevniš na hlavičku. Vlásky i copánek stáhni dozadu a svaž.
- 14.) Z kousku dalšího listu vyrob panence šátek. Pomocí tavné pistole jej přilep na vlásky tak, aby z pod něj koukal jenom cop. Šátek opět stáhni a vzadu jej uvaž nití.
- 15.) Pokud panence odstávají ručičky, přilep jí je k tělíčku tavnou pistolí.
- 16.) Nakonec nalep panence do náruče šišku či jinou zajímavou přírodninu.

Závěr hodiny: Společná kontrola a ukázka prací, slovní hodnocení hodiny ze strany žáků i učitele, úklid pracoviště.

KVĚTINOVÉ ARANŽMÁ

Tematický celek: Práce s přírodninami.

Název výrobku: Květinové aranžmá z listů a přírodnin. (Přílohy, obrázek č. 3)

Z lidových zvyků a tradic: Dušičky – dekorace na hřbitov.

Ročník: od IV.

Časová dotace: 90 minut.

Vyučovací cíl: Vytvořit z listů podle instrukcí a ukázek 3 růže. Vytvořit květinové aranžmá do květníku.

4 SOUBOR NÁMĚTŮ PRO IMPLEMENTACI LIDOVÝCH ZVYKŮ A TRADIC DO VÝUKY PRAKTICKÝCH ČINNOSTÍ NA 1. STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Mezipředmětové vztahy: ČAJŠ – zvyky a tradice v měsíci listopadu.

Nástroje, nářadí a pomůcky: Květník, lak na vlasy.

Materiál: Přírodniny – velké barevné listy, bobule, menší lístečky, větvičky. Nit, aranžovací hmota.

Bezpečnost a hygiena: Proškolení o práci s květinářskou hmotou, práce s lakem na vlasy.

Úklid pracovní plochy.

Pracovní postup:

Společná, individuální práce podle slovního návodu a s učitelem, který předvádí celý postup u tabule.

- 1) Vezmi první z listů, ideálně ten nejmenší z nich. Drž ho lícem k sobě u stopky a přehni ho v půlce.
- 2) Stoč tento list do ruličky tak, aby stopka lístku směřovala pořád směrem dolů.
- 3) Ohni stejným způsobem i druhý, větší list a přilož ho k prvnímu listu (k tomu, který je nyní stočený do ruličky) tak, aby stopky obou listů byly u sebe a směřovaly dolů.
- 4) Ohni nejprve levou a poté pravou stranu (pořadí stran můžeš i prohodit) kolem prvního listu – jako kdybys balil ruličku z prvního listu do zavinovačky.
- 5) Otoč oba stočené listy od sebe tak, aby nebylo vidět zavinutou stranu, a přilož k nim třetí list. Opět ho ohni v půlce a zaviň ho kolem prvních dvou listů k sobě – postup je stejný, jako u kroku č. 4.
- 6) Kroky č. 4 a 5 opakuj tak dlouho, dokud se ti nebude zdát, že je již růžička dostatečně veliká.
- 7) Nakonec růži pevně obmotej a zavaž v její spodní části – u stopek listů.
- 8) Pokud je tento postup příliš náročný, můžeš pořád dokola opakovat krok č. 2 – tedy vždy přidáš ohnutý list lícem k prvnímu, stočenému listu a děláš pořád dokola větší a větší ruličku.
- 9) Růže udělej alespoň 3.
- 10) Do vhodné nádoby (květináč, košíček) umísti květinářskou hmotu.
- 11) Stonky růží zastříhni podle výšky nádoby, do které budeš květiny aranžovat.
- 12) Růže napíchej do hmoty v nádobě, aranžmá dozdob přírodninami dle fantazie – větvičky a zelené lístečky můžeš umístit po okrajích, bobule zapíchej mezi květiny. Na vrchní část květin můžeš umístit provázek – jako pavučinku.
- 13) Aby květina déle vydržela, nakonec dílo přestříkej bezbarvým lakem na vlasy (Příkazská, 2016).

Závěr hodiny: Společná kontrola a ukázka prací, slovní hodnocení hodiny ze strany žáků i učitele, úklid pracoviště.

POSVÍCENSKÉ KOLÁČE

Tematický celek: Příprava pokrmů.

Název výrobku: Posvícenské koláče. (Přílohy, obrázek č. 4)

Z lidových zvyků a tradic: Posvícení, zvyky při tradičním posvícenském pohoštění.

Ročník: od I.

Časová dotace: 60 minut + 120 minut na kynutí těsta (ideálně v rámci projektového dne).

Vyučovací cíl: Práce podle receptu. Udělat těsto. Vytvořit kulatý tvar koláče, koláč s dvojitou náplní.

Mezipředmětové vztahy: ČAJŠ – zvyky a tradice během posvícení. M – jednotky hmotnosti, finanční gramotnost – odhady ceny nákupu.

Nástroje, nářadí a pomůcky: Vál, kuchyňská váha, plech na pečení, pečící papír, hrneček.

Materiál: Těsto – čerstvé droždí, 3 vejce + 1 žloutek na potřetí, špetka soli, 100 g másla, 500 g polohrubé mouky, 250 ml mléka, 80 g cukru krupice, 1 vanilkový cukr, mandle celé, kůra z citronu, povidla. Na tvarohovou náplň - 1 měkký tvaroh, 1 vanilkový cukr, kůra z citronu, trocha mléka, hrozinky (hrst). Na drobenku - hrnek polohrubé mouky, hrnek cukru, cca půlka másla.

Bezpečnost a hygiena: Proškolení o bezpečnosti práce s troubou, úklid pracovní plochy.

Pracovní postup:

- 1.) Do 1 dcl vlažného mléka nadrob droždí, přidej 5 dkg cukru a 1 lžičku polohrubé mouky. Přikryj hrnek utěrkou a na teple nechej vzejít kvásek (poznáš ho tak, že se obsah hrnku téměř zdvojnásobí).
- 2.) Mezitím zadělej ve větší míse těsto. Prosej mouku, nastrouhej kůru z omytého citronu a toto smíchej se 3 vejci, máslem, cukrem a špetkou soli.
- 3.) Až kvásek vzejde, přidej ho do mísy ke zbývajícím ingrediencím a vše smíchej v těsto. To by se nemělo lepit, má mít konzistenci asi jako modelína. Pokud se lepí, postupně přisypávej další mouku, dokud nepřestane lepit.
- 4.) Přikryj mísu utěrkou a na teple nechej těsto kynout cca 2 hodiny.
- 5.) Mezitím si připrav tvarohovou náplň – smíchej měkký tvaroh s trochou mléka, vanilkovým cukrem a trochou kůry z omytého citronu. Podle chuti můžeš přidat také hrst hrozinek.
- 6.) Také si připrav v další míse drobenku – smíchej hrnek polohrubé mouky, hrnek cukru a půlku rozehřátého másla. Tuto směs míchej tak dlouho, dokud z ní nevzniknou hrudky.

4 SOUBOR NÁMĚTŮ PRO IMPLEMENTACI LIDOVÝCH ZVYKŮ A TRADIC DO VÝUKY PRAKTICKÝCH ČINNOSTÍ NA 1. STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY

- 7.) Až těsto vykyne (zdvojnásobí svůj objem), pusť se do zadělávání koláčů. Těsto rozděl na 10–12 přibližně stejně velikých kousků. Každý z kousků na válu rozplácní a doprostřed dej lžičku povidel.
- 8.) Povidla do těsta postupně zabal – slepuj k sobě protilehlé strany, a nakonec vzniklý bochánek jemně poválej tak, aby se těstem zakryly všechny mezery.
- 9.) Když máš všechny bochánky naplněné a zabalené, vyrovnej je k sobě tak, aby se ti snadněji plnily tvarohovou náplní.
- 10.) Umyj jedno vejce a z poloviny jej namoč do mouky. Touto pomoučenou stranou poté udělej důlek do každého koláče.
- 11.) Do každého důlku dej lžící tvarohové náplně. Pokud ti zbyla povidla, můžeš dát půlku lžičky doprostřed.
- 12.) Ozdob koláče mandlemi, potřij je rozšlehaným žloutkem a posyp je drobenkou.
- 13.) Peč koláče v troubě na pečícím papíře na 180 °C cca 25 minut (koláče nesmí být moc tmavé).

Závěr hodiny: Společná kontrola a ukázka prací, slovní hodnocení hodiny ze strany žáků i učitele, úklid pracoviště.

VĚNEC

Tematický celek: Práce s drobným materiálem, práce s přírodninami.

Název výrobku: Staročeský věnec. (Přílohy, obrázek č. 5)

Z lidových zvyků a tradic: Sklizeň v létě a na podzim, práce lidí, úroda a její uctívání v souvislosti s některými tradicemi. Význam věnce v lidových zvycích a tradicích.

Ročník: od IV.

Časová dotace: 270 minut. Při společné práci žáků méně.

Vyučovací cíl: Seznámit s různými druhy luštěnin a drobnými sušenými plody. Vytvářet a plnit stejně velké pytlíčky z celofánu. Vytvářet pevné úvazy gumičkou pro zajištění pytlíčků. Systematicky vytvářet zajímavé a pravidelné rozložení pytlíčků na věnci. Připevnit pytlíčky na věnec. Vytvořit závěs na věnci.

Mezipředmětové vztahy: ČAJŠ – práce lidí, sklizeň. M – odhady množství, hmotnosti.

Nástroje, nářadí a pomůcky: Gumičky, tavná pistole, věnec z polystyrenu.

Materiál: Přírodniny – různé druhy luštěnin a další drobné sušené plodiny. Celofán, drátek.

Bezpečnost a hygiena: Proškolení o bezpečnosti práce s tavnou pistolí a drátkem, úklid pracoviště.

4 SOUBOR NÁMĚTŮ PRO IMPLEMENTACI LIDOVÝCH ZVYKŮ A TRADIC DO VÝUKY PRAKTICKÝCH ČINNOSTÍ NA 1. STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Pracovní postup:

- 1.) Sesbírej co možná nejvíce luštěnin a další drobné úrody – například červená a černá čočka, hrách, tmavé a světlé fazole, cizrna, bulgur, kukuřice, slunečnicová semínka a další.
- 2.) Z celofánu nastříhej čtverečky cca 10 x 10 cm.
- 3.) Postupně připravuj malé pytlíčky. Doprostřed celofánu nasyp vždy přibližně stejné množství tak, aby poté byly všechny pytlíčky přibližně stejně veliké – zvol si tedy stejnou míru pro nandávání, např. od všeho tři lžíce, nebo pomocí kuchyňské váhy.
- 4.) Každý z pytlíčků pevně uvaž gumičkou nebo provázkem. Přebývající celofán zastříhni tak, aby z něj vždy zbyl jen kousek za gumičkou.
- 5.) Od každého druhu udělej vždy alespoň 3–5 ks pytlíčků.
- 6.) Do věnce dělej postupně dírky (např. nůžkami) tak, aby poté byly všechny pytlíčky vedle sebe. Pracuj systematicky a pomalu. Na věnec se postupně vejde několik řad s pytlíčky. Začni od okraje a postupuj pomalu po obvodu věnce až do jeho středu.
- 7.) Až si tímto způsobem připravíš první řadu, opatrně pytlíčky vyndej a do dírek je připevni pomocí tavné pistole. Snaž se barvy s luštěninami a úrodou střídat, pokud možno v pravidelném sledu za sebou.
- 8.) Stejným způsobem připrav i druhou řadu, která bude hned nad první a opět v takové blízkosti, aby se všechny pytlíčky pevně dotýkaly. Nezapomeň každý z nalepených pytlíčků k věnci přitlačit a na chvíli podržet, dokud lepidlo z tavné pistole trochu nezatvrdne.
- 9.) Z počátku, nebo těsně před koncem druhé řady, propíchni věnec skrz na skrz dvěma dírkami, které od sebe budou vzdálené 5-10 cm. Těmito dírkami provleč kousek drátku a ten pečlivě zauzluj/zakruť. Bude sloužit pro zavěšení.
- 10.) Dodělej druhou řadu na věnci a v místě, kde je drátek, připevni mašli z kukuřičného šustí.
- 11.) Mašli z kukuřičného šustí vyrobíš snadno. Namoč šustí na 20 minut do vlažné vody, až bude šustí měkké, pracuj podle návodu učitele – společně.
- 12.) Nyní dodělej třetí a čtvrtou řadu na věnci. Postupuj stejným způsobem jako u prvních dvou řad.
- 13.) Do míst, kde vznikly větší mezery mezi pytlíčky, připevni pomocí tavné pistole např. slupky v bukvic, nebo šištičky.

Závěr hodiny: Společná kontrola a ukázka prací, slovní hodnocení hodiny ze strany žáků i učitele, úklid pracoviště.

PROJEKTOVÝ DEN

Z lidových zvyků a tradic: Svatý Václav – patron České země.

Ročník: V.

Cíl: Ucelení již získaných informací o sv. Václavovi zážitkovou formou. Získání nových informací o světcích a jeho životě. Seznámení se s historickým místem vázícím se ke světcům a legendě o něm.

4 SOUBOR NÁMĚTŮ PRO IMPLEMENTACI LIDOVÝCH ZVYKŮ A TRADIC DO VÝUKY PRAKTICKÝCH ČINNOSTÍ NA 1. STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Navrhované předměty v rámci projektového dne: ČAJS, ČJ, PČ, Dramatická výchova.

Exkurze: Celodenní výlet za Blanickými rytíři.

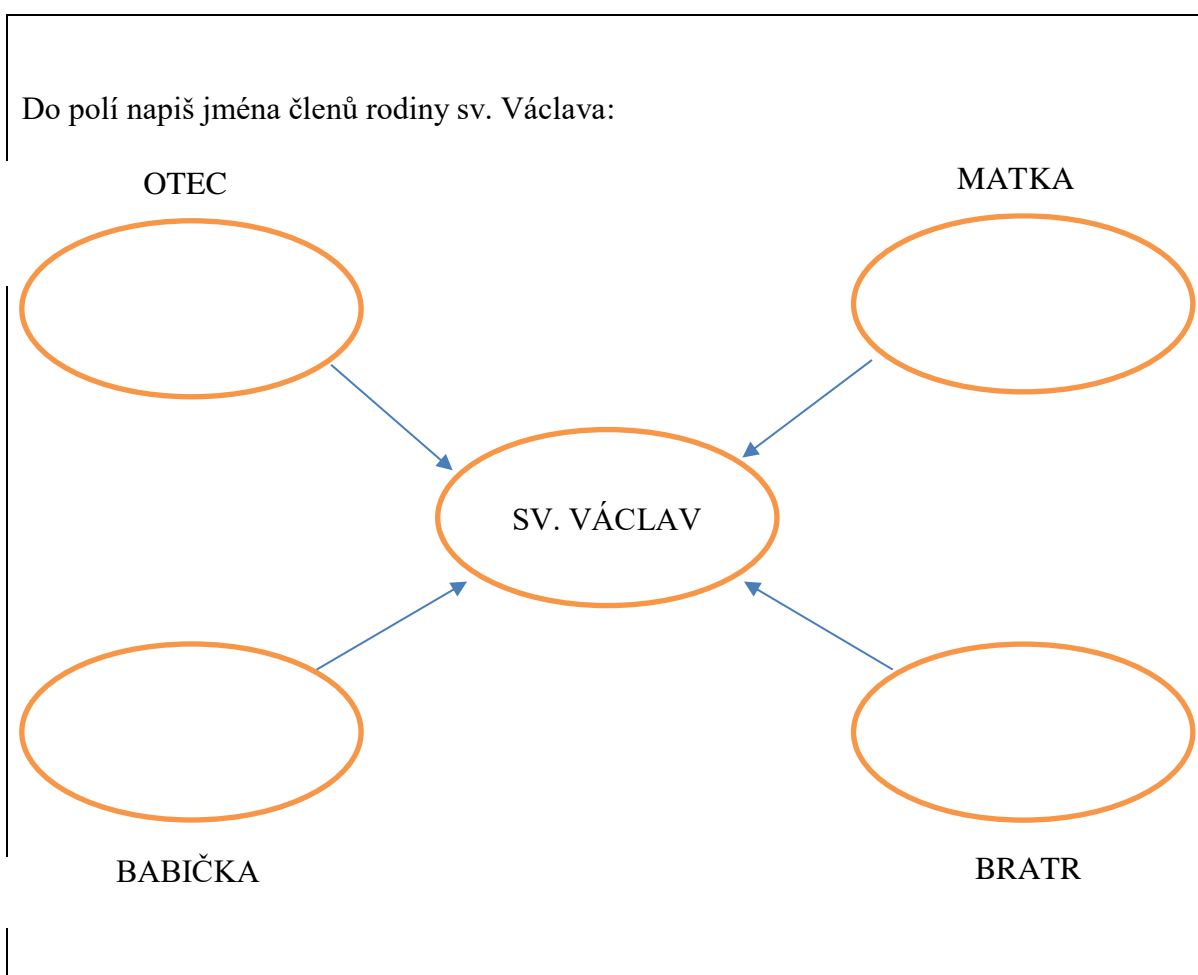
Plán dne:

ČAJS

Vlastivěda – připomenutí legendy o sv. Václavovi, historie. Práce s mapou – hledání na mapě, odhady vzdáleností.

Rodinná výchova – rodinné konstelace, vztahy, příbuzenské vztahy.

Pavouk – myšlenkové mapy, práce s učebnicí, pracovní list.



ČJ

Práce s textem – legenda o sv. Václavovi. Doplnění i/y, vyhledávání informací v textu.

Hádky – rodinné vztahy.

4 SOUBOR NÁMĚTŮ PRO IMPLEMENTACI LIDOVÝCH ZVYKŮ A TRADIC DO VÝUKY PRAKTICKÝCH ČINNOSTÍ NA 1. STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Napiš, kdo je to:

Otec matky tvé sestry. -----

Dcera syna tvého dědečka. -----

Vnučka matky tvého bratra. -----

Dramatická výchova

Shlédnutí ukázky z divadelní hry Jára Cimrmana, rozbor ukázky, motivace.

Poslech písničky D. Landy – Blaničtí. Rozbor textu, motivace.

Společné secvičení krátké scénky na téma Blaničtí rytíři spí v hoře Blaník.

PČ

Výroba kostýmů ke hře.

Výroba lampionů – v souvislosti se zvyky a tradicemi, zakomponování lampionů do hry (rytíři si s nimi svítí, když zvoní budík, ...).

Exkurze

V druhém dni vyjedou žáci (spojené ročníky) s pedagogickým doprovodem k hoře Blaník.

Exkurze: průběžná, tematicky zaměřená na učivo o sv. Václavovi, celodenní.

Cíl: Upevnění, prohloubení a rozšíření dosud získaných vědomostí a zároveň získání dalších vědomostí (Honzíková, 2004, s 104). Upevnění vědomostí v rámci kontextů, seznámení s historicky významným místem.

Louňovice pod Blaníkem, pěší výlet se 14 zastaveními – výprava za Blanickými rytíři.

Klučenice – Kondrac, dům přírody pod Blaníkem.

4.4 NÁMĚTY PRO ZIMNÍ OBDOBÍ

Zimní období je opravdu bohaté a různorodé, co se týká lidových zvyků a tradic. Ve školních osnovách bohužel není dostatek prostoru pro realizaci všech projektů, které toto období nabízí. Ať se již jedná o advent, v něm všechny svaté a přípravy na svátky. Dále oslavy nového roku a loučení se starým rokem. Nebo Tři krále, dušičky a masopust. Všechny tyto jmenované mezníky přinášejí plno námětů propletených lidovými zvyky, ať již starými, či nově vzniklými.

ADVENTNÍ VĚNEC

Tematický celek: Práce s drobným materiálem.

Název výrobku: Adventní věnec. (Přílohy, obrázek č. 6)

Z lidových zvyků a tradic: Advent.

Ročník: od II.

Časová dotace: 90 minut.

Vyučovací cíl: Nazdobit věnec ze slámy větvičkami a přírodninami. Připevnit větvičky k věnci. Uvázat mašli – pochopení principu úvazu, nejlépe samostatné provedení úvazu.

Mezipředmětové vztahy: ČAJŠ – advent. Význam věnce v lidových zvycích a tradicích.

Nástroje, nářadí a pomůcky: věnec ze slámy, 4 tenké svíčky, mašle, tavná pistole, zahradnické nůžky (pouze pedagog).

Materiál: Přírodniny – větvičky z jehličnatého stromu, 4 skořápky, křížaly, sušené ovoce. Drátek, přírodní provázek.

Bezpečnost a hygiena: Bezpečnost práce s tavnou pistolí, s větvemi. Úklid pracovní desky.

Pracovní postup:

- 1.) Na věnec si připrav první z větviček a připevni ji k němu tak, že ji i věnec obmotáš drátkem, který zesponu věnce zavážeš.
- 2.) Drátek nestříhej, pokračuj jednoduchým, ale zároveň pevně utaženým obmotáváním kolem celého věnce, čímž k němu připevniš další větvičky.

4 SOUBOR NÁMĚTŮ PRO IMPLEMENTACI LIDOVÝCH ZVYKŮ A TRADIC DO VÝUKY PRAKTICKÝCH ČINNOSTÍ NA 1. STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY

- 3.) Až budeš mít kolem celého věnce první vrstvu větviček, drátek ustříhni a zavaž, aby se nerozmotal.
- 4.) Poté dej na věnec druhou vrstvu větviček, kterých již nebude tolik – pouze tak, aby se ti podařilo překrýt drátek. Tyto větvičky připevni k věnci pomocí přírodního provázku. Postupuj stejným způsobem, jako při upevňování větviček drátem.
- 5.) Tavnou pistolí přilep na vrchol věnce čtyři skořápky. Rozmísti je tak, aby byly od sebe v pravidelném rozestupu.
- 6.) Tavnou pistolí připevni na věnec také sušené ovoce a křížaly.
- 7.) Nakonec dozdob věnec několika menšími mašlemi, nejlépe v červené barvě.
- 8.) Do skořápek připevni svíčky – pomocí jedné zapálené svíčky nakapej do skořápek trochu vosku a ihned do něj přimáčkni svíčku.

Závěr hodiny: Společná kontrola a ukázka prací, slovní hodnocení hodiny ze strany žáků i učitele, úklid pracoviště.

LODIČKY ZE SKOŘÁPEK

Tematický celek: Práce s drobným materiálem. Práce s přírodninami.

Název výrobku: Lodičky ze skořápek. (Přílohy, obrázek č. 7)

Z lidových zvyků a tradic: Advent – zvyky ve vánočním období.

Ročník: od I.

Časová dotace: 20 minut.

Vyučovací cíl: Připevnění svíčky do skořápek. Pouštění takto vyrobených lodiček tak, aby se nepotopily.

Mezipředmětové vztahy: ČAJŠ – advent.

Nástroje, nářadí a pomůcky: Tenké svíčky, sirky (pouze pedagog). Mísa s vodou.

Materiál: Skořápky z vlašských ořechů – celé půlky.

Bezpečnost a hygiena: Bezpečnost práce s hořící svíčí.

Pracovní postup:

- 1.) S pomocí dospělého rozlouskni několik ořechů a ty vyjmi. Budeš potřebovat celé půlky prázdných skořápek. Aby se při louskání neponičily, použij na jejich otevření malý nožík.
- 2.) Svíčky pomocí nožíku rozkrájej na malinké svíčky – jinak se ti skořápka potopí.
- 3.) Zapal jednu ze svíček a nakapej z ní pár kapek vosku do skořápek – poté do vosku ihned vmáčkni svíčku.
- 4.) Do mísy nalij trochu vody, svíčky zapal a vyšli lodičky na hladinu.

4 SOUBOR NÁMĚTŮ PRO IMPLEMENTACI LIDOVÝCH ZVYKŮ A TRADIC DO VÝUKY PRAKTICKÝCH ČINNOSTÍ NA 1. STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Závěr hodiny: Společná kontrola a ukázka prací, slovní hodnocení hodiny ze strany žáků i učitele, úklid pracoviště.

ANDÍLEK

Tematický celek: Práce s drobným materiálem.

Název výrobku: Andílek. (Přílohy, obrázek č. 8)

Z lidových zvyků a tradic: Advent – zvyky a tradice.

Ročník: od I.

Časová dotace: 30 minut.

Vyučovací cíl: Vytvořit podle návodu anděla - z plata od vajec. Oblepení tělíčka anděla provázkem. Dozdobení a dotvoření anděla.

Mezipředmětové vztahy: ČAJŠ – advent.

Nástroje, nářadí a pomůcky: Plato od vajíček, lepidlo – Herkules, tavná pistole.

Materiál: Přírodní provázek, vlašské ořechy, plátky sušeného pomeranče, větvička.

Bezpečnost a hygiena: Bezpečnost práce s lepidlem a tavnou pistolí. Úklid pracovní plochy.

Pracovní postup:

- 1.) Z plata na vajíčka vystříhni střed oddělující jednotlivá vejce od sebe.
- 2.) Natři tento střed lepidlem a obmotej ho provázkem.
- 3.) Z provázku udělej mašličku a ustrihni také kousek provázku na ručičky.
- 4.) Tavnou pistolí přilep na vrchol středu ořech. Ze stran připevni provázek a na záda anděla připevni pomocí tavné pistole polovinu plátku sušeného pomeranče jako křídla. Andělovi připevni tavnou pistolí na hlavičku svatozář (provázek) a do rukou mu nalep kousek větvičky.

Závěr hodiny: Společná kontrola a ukázka prací, slovní hodnocení hodiny ze strany žáků i učitele, úklid pracoviště.

ČERTÍK

Tematický celek: Práce s drobným materiálem.

Název výrobku: Čertík ze sušených švestek. (Přílohy, obrázek č. 9)

Z lidových zvyků a tradic: Advent – lidové zvyky a tradice - Mikuláš.

4 SOUBOR NÁMĚTŮ PRO IMPLEMENTACI LIDOVÝCH ZVYKŮ A TRADIC DO VÝUKY PRAKTICKÝCH ČINNOSTÍ NA 1. STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Ročník: od III.

Časová dotace: 30 minut.

Vyučovací cíl: Propichování sušených švestek a jejich navlékání na špejle podle instrukcí.

Sestavení postavy čertíka.

Mezipředmětové vztahy: ČAJS – lidové zvyky a tradice.

Nástroje, nářadí a pomůcky: Špičaté špejle.

Materiál: Sušené švestky, sušená meruňka, hrozinky.

Bezpečnost a hygiena: Bezpečnost práce se špičatou špejlí. Úklid pracoviště.

Pracovní postup:

- 1.) Na jednoho čertíka potřebuješ 5 sušených švestek, 3 rozinky na rohy a 2 špejle.
- 2.) Tři švestky rozřízni.
- 3.) Na kousky nalámané špejle navlékni švestky a rozinky tak, jak vidíš na fotce.
- 4.) Spoj jednotlivé části čertíka dohromady.
- 5.) Kousičky sušené meruňky (či brusinky) připevni párátkem k hlavičce čertíka jako oči a jazyk.
- 6.) Nakonec napíchni čertíka na kus delší špejle.

Závěr hodiny: Společná kontrola a ukázka prací, slovní hodnocení hodiny ze strany žáků i učitele, úklid pracoviště.

VONNÝ POMERANČ

Tematický celek: Práce s drobným materiálem. Práce s přírodninami.

Název výrobku: Vonný pomeranč. (Přílohy, obrázek č. 10)

Z lidových zvyků a tradic: Advent – vánoční atmosféra.

Ročník: od II.

Časová dotace: 30 minut.

Vyučovací cíl: Zapichování koření do pomeranče, vytvoření vonné dekorace.

Mezipředmětové vztahy: ČAJS – advent.

Nástroje, nářadí a pomůcky: Špejle.

Materiál: Pomeranč, hřebíček.

Bezpečnost a hygiena: Bezpečnost práce se špejlí. Úklid pracovní plochy.

4 SOUBOR NÁMĚTŮ PRO IMPLEMENTACI LIDOVÝCH ZVYKŮ A TRADIC DO VÝUKY PRAKTICKÝCH ČINNOSTÍ NA 1. STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Pracovní postup:

- 1.) Protože se jedná o celkem snadnou a velmi pěknou dekoraci, vyrob si pomerančů hned několik – vypadají hezky a provoní celou místnost.
- 2.) Než začneš pomeranč zdobit kořením, nejprve si do něj připrav dírky pomocí špejle.
- 3.) S rozmyslem ozdob pomeranče – buď může být každý jiný, nebo všechny stejné. Záleží na tobě.

Závěr hodiny: Společná kontrola a ukázka prací, slovní hodnocení hodiny ze strany žáků i učitele, úklid pracoviště.

PROJEKTOVÝ DEN

Z lidových zvyků a tradic: Advent – Vánoční čas.

Ročník: II.

Cíl: Zážitkovou formou si společně v rámci třídního kolektivu vyzkoušet některé z tradičních zvyků a postupů souvisejících s adventem. Dozvědět se některé nové informace o období, prohloubit stávající informace o tomto období.

Navrhované předměty v rámci projektového dne: ČAJŠ, ČJ, VV, PČ, HV.

Exkurze: Vánoční dům – Karlovy Vary, vycházka po vyzdobeném a osvětleném městě.

Plán dne:

Celodenní besídka ve třídě se spaním ve škole. V odpoledních hodinách – společná procházka po osvětleném a vyzdobeném městě, návštěva Vánočního domu v Karlových Varech.

ČAJŠ

Opakování – co je to advent, jak dlouho trvá. Pranostiky, zvyky a tradice.

Diskuse – představení zvyků a tradic v rodinách žáků. Ukázka fotografií – jak vypadá vánoční stromeček, co mají členové rodiny na sobě, ...

Večer pouštění skořápek, rozříznutí jablíček.

ČJ

Společná četba – pohádka Chaloupka na vršku – povídka Jak slavili Vánoce.

Film – Chaloupka na vršku (večer před spaním).

PČ

Andělíček, vonný pomeranč.

Příprava vánočního čaje, ochutnávky cukroví.

HV

Zpěv a poslech koled.

Výroba hudebního nástroje z ořechových skořápek.

Exkurze

V odpoledních hodinách se žáci s pedagogickým doprovodem vydají pěšky přes město do Vánočního domu, kde mohou obdivovat různé vánoční dekorace a ozdoby. Cestou vnímají výzdobu a atmosféru vánočně vyzdobeného města.

Exkurze: Průběžná, tematicky zaměřená na učivo o adventu.

Cíl: Upevnění, prohloubení a rozšíření dosud získaných vědomostí a zároveň získání dalších vědomostí (Honzíková, 2004, s 104). Rozvoj estetických hodnot a podpoření upevnění vánočních tradic.

4.5 NÁMĚTY PRO JARNÍ OBDOBÍ

Jarní období přináší opět velké množství mezníků z lidových zvyků, tradic a obyčejů, a žákům je proto možné nabídnout širokou škálu pracovních postupů, pomůcek, materiálů a výrobků. Rovněž mohou sami vyzkoušet některé z lidových řemesel, dozví se mnoho zajímavých informací o tom, jak naši předci prožívali jarní období a budou toto moci srovnat s tím, jak lidové tradice prožívají lidé dnes.

STROM ŠTĚSTÍ

Tematický celek: Práce s drobným materiálem.

Název výrobku: Strom štěstí z drátků. (Přílohy, obrázek č. 11)

4 SOUBOR NÁMĚTŮ PRO IMPLEMENTACI LIDOVÝCH ZVYKŮ A TRADIC DO VÝUKY PRAKTICKÝCH ČINNOSTÍ NA 1. STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Z lidových zvyků a tradic: Jaro, vítání jara. Lidové obyčeje související s uctíváním jara. Lidová řemesla – drátenictví.

Ročník: od III.

Časová dotace: 90 minut.

Vyučovací cíl: Navlékat korálky na drátek. Kroucením drátku připevnit korálek. Kroucením drátků spojit tyto drátky – vytvořit větvičky a kmen stromu. Nasadit strom na kámen.

Mezipředmětové vztahy: ČAJŠ – lidové zvyky a tradice v jarním období, práce lidí na jaře, vítání jara.

Nástroje, nářadí a pomůcky: Nůžky.

Materiál: Tenký drátek, korálky, kámen.

Bezpečnost a hygiena: Bezpečnost práce při drátkování, práce s drátkem a jeho stříhání, práce s korálky. Úklid pracovní plochy.

Pracovní postup:

- 1.) Nastříhej si 16 drátků dlouhých alespoň 40 cm.
- 2.) Na drátek navleč korálek a umísti ho tak, aby byl přesně uprostřed. Drátek ohni napůl. Korálek drž jednou rukou a druhou rukou otáčej drátkem ihned pod korálkem. Stočené místo pod korálkem by mělo mít od 0,5cm do 1cm, zbytek drátku nechej volně. Toto udělej se všemi drátky = budeš mít 16 drátků s korálkem.
- 3.) Nyní vezmi vždy 2 drátky s korálkem a dej je k sobě. Drátky opět zatoč, a to ihned pod již zatočenými konci. Spojnice obou drátků by opět neměla být příliš dlouhá, maximálně do 1 cm. Toto opět udělej se všemi drátky = budeš mít 8 párů spojených drátků.
- 4.) Vezmi opět dva drátky a spoj je stejně jako v kroku č. 3 = budeš mít 4 malé větvičky po 4ks korálků. Jejich spojnice zde však může být delší, protože drát již nabyl na síle díky opakovaným spojům.
- 5.) Dej k sobě vždy 2 větvičky a zatoč je stejným způsobem, jako v předešlém kroku = budeš mít dvě větší větve po 8ks korálků.
- 6.) Vzniklé 2 větve k sobě zase spoj stejným způsobem. Spojnice dvou větví zde bude dlouhá (alespoň 5 cm), protože se už jedná o samotný kmen stromu.
- 7.) Jakmile ti bude velikost stromu vyhovovat, volné drátky pod kmenem pečlivě rozprostři a vždy dva spolu nejbližší sousedící zatoč po jejich celé délce.
- 8.) Teď vezmi opět dva sousední dráty a spoj je v jednom místě krátkým zatočením. Od kmene k první spojnici kořenů vynech 1 cm.
- 9.) Znovu uchop dva spolu sousedící kořeny a spoj je za jejich prvním spojením. Strom umísti na kámen a kořeny kolem něj začni pevně obepínat.
- 10.) Krok č 9. opakuj tak dlouho, dokud nebude celý kámen obvinutý kořeny stromu až k jeho spodní části, kde se drátky potkají.
- 11.) V místě, kde se kořeny sešly, drát pečlivě zatoč. Pokud je příliš dlouhý, odstřižni ho (Příkazská, 2016).

4 SOUBOR NÁMĚTŮ PRO IMPLEMENTACI LIDOVÝCH ZVYKŮ A TRADIC DO VÝUKY PRAKTICKÝCH ČINNOSTÍ NA 1. STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Závěr hodiny: Společná kontrola a ukázka prací, slovní hodnocení hodiny ze strany žáků i učitele, úklid pracoviště.

VEJCE

Tematický celek: Práce s drobným materiálem. Práce s přírodninami.

Název výrobku: Rustikální vejce. (Přílohy, obrázek č. 12)

Z lidových zvyků a tradic: Velikonoce – lidové zvyky a tradice, vejce – symbolický význam, způsoby jeho zdobení.

Ročník: od I.

Časová dotace: 10 minut.

Vyučovací cíl: Rozdrtit vyfouknuté a vyschlé skořápky. Nalepit rozdrcené skořápky na vyfouklé vejce a toto vejce nerozbít.

Mezipředmětové vztahy: ČAJŠ – lidové zvyky a tradice během Velikonoc.

Nástroje, nářadí a pomůcky: Špejle, lepidlo – Herkules, štětec.

Materiál: Vyfouklé vejce, omyté a vyschlé skořápky z vajec – rozdrcené.

Bezpečnost a hygiena: Bezpečnost práce se skořápkami. Úklid pracovní plochy.

Pracovní postup:

- 1.) Vyvař skořápky a nech je řádně vyschnout.
- 2.) Skořápky rozdrtí.
- 3.) Natři vyfouknuté vajíčko lepidlem.
- 4.) Posyp vajíčko práškem z rozdrcených skořápek (Příkazská, 2016).

Závěr hodiny: Společná kontrola a ukázka prací, slovní hodnocení hodiny ze strany žáků i učitele, úklid pracoviště.

POMLÁZKA

Tematický celek: Práce s drobným materiálem. Pěstitelské práce.

Název výrobku: Pomlázka. (Přílohy, obrázek č. 13)

Z lidových zvyků a tradic: Velikonoce.

Ročník: od IV.

4 SOUBOR NÁMĚTŮ PRO IMPLEMENTACI LIDOVÝCH ZVYKŮ A TRADIC DO VÝUKY PRAKTICKÝCH ČINNOSTÍ NA 1. STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Časová dotace: 40 minut.

Vyučovací cíl: Svázat provázkem k sobě 8 prutů. Podle instrukcí a ukázek splést tři řady pomlázky. Nejlépe spletení celé pomlázky. Zakončení pomlázky/její části prutem – jeho připevnění a obmotání kolem prutů pomlázky.

Mezipředmětové vztahy: ČAJS – lidové zvyky a tradice.

Nástroje, nářadí a pomůcky: Zahradnické nůžky (pouze pedagog).

Materiál: 9 vrbových mladých proutků, provázek.

Bezpečnost a hygiena: Bezpečnost práce s proutky a se zahradnickými nůžkami. Vhodnost práce ve dvojicích. Úklid pracovní plochy.

Pracovní postup:

- 1.) Vyber 8 stejně dlouhých proutků.
- 2.) Srovnej je špicemi k sobě.
- 3.) 10-12 cm od okraje k sobě svaž všechny proutky provázkem. Pevně utáhni.
- 4.) Rozděl proutky na dvě stejné poloviny. Tedy 4 a 4 ks na každé straně.
- 5.) Z jedné strany vezmi proutek na kraji a obtoč jej mezi prostředními dvěma proutky z druhé poloviny. Po obtočení vracej tento proutek opět ke straně, kde byl původně – nyní však již nebude na kraji, ale bude uprostřed. Proutek z druhé strany se tak bude obtáčet i kolem tohoto proutku.
- 6.) Vezmi krajní proutek z druhé strany než z té, se kterou se pracovalo teď. Opět jej obtoč kolem prostředních dvou proutků druhé strany a vrať jej zpět na stranu, ze které byl původně – nyní je uprostřed a bude se také kolem něj obtáčet proutek z první strany.
- 7.) Tento postup opakuj, dokud nebude pomlázka upletená.
- 8.) Nakonec pomlázku zavaž pomocí devátého proutku. Provlékni jeho tenčí stranu mezi splétané proutky a celý tento proutek obmotej po obvodu konce pomlázky.
- 9.) Konec devátého proutku zasuň do jeho obtočení. Jde to ztuhá, proto si pomoz například šroubovákem, který je pevný a tenký a půjde tak snadněji zasunout konec úvazu.
- 10.) Nakonec sestříhni konec pomlázky kousek pod úvazem tak, aby byly všechny proutky stejně dlouhé.
- 11.) Mašle na pomlázku nevaž, ty se dostávají až za koledu. Čím více mašlí bude na konci Velikonoc na tvé pomlázce, tím bohatší bude tvá koleda.

Závěr hodiny: Společná kontrola a ukázka prací, slovní hodnocení hodiny ze strany žáků i učitele, úklid pracoviště.

VÁZIČKA NA SNĚŽENKY

Tematický celek: Práce s drobným materiálem. Pěstitelské práce.

Název výrobku: Vázička na sněženky. (Přílohy, obrázek č. 14)

Z lidových zvyků a tradic: Jaro, vítání jara. Zvyky a tradice ku příchodu jara. Symboly jara, pranostiky.

Ročník: od I.

Časová dotace: 35 minut.

Vyučovací cíl: Vytvořit slepičku z části plata od vajec.

Mezipředmětové vztahy: ČAJŠ – lidové zvyky a tradice v jarním období.

Nástroje, nářadí a pomůcky: Nožik, lepidlo – Herkules, očka nebo černý fix.

Materiál: Vejce – skořápka, plato od vajíček, pířka, korálky ve tvaru srdíček nebo karton, chlupatý modelářský drátek – žlutý, 1 cm, hlína, sněženka i s cibulkou (netrhat, jen přesadit!).

Bezpečnost a hygiena: Bezpečnost práce s nožíkem a se skořápkou. Úklid pracovního místa.

Pracovní postup:

- 1.) Z plata na vajíčka odstříhni jeden důlek na vejce a celý dělicí střed.
- 2.) Vršek středu mírně nastříhni, aby do něj šel lépe vlepit korálek.
- 3.) Pokud nemáš korálky ve tvaru srdíček, vystříhni je z kartonu.
- 4.) Nalep slepičce jedno srdíčko nahoru na hlavičku a jedno do horní poloviny tělíčka. Nad něj nalep zobáček, který vyrobíš přehnutím malého kousku chlupatého modelářského drátku. Ze stran nalep vždy po jednom pířku – křídélka. Nakonec nalep slepičce očička.
- 5.) Odděl pomocí nožíku vrchní část skořápky z vajíčka a vnitřek vejce nalij do hrnečku. Skořápku pořádně vymyj.
- 6.) Nožíkem opatrně vyloupni ze země sněženku, včetně její cibulky v zemi.
- 7.) Do skořápky nasyp trochu hlíny a zasad' do ní sněženku.

Závěr hodiny: Společná kontrola a ukázka prací, slovní hodnocení hodiny ze strany žáků i učitele, úklid pracoviště.

KUŘÁTKO

Tematický celek: Práce s drobným materiálem.

Název výrobku: Kuřátko z bambule. (Přílohy, obrázek č. 15)

Z lidových zvyků a tradic: Velikonoce – lidové zvyky a tradice. Kuřátko – symbol kuřátka.

Lidová řemesla – provaznické řemeslo.

Ročník: od III.

Časová dotace: 20 minut.

Vyučovací cíl: Vytvořit bambuli z bavlnky. Dozdobit bambuli očkama a zobáčkem z papíru.

Mezipředmětové vztahy: ČAJS – lidové zvyky a tradice v jarním období, práce lidí na jaře, vítání jara.

Nástroje, nářadí a pomůcky: Nůžky, lepidlo.

Materiál: Bavlnky, čtvrtka.

Bezpečnost a hygiena: Bezpečnost práce s nůžkami a provázkem, úklid pracovní plochy.

Pracovní postup:

- 1.) Kolem svých dvou prstů obmotej žlutou bavlnku.
- 2.) Bavlnku z prstů opatrně stáhni a uprostřed zavaž na uzlík, pevně utáhni (neprovlíkej středem, bavlnku zavaž zvenku).
- 3.) Nůžkami rozstříhni vzniklé spoje.
- 4.) Bambuli rozcuchej.
- 5.) Na bambuli nalep očička a zobáček (Příkazská, 2016).

Závěr hodiny: Společná kontrola a ukázka prací, slovní hodnocení hodiny ze strany žáků i učitele, úklid pracoviště.

PROJEKTOVÝ DEN

Z lidových zvyků a tradic: Velikonoce.

Ročník: IV.

Cíl: Zážitkovou a soutěživou formou prohloubit a zopakovat informace o Velikonocích. Vyzkoušení si některých tradičních zvyků a postupů týkajících se Velikonoc.

4 SOUBOR NÁMĚTŮ PRO IMPLEMENTACI LIDOVÝCH ZVYKŮ A TRADIC DO VÝUKY PRAKTICKÝCH ČINNOSTÍ NA 1. STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Navrhované předměty v rámci projektového dne: ČAJS, ČJ, PČ, HV, TV.

Plán dne: Rozdělení žáků do družstev.

ČAJS

Opakování učiva – Velikonoce. Práce s učebnicí a s pracovními listy – o původu Velikonoc, jak se slaví Velikonoce v rámci republiky, jak se slaví Velikonoce po světě.

Diskuse – jaké zvyky jsou u žáků v rodinách.

ČJ

Práce ve skupinách, práce s textem – básničky Kraslice od P. Nováka, Kohout a slepička od F. Hrubína, Kuřátka od F. Kožíška.

Seřazení zpřeházených veršů, recitace, učení básní z paměti.

Výroba omalovánky či komiksu k básničkám.

Hádanky a jejich rozluštění.

TV

Soutěživé hry ve družstvech.

Hra předávání vajíčka – ve vzpažení v zástupu.

Hra na koulení vajíček – trefování pomocí koulení do určených míst.

Hra letí vajíčko – házení do bedýnek.

Hra vajíčka v hnízdě – rozdělování žáků na čas do obručí podle pokynů.

PČ

Pletení pomlázky, barvení vyfouklých vajec.

HV

Lidové obyčeje, zpěv s klavírem a s doprovodem hudebních nástrojů.

Písničky – Klapačky, Mrskačka, Velkonočko-Velkonočko.

Poslech lidových i moderních písní k tématu.

ZÁVĚR

Cílem diplomové práce bylo seznámit čtenáře s některými lidovými zvyky a tradicemi na území České republiky, a to jak z historického kontextu, tak z hlediska prožívání obyčejů v dnešní době. Podstatným cílem práce bylo zaměřit se na tuto problematiku v prostředí českého školství tak, aby v ní byl poskytnut co možná nejvíce ucelený soubor námětů a informací pro využití na základních školách.

Sama za sebe musím na konci své práce s jistotou říci, že mě její zpracovávání opravdu velmi bavilo a obohatilo a upřímně doufám, že by práce mohla být k ruce dalším pedagogům, kteří by v ní mohli najít inspiraci pro svou výuku. Byla jsem také mile překvapena širokou nabídkou knih zabývajících se lidovými zvyky a tradicemi, a to jak na půdě univerzity, tak ve školní knihovně a na pultech knihkupectví. V rámci mé práce jsem využila více jak 20 titulů.

Sama jsem si osvěžila své znalosti a v mnohých ohledech je i prohloubila. Mnoho z věcí, o kterých jsem se domnívala, že znám, jsem neznala a myslím si, že je potřeba zprostředkovat žákům nenásilnou a zábavnou formou výuky především ty znalosti, které jim pomohou začlenit souvislosti do kontextů a uvědomit si tak některé skutečnosti a tím je pochopit.

V samotném závěru bych zde ještě jednou ráda poděkovala paní profesorce Honzíkové, která během psaní mé práce projevila neskutečnou trpělivost a ochotu a sama do práce vnesla mnoho cenných nápadů a informací.

RESUMÉ

Diplomová práce popisuje lidové zvyky a tradice na území České republiky v kontextu jejich historického vývoje až po současnost. Seznamuje s tradicemi, zvyky a obyčejí v rámci ročních období a zaměřuje se především na jejich využitelnost v rámci školního prostředí, zejména pak prvního stupně a školních družin. Zabývá se zařazením námětů do školních osnov a přináší nabídku podnětů včetně jejich realizace, materiálů a pracovních postupů. Jejich využitelnost na základních školách je dokládána fotodokumentací.

SUMMARY OF DISSERTATION

The diploma thesis describes folk customs and traditions in the Czech Republic in the context of their historical development till the present days. It makes familiar with traditions, customs and habits within the seasons and focuses on their applicability in the school environment, particularly elementary school and after-school childcare. The thesis is concerned with inclusion of the topics into the school curriculum and brings an offer of inspiration including their realization, materials and operating procedure. Their applicability at elementary schools is supported by photographs.

SEZNAM LITERATURY

BESTAJOVSKÝ, M. Lidové obyčeje a nápady pro šikovné ruce – jaro. Brno: Computer Press, 2004. 64 s. ISBN: 80-251-0160-6.

BESTAJOVSKÝ, M. Lidové obyčeje a nápady pro šikovné ruce – léto. Brno: Computer Press, 2004. 64 s. ISBN: 80-251-0315-3.

BESTAJOVSKÝ, M. Lidové obyčeje a nápady pro šikovné ruce – podzim. Brno: Computer Press, 2004. 64 s. ISBN: 80-251-0415-X.

BESTAJOVSKÝ, M. Lidové obyčeje a nápady pro šikovné ruce – zima. Brno: Computer Press, 2006. 64 s. ISBN: 80-251-0476-1.

FROLEC, V. Vánoce v české kultuře. Praha: Vyšehrad, 1988. 439 s. ISBN: 80-7021-018-4.

HONZÍKOVÁ, J., BAJTOŠ, J. Didaktika pracovní výchovy na 1. stupni ZŠ. Plzeň: ZČU, 2004. 120 s. ISBN: 80-7043-255-1.

HONZÍKOVÁ, J. *Creativity and Skills in School Environment*. Saabrucken: LAP LAMBERT Academic Publishing, 2015. 80 s. ISBN: 978-3-659-79062-1.

HONZÍKOVÁ, J. Lidové tradice v pracovní výchově. Plzeň: Krajské centrum vzdělávání a Jazyková škola, 2005. 30 s. + 194 na CD. EDIČNÍ ČÍSLO: PM 199.

HONZÍKOVÁ, J. Materiály pro pracovní činnosti na 1. stupni ZŠ. Plzeň: ZČU, 2006. 115 s. ISBN: 80-7043-453-8.

HONZÍKOVÁ, J. Pracovní výchova s didaktikou. Praha: UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA, 2015. 256 s. ISBN: 978-80-7452-111-9.

<http://www.msmt.cz/file/45304/>, © 2013–2019 MŠMT

<http://www.nuv.cz/cinnosti/kurikulum-vseobecne-a-odborne-vzdelavani-a-evaluace/ramcove-vzdelavaci-programy?lang=1>, dne 15.12.2018 v 21:21 © 2011 – 2018 NÚV - Národní ústav pro vzdělávání.

KOLÁŘ, Z., VALIŠOVÁ, A. Analýza vyučování. Havlíčkův Brod: Grada Publishing, a. s., 2009. 232 s. ISBN: 978-80-247-2857-5.

KUKAL, P., VINDUŠKA, J. Hovory a hrátky se zvyky a svátky. Praha: Portál, 2010. 120 s. ISBN: 978-80-7367-696-4 (brož.).

MILEC, A., a kol. Pracovní vyučování v 3. a 4. ročníku ZŠ. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1986. 256 s. Metodická příručka.

PLICKA, K., VOLF, F., SVOLINSKÝ, K. Český rok v pohádkách, písních, hrách a tancích, říkadlech a hádankách – Jaro. Praha: Vydavatelstvo Družstevní práce, 1951. 379 s. Č: 301 13-479-58586/III/49-803.

PLICKA, K., VOLF, F., SVOLINSKÝ, K. Český rok v pohádkách, písních, hrách a tancích, říkadlech a hádankách – Podzim. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, n. p., 1954. 426 s. Č: 301 13 2-60927/6/51/III/2.

PLICKA, K., VOLF, F., SVOLINSKÝ, K. Český rok v pohádkách, písních, hrách a tancích, říkadlech a hádankách – Zima. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, n. p., 1960. 415 s. Vydání první – čtvrtý svazek.

PŘÍKAZSKÁ, T. Tvoríme po celý rok. Brno: Albatros Media a. s., 2016. 102 s. ISBN: 978-80-264-1061-4.

Rámcový vzdělávací program pro další vzdělávání, 2017.

SLAVÍK, J. Hodnocení v současné škole. Praha: Portál, 1999. 190 s. ISBN: 80-7178-262-9.

Školní vzdělávací program, Základní škola 1. Máje, 2018.

ŠOTTNEROVÁ, D. Adventní čas – Zvyky, obyčeje, náměty, návody, pohádky, příběhy a hry. Olomouc: Rubico, 2005, 2006. 118 s. ISBN: 80-7346-050-5.

ŠOTTNEROVÁ, D. Lidové tradice. Olomouc: Rubico, 2009. 253 s. ISBN: 978-80-7346-096-9.

ŠOTTNEROVÁ, D. Vánoce – Původ, zvyky, koledy, hry a náměty. Olomouc: Rubico, 2004. 117 s. ISBN: 80-7346-041-6.

ŠOTTNEROVÁ, D. Velikonoce – Původ, zvyky, hry, pohádky, návody a náměty. Olomouc: Rubico. 2004. 124 s. ISBN: 80-7346-018-1.

ŠTĚPÁNKOVÁ, M., za kol. Pracovní vyučování v 1. a 2. ročníku ZŠ. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1984. 272 s. Metodická příručka.

VÁLKA, M. a kol. Lidové tradice jako součást kulturního dědictví. Brno: Ústav evropské ekologie, 2015. 311 s. ISBN: 978-80-210-8081-2.

VEČERKOVÁ, E. Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře. Praha: Vyšehrad, spol. s. r. o., 2015. 512 s. ISBN: 978-80-7429-627-7.

VONDRUŠKOVÁ, A. České zvyky a obyčeje. Brno: Albatros Media a. s., 2004. 370 s. ISBN: 80-00-01356-8.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č.1 – Podzimní drak z přírodnin

Obrázek č. 2 – Panenka z kukuřičného šustí

Obrázek č. 3 – Květinové aranžmá z listí a přírodnin

Obrázek č. 4 – Posvícenské koláče

Obrázek č. 5 – Staročeský věnec

Obrázek č. 6 – Adventní věnec

Obrázek č. 7 – Lodičky ze skořápek

Obrázek č. 8 – Andílek z přírodních materiálů

Obrázek č. 9 – Čertík ze sušených švestek

Obrázek č. 10 – Vonný pomeranč

Obrázek č. 11 – Strom štěstí z drátků

Obrázek č. 12 – Rustikální vejce

Obrázek č. 13 - Pomlázka

Obrázek č. 14 – Vázička na sněženku

Obrázek č. 15 – Kuřátko z bambule

Obrázek č. 16 – Obrázek z mechu – sklizeň

Obrázek č. 17 - Polazy

Obrázek č. 18 – Razítka z brambor – podzimní tematika

Obrázek č. 19 – Vánoční jablíčko

Obrázek č. 20 – Prasátko pro štěstí – Nový rok

Obrázek č. 21 – Zápich ze slaneého těsta

Obrázek č. 22 – Masopustní maska

Obrázek č. 23 – Herbář – obraz, Filipojakubská noc

Obrázek č. 24 – Betlém z klacíků

Obrázek č. 25 - Vánočka

Obrázek č. 26 - Cukroví

Obrázek č. 27 – Velikonoční vajíčka – plněná

Obrázek č. 28 – Ukázka zdobení vyfouklých vajec

Obrázek č. 29 – Beránek, keramika

Obrázek č. 30 – Kachle ze slaneého těsta

PŘÍLOHY



Obr. č. 1 – Podzimní drak z přírodnin. Fotografie. Zdroj: vlastní.



Obr. č. 2 – Panenka z kukuřičného šustí. Fotografie. Zdroj: vlastní.



Obr. č. 3 – Květinové aranžmá z listů a přírodnin. Fotografie. Zdroj: vlastní.



Obr. č. 4 – Posvícenské koláče. Fotografie. Zdroj: vlastní.



Obr. č. 5 – Staročeský věnec. Fotografie. Zdroj: vlastní.



Obr. č. 6 – Adventní věnec. Fotografie. Zdroj: vlastní.



Obr. č. 7 – Lodičky ze skořápek. Fotografie. Zdroj: vlastní.



Obr. č. 8 – Andílek z přírodních materiálů. Fotografie. Zdroj: vlastní.



Obr. č. 9 – Čertík ze sušených švestek. Fotografie. Zdroj: vlastní.



Obr. č. 10 – Vonný pomeranč. Fotografie. Zdroj: vlastní.



Obr. č. 11 – Strom štěstí z drátků. Fotografie. Zdroj: vlastní.



Obr. č. 12 – Rustikální vejce. Fotografie. Zdroj: vlastní.



Obr. č. 13 – Pomlázka. Fotografie. Zdroj: vlastní.



Obr. č. 14 – Vázička na sněženku. Fotografie. Zdroj: vlastní.



Obr. č. 15 – Kuřátko z bambule. Fotografie. Zdroj: vlastní.



Obr. č. 16 – Obrázek z mechu – sklizeň. Fotografie. Zdroj: vlastní.



Obr. č. 17 – Polazy. Fotografie. Zdroj: vlastní.



Obr. č. 18 – Razítka z brambor – podzimní tematika. Fotografie. Zdroj: vlastní.



Obr. č. 19 – Vánoční jablíčko. Fotografie. Zdroj: vlastní.



Obr. č. 20 – Prasátko pro štěstí – Nový rok. Fotografie. Zdroj: vlastní.



Obr. č. 21 – Zápich ze slaneého těsta. Fotografie. Zdroj: vlastní.



Obr. č. 22 – Masopustní maska. Fotografie. Zdroj: vlastní.



Obr. č. 23 – Herbář – obraz, Filipojakubská noc. Fotografie. Zdroj: vlastní.



Obr. č. 24 – Betlém z klacíků. Fotografie. Zdroj: vlastní.



Obr. č. 25 – Vánočka. Fotografie. Zdroj: vlastní.



Obr. č. 26 – Cukroví. Fotografie. Zdroj: vlastní.



Obr. č. 27 – Velikonoční vajíčka – plněná. Fotografie. Zdroj: vlastní.



Obr. č. 28 – Ukázka zdobení vyfouklých vajec. Fotografie. Zdroj: vlastní.



Obr. č. 29 – Beránek, keramika. Fotografie. Zdroj: vlastní.



Obr. č. 30 – Kachle ze slaného těsta. Fotografie. Zdroj: vlastní.